

ТВОРЧОСЦ

ГЛАСНИК ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

Редакція:

ДЮРА ВАРГА
ЛЮБОМИР МЕДЕШИ
ЮЛИАН РАМАЧ
СЛАВКО САВО
ЮЛИАН ТАМАШ

Главни и одвичательни редактор

ДЮРА ВАРГА

Лектор

МАРИЯ ЧАКАН

Технічни редактор

МИКОЛА СКУБАН

Коректор

ЕВФЕМИЯ ВАРГА

Рисунок за рамки виробел

ПЕТАР МОЯК

На основи думаня Покраїнского секретарията за образование, науку и культуру число 413-448/75 од 7. януара 1976. року, ошлебодзене од основней порції на обток роби

Гласнік виходзи раз у року

Редакція: Нови Сад, Сримска 7

Рукописи ше не врацаю

Члени Дружтва за руски язык и литературу доставаю гласнік у рочно виплаценой членарини

Друкуе друкарня „Руске слово”
Руски Керестур, М. Гита 58

ГУ ПЕРШОМУ ЧИСЛУ

Сучасни рушаня у лингвистики и науки о литератури указую на окремене значене такволаних „малих” языкох и литературох за розришоване даедних общих наукових и культурних зявеньох. На рижних бокох у швецце рошне интересоване за ніх. Природне вец же феномен не могол заобисц и нашу жем и нашу народносц.

Руски язык и литература у Югославиї исную як еден вид легитимней националней культури рускей народносци. Публикації котри виходзели по нешка на руским литературним языку були, з найвекшей часци, информативного и белетристичного характера. Наукового характера статі, розправи або студії у ніх стихийно розшати. Як цалком природни пошлїдок вец факт же ше конечно того 1975. року зявює публикация чисто наукового профила, ТВОРЧОСЦ, як гласнік Дружтва за руски язык и литературу.

Дружтво за руски язык и литературу коло себе зазберує наукови потенцияли котри буду систематично, дошлїдно, обективно и компетентно провадзиц розвой и конституоване руского языка, литературу на тим языку котра ма седемдзешатрочну традицию, место тей литературы, ей природу и одношене спрам югославянских, украинскей, и других славянских литературох, як и литературы вообще, фолклор як и культуру рускей народносци вообще.

Публикация ше будзе зявйовац спрам потребох и можлівосцох, але найменей раз рочно; обсяг ей будзе завишиц од плодох работи членох Дружтва, од обсягу тих плодох, котри найпрешвечлївши знак успишносци работи Дружтва як науковой институції.

Гласнік ТВОРЧОСЦ будзе обявйовац: розправи, студії и есеї вязани за проблемі русинистики — языка, литературы и фолклора — рукописни материяли, преписки значних особох за наш язык и литературу, жри-

для, документи и рижни други материяли з обласцох діялносци Дружтва за руски язик и литературу.

Таке жадане Редакції годно буц витворене лем теди кед сотрудніцтво у гласніку прилапи цо ширши круг членох Дружтва, науковцох и других фаховцох. Попри тим дзечно будзе привитане и постредне сотрудніцтво членства и шицких читачох, котре би ше зведло гоч лем и на дочасне уступане писаних документох котри би Редакция фахово обробела и пририхтала до друку з достойним означеньом подзековносци властительом таких документох.

Значне место у тей публікації будзе пошвечене тиж пестованю науковой критики, а будзе ше порядно друковац и хроніка важнейших подійох вязаних за роботу активох, подружніцох, комісійох и секційох Дружтва як и рижних інформаційох потребних за координоване роботи цалого членства Дружтва за руски язик и литературу.

РЕДАКЦИЯ

НАДПОМНУЦЕ РЕДАКЦІЇ

По жаданю дасдних авторох, сотруднікох того числа „Творчосци“, Редакция у їх рукописох не окончела виеднчованя спрам прилапених правописних и терминологійних нормох у нашом язичку.

ПИТАНЯ ЯЗИКА

О ЗНАЧЕНЮ ВИПИТОВАНЯ РУСКОГО ЯЗИЧНОГО НАШЛІДСТВА

I

Часта методологійна хиба котру мож замерковац у коментарох рускей язичней ситуації состої ше у даваню превелького значеня питаню цо од кого Руснаци превжали — цо од Полякох, цо од Словакох итд. Точне же Руснаци велї язични елементи наисце превжали зоз других славянских язикох, але того пребераня — гоч у меншей мири — ест и у других славянских язикох. Так ми до сербскогорватского язика прияли зоз російского слова **огроман, горд, васпитање, дозволити, превазити** итд., зоз чеського **дојам, добробит, огаван** и др., зоз старославянского **општи, свештеник, насупни** итд., дацо и од суседних славянских народох. Подобно Руси превжали велї слова зоз старославянского язика (т.е. зоз южнославянскей язичней обласци), Болгаре велї російски термини, Билоруси досц вельо польски слова итд.

Але би було погришно повесц, наприклад, же Македонци превжали од Сербох (або процивно) вокалне **р** у словох **срце, срп, грми**, або же чакавци превжали од Словенцох **ј** у словох типу **меја, туји, сваја** итд. Правилне будзе кед повеме же тоти зявеня з **е д н і ц к и** и едним и другим, бо ше розвили на язичним просторе едних и других. Славянски язики нательо взаємно блізки, же ше значнейши язични зявеня не застановйовали на етничних граніцох, але заберали простор и з едного и з другоґо боку тих граніцох.

Як можеме розликовац едни и други зявеня, превжати и самородни елементи? То не вше легко и не мож дац прости одвит на поставене питане, але основни способ — попри розпатраня других язикох як можлівих жридох даякого зявеня — то розпатране свойого язичного материялу, нукашня реконструкция и системна анализа. З другима словами, самородни елементи ше по правилу не зявюю изоловано, поєдинечно, але у нїх видно правило, систему, категорию — док превжати елементи найчастейше у дачим одступаю од загальних правилох, потушою систему, не уходза до структуралних моделох типових за домашні слова.

Тоти одношення будземе илюстровац провадзаци руски одраженя словох котри у старим часе мали гласи р и л як характеристични елементи складу (обсяжнейшей анализи тих и других зявеньох пошвечена моя статя у часопису „Јужнословенски филолог” XXXI). Анализа руского язичного материялу оможливило нам утвердзиц тоти системни правила:

1) Праславянске -ог- -ол- межди консонантами дало у рускей язичней системи -ра- -ла-: страна, драга, браніц, здрави, крава, праг, прах; глад, влага, злато, млади, класка, длань, итд. (од прасл. *storna, golva* итд.).

Подобно прасл. -ег- -ел- у истей позиції дало у руским язичку по правилу -ре- -ле-: древо, брег, врецено, умрец, витресц, подрец, претрец, зопрец; млеко, млец итд. (од прасл. *dervo, melko* итд.).

2) Кед прасл. -ог- -ол- стало на початку слова опрез консонанта, воно дало у руским язичку -ро- -ло-: роснуц, робиц, робота, ровни, розлучиц, розум, локец (од прасл. *orst, olkьtь* и под.).

3) Праславянске тварде вокальне р (ѣ) дало у руским -ар-: гарло, подгарліна, скарб, гарчок, гареточка, покарма, таргац, карчма, барз (од прасл. *gьrdlo* итд.).

4) Праславянске мекке вокальне р (ѣ) дало тиж руске -ар- кед було опрез твардих предньоязичних консонантох d, t, z, s, n, l, напр.: зарно, тварди, штварток, штварти, чарни, сарня, бардо (ткацки термин), умарти, подарти, витарла, зонарла, престарла (од прасл. *zьrno* итд.).

5) У других случайох прасл. мекке вокальне р дало у руским -ер-: шмерц, шерц, черв, червени, церква, черпац, церпиц, шерп, перши (у обидвох значеньох), персень, верх, твердзиц, шерцо (од прасл. *szьmьtь* и под.).

6) Праславянске и тварде и мекке вокальне л (ѣ и ѣ) дало у руским виедначени рефлексі, котри могу буц трояки:

— за предньоязичними консонантами -лу-: длуг(ок)и, длуг, длуство, слунко, слунечнік, тлусті, тлущиц, витлумачиц;

— у даскеліх случайох -ов-: вовк, жовти, жовч (два остатні приклади дублети);

— у других случайох -ол- (-оль-): волна, волняни, полни, жолти, жольч (два остатні приклади дублети), чолнок.

7) Младше, секундарне вокальне р дало опрез складох зоз нормалним вокалом руске -ир-: кирвави, гирмиц, тирвац, скирхац, тирсовка, диргоиц (од прасл. *krьvavь, gьrmьti* итд.).

Кед за таким складом бул полугласнік, випатра же ше провадзаци вокал розвивал за гласом р: хрибет, пор. и крив, крест. Медзитим, приклади ест барз мало за певне правило.

8) Младше, секундарне вокальне л дава у руским -ли-: блиха, слиза (од прасл. *blьxa, slьza*, старше *bluxa, sliza*).

II

Шицко то автентични, жридлови прикмети рускей гласовой системи, гоч углавним ані у едней з ніх руска не стої изоловано. Роби

ще о зявеньох котри ше не розришовали и розвивали локално, на специфични способ у окремих узких язичних стредкох, але заберали широки славянски простори. Же бизме то то указали, представиме славянски стандартни язички у едним схематичним просторним розпорядку, дзе за змесцене руского рушиме од точней Костельниковей констатації: „Наша бешедна ше виробела на граніци трох народох: руско-українського, польского и словацкого”, при чим треба надпомнуц же руска гласова система ма значни согласносци и з билоруским язичком.

Перше спомедзи спомнутих правилох рускей системи уключуе го до едней преширеной южней славянскей язичней обласци, т. е. руски заменюе прасл. -ог- -ол- у стредку слова як и южнославянски язички и ведно з німа у тим случаю чеськи и словацки, док у сивернейших язичкох (и восточних — російским, украинским и билоруским, и заходних — польским, долньолужицким и горньолужицким) ситуация иншака. Розпорядок, спрам того, начально таки*:

	Длж		Бр	
Глж		П		Р
	Ч		Рн	Укр
		Сц		
	Сн		Сх	Бг
			Мк	

Медзитим, у поглядзе судьби истих тих прасл. гласових групох кед були на початку словох, руска система ше ориентуе далком процивно и уключуе ше зоз своіма рефлексами -ро- -ло- до сиверней славянскей язичней обласци, покля южнославянски язички и з німа стандартни словацки и ту маю -ра- -ла-. Розпорядок, значи, таки:

	Длж		Бр	
Глж		П		Р
	Ч		Рн	Укр
		Сц		
	Сн		Сх	Бг
			Мк	

*Скрацена у табелох знача: Глж — горньолужицки, Длж — долньолужицки, П — польски, Ч — чеськи, Сц — словацки, Рн — руски, Бр — билоруски, — Укр — украински, Р — російски, Сн — словенски, Сг — сербскогорватски, Бг — болгарски, Мк — македонски.

Обласц до котрей у ширшим смислу спадаю руски заменки вокального **р** ориентуе ше сиверовосточно, бо випуцце чеськи, словацки и южнославянски язики (окрем же болгарски стої у одредзеним смислу на преходней позиції), котри чуваю вокалне **р**. У конкретнейшим смислу, замена старого вокального **р** цесно вяже руску систему зоз польску и долньолужицку. Цо ше дотика старшого вокального **л**, согласносц ше преширюе и на други язики, покля ше у поглядзе заменкох младшого (секундарного) вокального **р** и **л** обачуе виразна близкост рускей ситуації з українску и билоруску.

Так и у руским и у польским и у долньолужицким язикама маме заменки **-ар-** **-ер-**, и то на исти способ розгранічени:

гарло, *gardlo, gjardlo* м. прасл. *gьrdlo*

чарни, *czarny, carny* м. прасл. *сьрнь*;

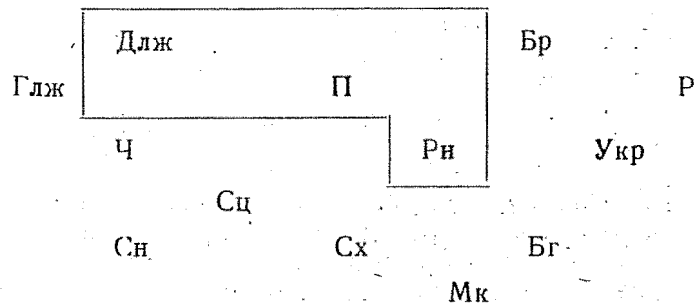
шмерц, *śmierć, smjersь* м. прасл. *сьмьрть*;

З другого боку, при девокалізації младшого вокального **р** и **л** и у рускей и у українскей и у билорускей системи розвива ше провадзаци вокал типу и:

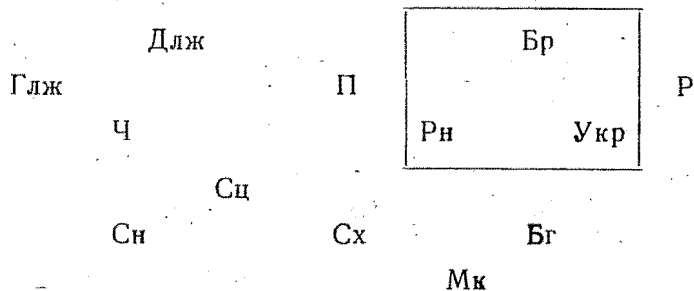
блиха, *blіxa, blyxa* м. прасл. *blьxa*;

гирмиц, **грімц**, **грыметь** м. прасл. *grьmьti*.

Знова зме констатовали два процивни регіонални припадносци руских елементов, одну ориентовану заходно або сиверозаходно:

— а другу восточно або сиверовосточно:

Могли бизме, провадзаци други зявеня, идентификовац и иншаки зони до котрих спада руска язична ситуація, але и того досц за два начални констатації:

1) У рускей гласовой системи ше виразнейше як у гоч хторей другой славянскей стандартней системи крижаю вельки славянски изоглоси, зони медзиславянских язичних зявеньох.

2) Тото системне крижане язичних зявеньох не значи механічну мишаніну цудзих елементов, змишаніну пожичкох, але ше у рускей фонетики зачувала ясна системна правилносц.

З другима словами, мишаніна цудзих елементов би була кед би ше иста прасл. гласова структура, у истим положеню у одношеню на сушедни гласи, трансформовала, наприклад, раз на польски, раз на українски, раз на словацки способ, поведзме кед би у руским место истого прасл. **-ор-** було:

„браніц” на южнославянски и чесько-словацки способ;

„вроціц” на польски способ;

„дорога” на українски способ — итд.

Медзитим, ситуація не така: прасл. **-ор-**, з вельку дошлідносцу ше замянюе з руским **-ра-**, а то значи же така замена автентична, же настала зоз закономирним язичним розвитком на просторе дзе жили предки нешкайших Руснакох.

З другима словами, старше пасмо руского язичного наслідства указуе ясну системну правилносц; а же вона ма зродносци з другима славянскимима системами — логічно виходзи зоз лингвістично-географскей позиції, зоз факта же Руснаци походза з одной виразней славянскей язичней крижніци. По тим руска язична система окреме интересантна за славистику, за паралелне розпатране славянских стандартних системов, бо барз виразно илюструе славянску язичну взаємносц и медзиславянски характер рижних язичних зявеньох.

III

Прецизнейше утврждоване руских язичних законитосцох може нам точнейше формуловац и поясніц дзепедни елементи руского язика.

Так, наприклад, у Граматики Гавриїла Костельника читаєме:

„У нашей бешеди њ прешло и на е и на о и на а. Ми гуториме: дзень, сон, ценки, шмерц, тварди, шерцо, мархва” (стр. 15).

Зоз того би ше могол здобуц упечаток о якейшпик вшелїякосци, о одсутстве системней правилносци, але Костельниково приклади загалі не шведоча о тим кед ше их реално розподзелі:

— медзи нїма маме сон, зоз правилну, закониту замену прасл. твардого полугласа (ъ);

— далей маме дзень и ценки зоз тиж так правилну замену меккого полугласа (варианта ценки аж правилнейше наслідзуе прасл. форму як російске и українске тонкий);

— на остатку маме шмерц, шерцо, тварди, мархва зоз заменками старого вокального **р**, котри подполно согласни зоз кус скорей констатованима правилами.

На другим месце читаєме:

„Г пред д обично ше меня на г, або випада. Н. пр. дагдзе — дзе” (стр. 19).

Ту ше, медзитим, не пременело г але к, бо тот присловник дакеди глашел кьде.

Далей, на истей страни:

„Шт меня ше або на щ, або на чт, або на ч, або на ц, або ше не меня (але таки слова вжали зме од Сербох)“.

Медзитим, у словах котри наведзени як приклади (почтени, горуци, цо и под.) нігда ані не було шт у язичку руских предкох; напр. почтени то стара форма, а сербскогорватске почтени то иновация.

Або на стр. 23:

„Поедини звуки ше преруцую, т. е. меняю свойо места. . . Так н. пр. ми гиториме тирвац место тривац. . . гирмиц место гримци, крвави место кревави“.

То не приклади метатези, пременки места гласох, бо **-ир-** у тих случайох не постало од **-ри-**. Розвой, уствари, цекол так:

griměti → gr̃mĕti → gr̃mĕti. . . гирмиц

— т. е. **-ир-** постало як резултат девокализациі **р**, при котрей ше у рускей системи розвило провадзаце и пред **р**, а у України и Билорусіі за **р**; **-ир-** и **-ры-** значи паралелни рефлекси, а не примарни и секундарни (праву метатезу маме у слове **молга**, цо настало од прасл. **mьgla**).

Тоти надпомнуца, розуми ше, не треба похопиц як критику Костельниковей Граматики, але як илюстрацию потреби же би ше анализовало руску гласову систему и утврдило ей законитосци, цо оможливи и у практичной просвітительней роботі оперовац з прецизнейшими поясненнями.

IV

Точне обачоване структуралних законитосцох котри паную у руским язичним нашлїдстве може мац значене и у пестованю рускей язичней култури, каждодньового, практичного язика и виразу. Кед ше зяви потреба окончїц вибор медзи вариянтами даедного слова, медзи двома можлївима формами — за правилни суд нужне (як еден спомедзи важних моментох) утврдиц котра вариянта у лепшим складу з нашлїдзену систему и ей законитосцами. У шїцких язичних нормах тот критерий ма вельке значене; аж и кед ше одступи од нього (у интересу почитованя язичного звичаю и навикнуца), треба утврдиц чи форма котру напуцуеме системно правилна, бо ю не так ригорозно будземе виганяц з язика кед вона представя шлїд старини, а не иншаку файту неправилносци.

Ми видзиме же медзи словами котри у новшим чаще прияти до руского язика мож замерковац и таки котри зоз свою форму одступаю од того як би глашели кед би представляли самородни, автентични руски слова.

Видзиме напр. **свердло**, а обчековало би ше у складу з руску систему „**свардло**“.

Стретае слово **оберт**, а обчековало би ше „**обарт**“.

Вшелїяк же сербизм **оберва**, бо други Славяне не маю у тим слове початкове **о-**, а ані заменка вокального **р** не типово руска, але би ше обчековала напр. „**бирва**“ або даяку другу вариянту виведзену од старшого **бръв-**.

Прилапене жертва, цо за тото слово природне, з оглядом на вплив церковнославянского язика, а континуовани розвой у руским би дал „**жартва**“.

И форма держава видно же не походить зоз давного руского нашлїдства, бо би у тим случаю глашела **джержава**.

Чуеме **толмач**, а обчековало би ше „**тлумац**“, як и находзиме при Костельникови (**витлумащиц**).

Костельник **тарговац** (дієслово) идентифіковал як сербизм спрам котрого би було правильно „**торговац**“, але вон не ма право у поглядзе заменки вокального **р**, бо у такей позициі закономирни руски рефлекс **-ар-**.

Подобни одступаня у руским язичку ест ище досц вельо. Вони у даякей мири неминовни, и з такима зявєнями ше у даякей мири мира шїцки славянски стандартни язички. Медзитим, у тих язичках велї таки одступаня котри потупно нашлїдзени системи заобидзени при пребераню нового слова, бо тоти цо пожичку оформївовали були свїдоми (на основи филологийного образованя або просто язичного чувства) структуралних правилох власного язика, та славянски пожички прековївовали прилагодзуюци их своїм правилом и оможлївовали им на тот способ цалком ше стопиц зоз нашлїдзенима словами. И у руским виразу велї славянски пожички удатно оформени, але можебуц би успих бул ище векши и можебуц би було меней винїмки котри потупно нашлїдзени правила кед би були прецизнейше утврдици руски язични законитосци, кед би вони були познати ширшому кругу културних роботнїкох.

У каждым случаю хасновите кед людзе котри пестую руску язичну културу добре познаю тоти законитосци, кед за каждую славянску основу або термин знаю як би тото слово глашело кед би було зачуване або розвите у рускей язичней системи.

Насампредз того потребне прето же бизме не тримали за сербизми або иншаки пожички слова котри доставали углавним еднаку форму и у рускей и у даедней другей славянскей системи. Так напр. еднак закономирни у рускей и сербскогорватскей системи форми **бич-бич**, **баяц-бајати**, **байка-бајка**, **балван-балван**, **бара-бара**, **бавиц ше** — **бавити се**, **бедро-бедро**, **брег-брег**, **бреза-бреза**, **бreme-бreme**, **боб-боб** итд. Кед таки форми у руским язичку зачувани, треба их затримовац и пестовац як часц жридлового руского язичного нашлїдства. Кед же су и не зачувани, але ше зявою под впливом сербскогорватского язика, треба знац же вони зоз своїм уходом до руского виразу ні зоз чим не обтерхую нашлїдзени системи, ані не ослабля руски структурални законитосци, але ше цалком стопа зоз нашлїдзеним лексичним фондом.

Медзитим, у велїх случайох идентичносц не така и ту треба знац котри то можлїви форми у складу з руску систему, а котри не, напр. (вежнїме даедни мена рошлїнох, а потим и други слова):

— спрам сг. **јагъед(а)** (файта тополї) и руска форма би могла буц **ягнед(а)** але и **ягняд(а)**;

— спрам сг. **јасен** и укр. **ясен** або **ясець** у рускей системи би ше обчековало змегчоване **с (яшен, або яшень)**;

— спрам сг. **бадиль**, билорус. **бадыль** и др. и у руским би була правилна форма **бадиль**;

спрам сг. **бедринац** и укр. **бедринець** и у руским правилна подобна форма: **бедринец**;

— сг. **буника** би у минималней рускей адаптації глашело **болніка** або **больніка**, але би ше спрам сивернославянскей ситуациі (котра ту миродавна, бо руски язык спада до сивернейшей славянскей обласци) обчековала руска основа **блен-**;

— сг. **брекиња**, котре ма паралели и у Україні, було би и у рускей системи правилне як **брекиня** або **бракиня**, але би були правилни и варианти **брек** або **брека**;

— сг. **јоха** би не могло так глашиц у жридловей рускей системи (ище меней: **јова**), але би ше обчековало як перши склад **оль-** (евентуално з даедним протетичним консонантом на початку) або **ель-**, а як други склад **-ха** або **-ша** (**ольха**, **ельша** або **под.**);

— сг. **јасика** представя варианту характеристичну за южнославянски язики, а за руску систему би була прикладнейша варианта аналогна українському и російському **осика** або **осина** и другим зродним сивернославянским меном, з тим же би ше у руским с нормално змеччовало на **ш**;

— тиж так би (прейдзме на други слова, вонка зоз круга менох рошлінох) у руским було баржей типове **длато** як **длето**, бо тота варианта характеристична за южнославянски язики;

— у сг. **чапля** маме змеччоване гамбового консонанта яке не характеристичне за руску систему, дзе ше обчекуе **чапя**;

— спрам сг. **детао** у рускей системи би було нормалне **дзацел** або **дзецел**;

— традиционални рударски пец котри ше у українским вола **горно** а у сербскогорватским (диял.) **грно** мал би у рускей системи форму **гарно**.

Идуци по тей драги могло би ше найсц и важнейши приклади як тоти котри зме вжали так повесц шором, за илустрацію и у даким смислу як огляд квестионара за випитоване руского лексичного наплідства, рушаюци од старих славянских основох. Руски структурални правила треба мац на розуме и кед ше руша од славянских словох младшого походзєня же бизме знали яка би адаптация по-жички була у найлєпшим складу з руску систему; напр. українски термини **grimучник** (гад), **горіхівка** и **горохівка** (рошліни) мали би у дошлїдней рускей адаптації форму **гирмуцнік**, **ореховка**, **граховка**.

V

Медзитим, подполна наукова дескрибция и обробок рускей языковой системи барз очежана зоз фактом же не исную славистики доступни подполни и систематични жридла податкох. Бо мушиме знац же нет фундаменталного филологийного обробку одного языка або язычной системи без вичерпного словніка, без вичерпного попису язычного материялу на основни котрого мож окончовац систематични анализи. Вичерпни словнік нужне средство не лем за лингвистични, наукови обробок языка, але и за практични культурни потреби, за пе-

стоване языка и його виразу, за здумане конституоване терминологийних системох, за просвітни и прекладательни потреби.

При тим виробок сербскогорватско-русского словніка, з котрим ше тераз почина, треба захопиц лем як перши крочай, котри вибил на перше место з едного боку пре вельки и акутни потреби прекладательней роботи, а з другого боку прето же ше на тот способ найшвидше годно дойсц до едного з потребних словніцких приручнікох, же ше вельо швидше, як цо би ше то могло з помоцу других проєктох, дойдзе до едного богатого попису руского язычного блага.

Медзитим, ані у тим моменту, кед тота работа ище у початковей фази, не треба занедбац перспективу дальшей роботи. Уж тераз муши буц барз актуални задаток творене главней рускей лексичней картотеки, у котрей би слова були узбучени спрам руских словох як насловних. И ту не треба поставяц половни задатки и бешедовац о тим як о едним жаданим задатку у дальшей перспективи, але як о безпостредней програми, котра себе постави цель же би ані едно слово котре ше по нешка зачувало у язычним наплідстве югославянских Руснакох не остало незазначене, же би не було препущене забуцу. А по таки обяжнїи цель мож сцигнуц лем зоз систематичну и комбиновану акцію; у котрей треба робит у трох напрамох.

1) Иснує намира же би ше материял сербскогорватско-русского словніка познейше вихасновал и за руску картотеку, на тот способ же би ше на лісткох руски слова котри похасновани у прекладу сербскогорватского слова, вицагли як насловни. На тот способ би ше достал еден богати список руских словох.

2) Медзитим, таки списки, у котрих ше слова углавним начишлюю, ніяк сами по себе не буду достаточни. Праве свидоцтво о слове, о його хаснованю и значеню маме аж теди кед го видзиме у контексту, у прикладу хаснованя у языку, у цитату зоз живого языка. Прето потребне ексцерповане рускей литератури (художней и информативней), формоване лісткох на котрих при насловним слове будзе и цитат, виречене у котрим слово похасноване. Даедни подготовни роботи наменени тей програми уж чечу, але ту нужна барз обяжна работа.

3) Обидва тоти поступки не обезпечую подполну вичерпносц лексичней градзи, але их треба дополніц зоз збераньом словох у народзе; о тим задатку найважнейше бешедовац на таким ширшим сходзе просвітних и культурних роботнікох апелуюци на ніх же би участвовали у тей роботі. У тей роботі зазберованя треба од розличних информаторох — старших людзох, людзох котри знаю даедно народне ремеселство або маю дяки окреми схопносци, зоз каждодньового живота фамилий, зоз народних звичайох итд. — зазначовац на окремих лісткох шицки слова котри би могли присц до опасносци же их литературни жридла не зашведоча або их не зашведоча досц всестрано и ясно. Треба напр. зберац:

— вше ридши, меней звичайни слова, котри не стретаме у узвичасним языку руских публикацийох;

— звичайни слова у незвичайних значеньох, зоз чим ше прешири польо значеня дзепоедних словох;

— нелітературні варіанти познатих слів; гоч кельо їх форма випатра погришна, неправилна, нелітературна.

Ест едно ограничєне: не видумовац слова, давац о нїх точни и довірлїви свидоцтва, конкретно и од слова до слова навесц виречєне у котрим слово похасноване, описац значєне тельо кельо зберачови познате, або навесц-пояшнєне котре дал информатор.

З тоту роботу, зоз збераньом слів у народзе, не треба чекац же би ше виробели словнїки та их вєц на тот способ пополньовац, але треба такой же би цо вєкше число культурних роботнїкох приступело гу тей роботи. Вшелїяк же ше найдзе способ таки збирки одкупиц од зберачох и приложїц главней картотеки, а же би ше того оможлївело, треба их робиц еднообразно, по одредзєних правилох.

А то значи же кажде слово муши мац окреми лїсток (у формат у едней штвартини обичного папера). Кажди лїсток муши облапц:

- насловне слово;
- пояснєне значєня, кєд воно зберачови познате;
- приклад хаснованя (виречєне у котрим слово похасноване);
- жридло — у котрим месце або од котрого информатора слово зазначєне;
- мєно зберача.

Гоч якогo малого обсягу, таки збирки можу буц драгоцїни прилог випитованю, обробку и пєстованю руского язичного нащлїдства.

Др Митар Пешикац

ПРЕГЛЯД СУЧАСНИХ ПИТАНЬОХ ВИУЧОВАНЯ ЯЗИКА ЮГОСЛАВЯНСКИХ РУСНАЦОХ

Думає же уж пришол час кєд би требало розпатриц дзєпєдни проблеми котри стоя нешка пред виглєдовачом язика югославянских Руснацох. У остатнїм часє медзи Руснацама мацєрински язык прицагує на себе вше вєкшу увагу як обєкт наукового виглєдованя, а на того, насампрєдз, примушую практични потреби. У вязи з тим треба окреме указац на, з рока на рок, вше активнейшу дїялносц Дружтва за руски язык, котре було основанє 1971. року под руководством познатого руского науковца, лингвисти Миколи М. Кочиша, а котре од самого початку мало задачу виучовац и усовершовац мацєринску бєшєду. Так на схадзки Управного одбору того Дружтва, отриманєй дня 12. априла 1973. року, була принєшена „Програма дїялносци за 1973. рок”, а на прєширенєй схадзки, котра була отримана дня 31. августа истого року, медзи иншим, рїшенє робиц на творєню подполнейшого Правопису и Словнїка руского языка.¹

¹Оп.: Информациї членом Дружтва за руски язык САП Войводини, Нови Сад, [1973], б. 1.

У тей статї вжали зме себе за цїль цо подполнейше и цо подробнейше одредзиц сучасни проблеми виучованя бачванско-сримского руского языка. У першим шорє думає на таки проблеми чїю рїшенє будзе мац и практични хасєн. Же би було яснейше же цо уж зробєне а цо ище треба зробиц, ми ту даваєм єден прєпатрунок по тєраз уж обробєних тємох. При тим будзємє анализовац лєм роботи з повойного часу и лєм таки котри ше директно вяжу з лингвистичну проблематику. При концу статї дали зме и тематичну библиографию уж друкованих роботох з обласци руского языка. З тим будзє сполнєта и друга, дополнююца, задача хтору зме прєд себе поставєли.

I. ОБЩИ ПРОБЛЕМИ ВИУЧОВАНЯ РУСКОГО ЯЗИКА

Ту, у першим шорє, мамє на розумє проблеми пєходзєня руского языка та историю його виучованя, питаня поставаня и рїзєвоу литературного языка югославянских Руснацох, його сучаснє положєнє, явни функциї хтори вон ма виполньовац итд.

З питаньом пєходзєня языка бачванско-сримских Руснацох (котре ма уж досц тирвацу историю, порєв. украинску и словацку тєорию), ше у найновшим часє нїхто спецїально не занїмал. Були лєм намаганя виявиц даєдни риси восточно- або заходнославянского типу по материялох даєдних окремих граматичних категорїях або групох слів. Оп. наприклад [22; 38.15; 44.4; 46.6]². (Ту не споминаєм єдну роботу котра у „Библиографїи” наведзєна под числом [23], бо вона не ма нїякей науковєй вєдносци). Задача виучованя заходно- и восточнославянских рисох у руским языке, одношєнє того остатнього гу восточнословацкому и заходноукраїнскому дїялєкту була поставєна и у „Информацийох членом Дружтва за руски язык” (оп. б. 2). Автор тих шорїкох ше прилапєл того питаня 1973. року, кєд мал виступиц з рефератом о одношєню руского языка гу языком и дїялєктом карпатского ареалу на Медзинародним симпозиумє о проблемєх карпатскєй лингвистики (Москва, април 1973). Оп. [13]. Истого року вон пририхтал до друку невєлька монографию (85 бєки машинопису) под назву: „Язык Руснацох Югославїи и його одношєнє гу языком и дїялєктом карпатского ареалу и балканского языкового союзу”, дзє розпатрена на фонетичним и морфологїйним планє блїзкосц бачванско-сримского руского языка зоз восточнословацким и заходноукраїнским дїялєктом, виявєл риси котри вяжу руски язык з языками и дїялєктами балканского языкового союзу.

Цо ше дотика исторїи виучованя языка бачванско-сримских Руснацох, вона уж була прєдмет розпатраня. Так зоз статї Александра Д. Дуличєнка [12] ше видзи як ше виучовал бачванско-сримски язык медзи росийским лингвистами при концу XIX и на початку XX вєку. Оп. и роботу Йосипа Дзєндзєливского [5]. Александр Д. Дуличєнко пририхтал до друку 1972. року (у СССР-у) досц обсяжну монографию „История виучованя Руснацох и руского языка Югославїи” (228

²У квадратних заградзєньох ше указує робота з додатєй гу тей статї „Библиографїи повойнових роботох з языка югославянских Руснацох”; єдна робота од другєй ше оддєлєноє з точки и запяту.

боки машинопису), дзе обробел історійні, етнографіскі, лінгвістичні, економічні жридли і друковани роботи котри ше зьявлявали у рижних жемох од конца XVIII віку по 1970. рок.

Питаня поставяня і формованя літературного языка югославянских Руснацох обробел у своїх статях Олекса Горбач — у едней невеликей призначки 1954. року [2] і у досц обяжней работі 1962. року [3]. Року 1972. у науковим часопису Академії наукох СССР „Советское славяноведение” (Москва) була друкована статя Александра Д. Дуличенка под назву „Наставане і розвой руского літературного языка у Югославії” [11] — перша у серії таких статей котри тот автор поставел пред себе написац. Вец шлідза його статі о улогі Гавріїла Костельника і його Граматики бачванско-рускей бешеди [8], о тим як ше зародзела і реалізувала думка о необходимости твореня медзи бачванско-сримским Руснацями літературного языка на народней основі [6]; істи автор обробел питане о кніжково-писаним языке при Руснацох у XVIII—XIX віку (друковане у новосадским „Зборнику за філологію і лінгвістику”, [17], а за серболужицких читательох у Немецкей Демократичней Републики написал едну роботу о твореню і сучасним положеню руского літературного языка [9]. Оп. тиж інформативні прегляд того питаня Миколи М. Кочиша [14].

У вязі з вигледованьом розвою літературного языка югославянских Руснацох треба наглашиц же перши тот проблем досц шіроко розпатрел 1956. року Олекса Горбач [4], а вец ше прилапел і Микола М. Кочиш — оп. „Сучасні рушаня у нашим языке і основні тенденції його дальшого розвою” [17]. Оп. тиж призначку Гелени Медешовой [19]. Явним функціом руского літературного языка (у покраїнских законах Скупштини САП Войводини) пошвечена лем една невелика призначка од Миколи М. Кочиша [16].

ПОСТОЯЦІ ПРОБЛЕМИ

1. У вязі з питаньом генези бачванско-сримского руского языка требало би ище цо подробнейше преаналізувац лексичні матеріал у його одношеню гу восточнословацкому і заходноукраїнському діалекту. Правда, тота задача не може буц добре сполнета прето же по нешка лексика тих регіонох, або ареалу, одкадз походза бачванско-сримски Руснаци, ище не заберована і не класифікована. Остава ище питане: яке место бачванско-сримского руского языка медзи сучасніма славянскіма языками? Ту важні і вигледованя з поровнуючей граматики руского, з едного, і других славянских языкох, з другого боку.

2. Вельке доприношене гу виучованю історії бачванско-сримскей бешеди і літературного языка могло би дац друковане архивних матеріалох котри охабелі за собу представителе медзівойнової рускей інтелігенції³.

³Таки барз вредні матеріали уж маме: М. Мушинка. Листування Г. Костельника з В. Гнатьоком. „Шветлосц”, Нови Сад, 1967, ч. 3. б. 161—177; М. Мушинка. Зв'язки В. Гнатьока з югославськими русинами. „Шветлосц”, 1971, ч. 3. б. 221—239; Писма Г. Костельника Михалови Мудрому. „Шветлосц”, 1972, ч. 4. б. 367—385.

3. Було би добре кед би ше питане розвойних тенденційох у руским языке виучовало цо подполнейше на каждам нивоу — фонетичним, лексичним, граматичним і у твореню словох; у тим напряме нужна една синтетична студія.

4. Требало би преаналізувац шицкі явні функції котри уж те раз хасную руски язык (школа, гимназія і висша школа, уметніцка, література, періодика, администрація, топографіскі і явні надписи ітд.).

II. ЛЕКСИКОЛОГІЯ

Розробіоване рускей лексики ше почало з терминологію і то лем пред даскеліма роками. Року 1968. Микола М. Кочиш друкуе у „Шветлосці” свой „Прилог зредзованю терминології у нашей бешеди” [33. 10], дзе формулуе свой становиска на основні напрями у твореню терминох. Медзи іншим, вон видзи основне жридли за творене нових спеціалних словох у українским языке. Року 1972. новосадске видавательне підприємство „Руске слово” видало Кочишов терминологійні словнік — найвисше досцигнуце рускей терминологійней науки⁴. Александер Д. Дуличенко обрацел увагу на велькі нукашні можлівосці языка югославянских Руснацох у твореню терминох. На прикладзе лінгвістичней терминології вон указал як Гавріїл Костельник створел, у рамикох своей „Граматики бачванско-рускей бешеди” коло 380 нови слова і вирази з обласці языка; у форми словніка вон обявел тот матеріал у „Шветлосці” 1973. року [28.]. Друга статя істого автора пошвечена критичней аналізи Кочишового терминологійного словніка і общим питаньом составу руских терминох [25.2]. Оп. і други роботи істого автора з теї обласці [26.3; 27.4].

Други аспект котри прицагуе увагу вигледовачох, то пожички у руским языке. Найвечей матеріалу о тим ест у статі Олекси Горбача [24.1] у котрей, крем карпатско-бачванскей лексики, заберовани пожички з румунского, немецкого, мадярского, сербскогорватского і українского языка; о словох турецкого походзена писал Александер Д. Дуличенко [29.6]. Окреме словнік мадяризмох (коло 310; при Горбачові — коло 320) зложел Микола М. Кочиш [32.9]. У друку ше находзи статя автора тих шорикох — „О мадярских лексичних элементох у языке Руснацох Югославії” (12 боки) з дополненьом гу списку мадяризмох Олекси Горбача і Миколи М. Кочиша, а тиж так і з аналізу фонетичних вименкох мадярских словох у руским языке.

Маме даскельо роботи з обласці рускей антропонимії. Барз вредні матеріал у Кочишовим досц обяжним словніку презвискох і назвискох Руснацох Югославії [34.11]. Особні теоретичні становиска і незнане специфіки бачванско-сримскей рускей фонетичней системи зніжую вредносц статі другого автора о антропонимії вой-

⁴М. М. Кочиш. Приручні терминологійні словнік сербскогорватско-руско-українски. Нови Сад, Руске слово, 1972.

водянских Руснацох [38.15]. О руских менох и презвискох писали Роман Миз [35.12] и Симеон Сакач [37.14]; автор тей статі ма пририхтани до друку три роботи з обласци рускей антропонимии: „Антропонимия Руснацох Югославиї. (Статистична анализа и питане генези)” (1969), „Трацене родовей диференцијии презвискох при югославянских Руснацох” (1969), „Гу морфологичней характеристики антропонимох при Руснацох Югославиї” (1969).

Микола М. Кочиш на популарни способ писал о фразеології [31.8]. Цо ше дотика пасусу „Лексика” у його „Граматики руского языка”, пре його шмерц остал недоробени⁵.

ПОСТОЯЦИ ПРОБЛЕМИ

1. Постої потреба едней синтетичней студії з представеньом и анализу шицких лексикологичних категорийох. У Кочишовой Граматики ніч не найдземе о таких лексикологичних категорийох як цо то полисемия (вельозначносц словох), синекдоха (неправе значене, кед менуюци едну часц предмета маме на розуме цали предмет итд.), табу и евфемизми (запречни-препречни слова), поняце етимології словох и „народней етимології”, контексту и елипису; ту нет ніч о терминології и фразеології, нет дзеленя рускей лексики у вязи: а) ей походженьом (своя, общеславянска, позичена з других языкох итд.), б) активним або пасивним хаснованьом итд.; нет ані едного лексикографичного поняца, ніч не знаме о конарох такей, тераз досц популарней и перспективней науки як цо то ономастика (антропонимика, топонимика итд.)⁶.

2. Уж тераз треба систематично зазберовац лексикку котра ше вяже з обисцом (назви хижних стварох, едла, облечива итд.), обичаями, польоділством (оране, други поединечни роботи), ткацтвом итд.

3. Терминологични проблеми у вязи з наглим розвоєм сучасного руского языка тиж так вимагаю дальши розробљованя; даедни проблеми з тей обласци уж наведзени у рецензії на Кочишов терминологични словник [80.18] од Миколи Скубана и у статях Александра Д. Дуличенка [25.2; 26.3; 27.4; 28.5].

4. Барз нужне зазбероване, класификация и анализа позичкох зоз сербскогорватского языка (зоз писаних текстох и зоз усней бешеди). Ту ест ище барз вельо роботи. Хаснуюци можљивосци котри мал, автор тей статі 1973. року дал до друку досц обсяжну роботу (коло 80 боки машинопису) под назву: „Сербскогорватски елементи у язичку Руснацох Югославиї”, котра ма три часци: I Гу исторії язикового вплїву XIX вику, II Сербизми у чаше зявеня кнїжково-писаней фор-

⁵М. М. Кочиш. Граматика руского языка. I. Фонетика. Морфология. Лексика. Нови Сад, Покраїнски завод за издаване учебнїкох, 1974, б. 125—131.

⁶Треба виправиц и вельочислени гришки як, наприклад: сримске само (лем) (б. 127) то не диялектизм, але позичка зоз сербскогорватского; дружтвенно-политични слова (б. 126—127) то исто цо термини дружтвенно-политичних наукох и сферох; неправилно ше трактуе поняце „варваризми” (б. 128) — то не просто позички з других языкох, але таки позички у котрих ше одражуе специфичносц обичайох живота итд. тей жеми, одкадз слово вжате; при тим таки варваризми не доставаю „право гражданства” у новим язичку

ми руского народного языка и наставане литературного языка югославянских Руснацох (початок XX вику и по-другу шветову войну), III Проблема сербизмох у руским литературним язичку повойнового периоду. Робота ма ретроспективни характер: хронологично розпатрене питане хаснованя сербизмох у рижних жанрох литератури и сферах явного живота; питане фонетичней форми сербизмох у руским язичку и питане калкованя.

Треба окреме розпатриц питане позичкованя сербизмох зоз сербскогорватского (односно горватскосербского) литературного языка и зоз сербских и горватских диялектох.

5. Пришол уж час робиц на твореню малого словника руских фразеологизмох; жиеме у чаше кед теоретични принципи складаня такого словника досц добре розроблени на материялу велькоруского, украинского и других славянских и неславянских языкох.

6. Цо ше дотика антропонимох, ту остава задача фонетичней и морфологичней анализи тей файти словох же бизме могли з помоцу того материялу блїжей дойц до питаня генези бачванско-сримского руского языка.

7. Же би були лепше розумљиви основни тенденції лексичного розвою руского языка, требало би зазберовац и преанализовац нешка уж забути або пасивно хасновани слова зоз писаних текстох медзи двома войнами, а и такой после другой шветовой войны.

III. СЛОВОТВОРЕНЕ

Зоз словотвореньом у руским язичку ше занїмал лем Микола М. Кочиш. Една його статя о твореню дїесловох [39.1], друга — о меновнїкох [40.2]. У остатней статі нашли зме досц незвичайни твердзєня як, наприклад: же у словох предза и садза -а то суфикс(!), гоч ясно видно же то флексия або закончене; цукровня и лядовня маю суфикс -н', а не -овня (поров. цукер - цукрови - цукровня, ляд - лядови - лядовня); пре цошка меновнїки зоз суфиксами -ош (крадош, нялкош), -ух (ленюх), -як (забияк) ше наволую як суфикси за звекшоване значєня итд.

ПОСТОЯЦИ ПРОБЛЕМИ

1. Ище треба робиц на анализи способох творєня меновнїкох.
2. Процєс творєня присвоиних прикметнїкох од неживих меновнїкох (ружа - ружов).
3. Вельопрєфиксни слова.
4. Творєне присловнїкох од рижних файтох словох.
5. Нужносц роботи общого характера о шицких способох творєня словох у руским язичку.
6. Робиц на тих словотворчих проблемох котри наведзени у роботох Миколи Скубана [79.17; 80.18] и Александра Д. Дуличенка [25.2; 26.3; 27.4].

⁷Исте у Граматики руского языка, б. 67—68.

IV. ФОНЕТИКА И ПРАВОПИС

Нет ані едней окремної роботи пошвеченої фонетики и фонології бачванско-сримского руского языка. Нарис русской фонетики написал Александер Д. Дуличенко у кандидатской дисертації „Литературни руски язык у Югославиї (Нарис фонетики и морфології)“ (Москва, 1973) [10]. Фонетика представена и у гимназійской Граматики Миколи М. Кочиша⁸, але вона муши буц прията лем як школска; у науковим смислу вона вельо церпи од досц вельких недошлїдносцох и процивсловносцох⁹. Чувствуе ше же ей автор ю думал ище доробиц, а можебуц и цалком преробиц (рукописни учебнік видани, як недокончени, по його шмерци).

ИЩЕ ТРЕБА ПОЯШНІЦ:

1. Кельо ма фонеме бачванско-сримски язык? Чи их наисце ест 32, як то думал Микола М. Кочиш?¹⁰ Нашо материяли даю лем 31 фонему [10].

2. Яки фонематични состав руского языка? Чи наисце ДЬ и ЛЬ фонеме, як то тверзел дакеди Гавриїл Костельник у своєї „Граматики бачванско-рускей бешеди“, а нешка твердзи Микола М. Кочиш у своєї гимназійской „Граматики руского языка“?

3. Треба подполно преучиц историйни пременки руских гласох; тото будзе мац вельку вредносц за розпатране генези бачванско-сримского руского языка, за творене историйней фонетики як окремної файти фонетики итд.

4. Нужне преанализовац условия змечованя даедних консонантох, цо будзе мац вельке значене за творене стабилного правопису.

Цо ше дотика ПРАВОПИСУ, вон уж досц добре обробени, гоч ище по тераз оставаю рижни отворени питаня коло писаня даедних групох словох. Найвещей роботи з правопису ма Гавриїл Надь, але скоро шицки вони пошвечени правопису лем окремнох словох, як цо то: иньше — инше [73.1], кратки — кратки [74.12], перши — перша [76.14], плітки — плідки [77.15]. Року 1950. Гавриїл Надь написал статью „З нашого правопису“ [72.10], котра мала добри вплив на дальше формоване руского правопису.

Але основни питаня сучасного руского правопису мушел ришовац Микола М. Кочиш. Року 1969. вон обявел у „Шветлосци“ статью под назву: „Сучасни проблеми нашого правопису“ [69.7], дзе одредзел основни принцип руского правопису — морфологични (з даед-

⁸Оп.: Микола М. Кочиш. Граматика руского языка, б. 17—39.

⁹У сучасней лингвистики то ненауково твердзена: „Фонетика — то часц граматики (!)“ (б. 17); „У граматикох ше звичайно преучую два палатализації (!)“ (б. 29) итд. У дійсносци, фонетика не уходи до граматики, то самостойна лингвистична наука, у котрей ше преуче и палатализація... „З тих 32-ох фонемох зложена цала наша бешеда“ (б. 23); неправильно: зложена е ище зоз словох и синтаксичних конструкційох. Далей. По цалей часци Граматики мицанина историйного (дияхронийного) и сучасного (сихронийного) аспекта розпатраня материялу (поров. б. 20, 26 итд.); У пасусу „Поровнане кирилицох“ (б. 25—39) ше розпатраю питаня историйней фонетики („Пременки вокалох“, „Пременки консонантох“), теория стихоскладаня (б. 38) итд.

¹⁰Микола М. Кочиш. Граматика руского языка, б. 23.

нима фонетичними рисами) котри познейше положел до своего познатого школского правопису¹¹. Оп. тиж так [64.2]. Даскельо роботи исти автор пошвечел даедним конкретним питаньом правопису [65.3; 66.4; 68.6; 70.8].

Досц интересантни правописни предкладаня мож найсц у статї [78.2] и рецензийох [79.17; 80.18] Миколи Скубана. Дасдни непояшнени питаня руского правопису поставени у статї Александра Д. Дуличенка, котра, крем того, дава ище кратки препатрунок историй твореня орфографичних нормох бачванско-сримского руского литературного языка [63.1].

Заш лем, руски правопис ище таї у себе досц непояшнени питаня, зложеносци и процивсловносци, котри ше у каждым конкретним случаю указую у самим Кочишовим „Правопису руского языка“, а тиж так, досц подробно, у горе наведзених роботох [78.2 — 80.18; 63.1]. Мож лем привитац роботу Дружтва за руски язык, котре ше прилалело вецейрочней роботи на твореню подполного Правопису руского языка (на основи Кочишового школского Правопису).

V. МОРФОЛОГИЯ

У обласци русской морфології робели, углавним, троме авторе: Гавриїл Надь, Микола М. Кочиш и Александер Д. Дуличенко. Перши розробйовал лем даедни досц конкретни случаї морфології меновнїкох [52.12; 53.13], прикметнїкох [51.2; 54.14; 55.15; 58.18], дієсловох [51.16] и присловнїкох [57.17]. Микола М. Кочиш обрацел увагу на дієслово [45.5]; його досц недошлїдна и неподполна дієсловна класификация 1967. року [50.10] остала без уваги вигледовацох, бо ше 1973. року зявела нова и подполна класификация [42.2]¹². Микола М. Кочиш написал о компаративе прикметнїка мали [48.8], о формох прикметнїка златни — злати [47.7]. Меновнїку вон пошвечел два роботи. У едней розпатране закончене генитива и локатива множини [46.6] з цильом доказац їх восточнославянске походзене. Заш лем, статья вельо тради од непознаваня материялох з восточно-словацкого диялекту; исти недостаток ма и друга, друкована уж по шмерци автора, статья о деклинації у поровнаню з другима славянскимима языками [44.4], у котрей ше за поровнане наводзи, з едного боку, материял словацкого литературного языка (котри, як познате, ма стредньословацку диялектну основу, а не восточнословацку), а з другого боку, материял заходноукраїнского диялекту.

Александер Д. Дуличенко, крем уж горе наведзеної роботи о дієсловней класификації, [42.4], написал ище два роботи з обласци руского дієслава: у першей ше розпатраю морфологійни прикмети формох прешлого часу и одредзуе роля заходноукраїнскей и висточнословацкей языковой стихий у формованю тей граматичней катего-

¹¹Микола М. Кочиш. Правопис руского языка. Школске видане. Нови Сад, Покрайски завод за видаванє учебнїкох, 1971.

¹²Як ше видзи, тот класификация, у котрей руски слова подзелени на 14 класи, мала познейше войсц до Кочишовой „Граматики руского языка“ (б. 99—103). Лем з гришкы коректора место нулового афикса, котри ше означуе зоз знаком Ф вше означене як Ф.

рії [41.1], у другей — случай суперлативизації дієсловней форми воліц (найволіц) [43.3].

Мож повесц же морфология найвецей обробена часц рускей граматики. У Кочишовой „Граматики руского языка” вона залапае вецей боки (41—124)¹³. Морфология то главна часц дисертации Александра Д. Дуличенка — б. 74—431 (оп. ніжей). Оп. тиж так [10].

ПОСТОЯЦІ ПРОБЛЕМИ

1. Меновніки: треба дошлідно розпатриц творене формох номинатива множини (автори — авторове, судиї — судиїове?); сербскогорватски вплив на припадкову систему (комбинаце — у комбинаату?); специялно питане вокатива, котри ше вше частейше хаснуе як номинатив.

2. Заменовнік: хтори чи котри? Заменовніки на -будзе и -год, а тиж так типу: гоч хто, гоч цо, яки-таки, хто знацо...; энклитични заменовніки.

3. Дієслово, дієприкметнік и дієприсловнік: особеносци повратних дієсловах; категория и преходносци (непреходносци), категория виду; творене формох императива; реликти плюсквамперфекта; трацене активного дієприкметніка (типу: в и т и р в а л и), трацене видовой опозиції при дієприсловніках.

4. Присловнік: радосно чи радосне? Присловніки типу: ю тре-по ю тре, геваль-тамаль...; предикативни присловніки: необходимо — необходимо, треба...

5. Применовнік: без чи през, з — зо — зоз; субстантивни применовніки типу ведно з, на концу...

6. Злучнік хтори чи котри, але чи но, або чи лебо...; злучнік да.

7. Морфологични особеносци руского и заходноукраїнского и восточнословацкого диялекта (деклинация меновніках и прикметніках, часово форми дієсловах, состав и форма заменовніках, дієприкметнік и дієприсловнік, применовніки, злучніки, словка, викричніки).

8. Окреме треба виучовац сербскогорватски морфологични риси у руским язикау.

VI. СИНТАКСА

Синтакса — една з найменей обробених конарох рускей граматики. Мама лем даскельо друковани работи з тей обласци. То невелька призначка Гавриїла Надя о хаснованю формох презента помоц-

¹³Як и у фонетичней часци, тиж так и ту вельо недошлідносци и не досц ясни моменти. Наприклад, мишанїна морфологичних и синтаксичних особеносцох приводзи гу тому же ше меновніку приписуе неиснуоца у тей класи словах категория, як цо то категория особи(!) (б. 50): недосц подробно представена деклинация меновніках (б. 52); погрешно представени процес твореня зоз других класох словах: не сам-самотносц, але: сам-самотнік-самотносц, не сто-стотка, але: сто-стотки-стотка, не тераз-терашньосц, але: тераз-терашні-терашньосц, и далей: нука-нукашні-нукашньосц, вонка-вонкашні-вонкашньосц. Велї чезки питаня препущени субективизму.

ного дієслова с о м [61.3] и прикметніках [61.4] од Мариї Г. Пушкаш (тота сстатня, гоч ше вола „Зоз морфологии нашого языка”, заш лем, не ма з ню, морфологию, ніякей вязи). Александер Д. Дуличенко преанализовал особеносци хаснованя инструментала [60.2]; окремну статью вон пошвецел сербскогорватскому случніку да, специялно розпатраоци историю того злучніка у руским язикау, функциї котри вон выполное и нови тенденції котри тот злучнік порушал у живоце [59.1]. Тиж так зме зазберовали и преанализовали материял за подполну синтаксу руского языка (тераз ше пририхтуе до друку у СССР).

З одним словом, ту за вигледовача ест вецей проблеми як рихсени питаня.

VII. СТИЛИСТИКА

По нешка маме лем два друковани работи. То: „Призначки зоз стилистики руского языка” Миколи М. Кочиша [62.1] и „Гу лингвистичней анализи поетичних творох Гавриїла Костельника — зачатніка книжовносци югославянских Руснацох” [62.2] Александра Д. Дуличенка (у тей остатней розпатрена тавтология як еден зоз стилистичних способох у книжки „З мойого валала”. (Автор тих шорикох написал тиж так ище 1973. року и дал до друку статью зоз стилистики рускей уметніцкей литературы. То „Руска и горватскосербска верзия Костельниковей трилогии”¹⁴, у котрей автор доходить до заключеня же перше була написана горватскосербска верзия, а вец, уметніцки обробена, настала и руска.

ПОСТОЯЦІ ПРОБЛЕМИ

1. У общим плане треба робиц на преучованю стилистичних средствох и способох у руским язикау.

2. Нужно ше уж од тераз прилапиц стилистичней анализи творох повоених писательох.

*

Ту зме преанализовали повойново друковани работи з обласци руского языка¹⁵ и одредзели проблеми котри ище стоя пред тима котри виучую язык югославянских Руснацох. Наглашели зме же ше у остатнім чаще пририхтовали або ше пририхтую велї значни діла з руского языка. Медзи німа ше роби на подполним Словніку и Правопису руского языка (Дружтво за руски язык). Автор тей статї пририхтал 1971. року „Граматику руского языка. Часц I. Увод („Творене и розвой ру-

¹⁴Мама на розуме романи „Жеми моя” (1967) и „Бисерни дражки” (1971).

¹⁵Ту би ище окреме требало указац на досц интересантни науково-популярни сериї призначкох з руского языка, котри пред даскелїма роками провадзели даєдни авторе у „Руским слове” (Микола М. Кочиш), „Пионерскей заградки” (М. М. Кочиш, Мария Г. Пушкаш, а 1949—1950. року — Гавриїл Надя), у „Литературним слове” (Микола Скубан) и др. Нажаль, тота барз хасновита традиция уж претаргнута. Думама же би ю знова требало обновит з моцями членох Дружтва за руски язык.

ского литературного языка у Югославии"). Фонетика и морфология" (431 б. машинопису), а 1974. року одбранел ю як кандидатску дисертацию у Институту славянознанства Академії наукох СССР у Москви. Исти автор тераз роби на другей часци Граматики, котра уключуе лексикологію и фонологію, синтаксу; пред даскеліма роками вон почал зоз роботу над „Руско-росийским словніком” (з паралелами зоз других славянских языкох).

Як видзіме, активносц занїмана з виучованьом руского языка ма реалну перспективу дац значни резултати. А ту найвекшу улогу ма сполніц Дружтво за руски язык и литературу.

Др Александер Д. Дуличенко

БИБЛИОГРАФИЯ

повойнових роботох з языка югославянских Руснацох

I. ОБЩИ ПИТАНЯ

1. Баков, [Яким]. Дальши розвой науки о нашим языке. „Руски народни календар за прости 1947 рок” (Библиотека Рускей Матки „Наша кнїжка”, ч. 2). Руски Керестур, 1946, б. 81—83.
2. Горбач, Олекса. До питаня про початки нашої окремої литературної мови. „Шветлосц”. Руски Керестур, 1954, ч. 2, б. 130—133.
3. Горбач, Олекса. Литературна мова бачвансько-срїмських українців („русинів”). У вид.: Записи Наукового Товариства ім. Шевченка, Париж-Нью-Йорк, 1962, т. 169, стор. 265—282.
4. Горбач, Олекса. Розвоєві тенденції литературної мови бачвансько-срїмських українців („русинів”). „Київ”, Філадельфія, 1955, чч. 6, 7; 1956, чч. 1, 2, 3.
5. Дзендзелівський, Йосип. Сторінка з історії вивчення говорів та літератури бачванських українців. „Шветлосц”, Нови Сад, 1969, ч. 3, б. 248—252.
6. Дуличенко, Александер Д. З історії формованя руского литературного языка. „Нова думка”, Вуковар, 1973, ч. 4, б. 46—47.
7. Дуличенко, Александер Д. К вопросу о литературно-письменном и народном языке у бачско-сремских русин в XVIII—XIX вв. „Зборник за филологію и лингвистику”, Нови Сад, Матица Српска, 1971, т. XIV, књ. 2, стр. 61—69. (Резиме на сербскогорватским языку.)
8. Дуличенко, Александер Д. Г. Костельник и його „Грамматика бачванско-рускей бешеди”. (З нагоди 50-рочніци од ей виходзеня). „Шветлосц”, Нови Сад, 1973, ч. 1, б. 67—76.
9. [Дуличенко, Александер Д.] Duličenko, A. D. Literarna řeč juhoslovjanskich Rusinow, in: Rozhled, Budyšin (Bautzen, 1. let. 24, O. str. 37—40.
10. Дуличенко, Александер Д. Литературный русинский язык Югославии. (Очерк фонетики и морфологии). Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата филологических наук. Москва, АН СССР, 1973, 30 с.
11. Дуличенко, Александер Д. Становление и развитие русинского литературного языка в Югославии. „Советское славяноведение”, Москва, 1972, ч. 3, стр. 38—50.
12. Дуличенко, Александер Д. Югославянски Руснаци и російска историйно-лингвистична наука (Призначки з историографії), „Шветлосц”, Нови Сад, 1973, ч. 3, б. 291—300.
13. Дуличенко, Александер Д. Язык бачванско-срїмских русинов и его соотношение с языками и диалектами карпатского ареала. У кн.: Симпозиум по проблемам карпатского языкознания. (24—26 апреля 1973 г.) Тезисы докладов и сообщений. Москва, Наука, 1973, стр. 16—18.

14. Кочиш, Микола М. Кратки историйни прегляд на розвиток руского литературного языка. У кн.: М. М. Кочиш, Грамматика руского языка. I. Фонетика, Морфология, Лексика. Нови Сад, Покраїнски завод за издаване учебнікох, 1974, б. 11—15.
15. [Кочиш, Микола М.] О языке, правопису и словніку. „Шветлосц”, Нови Сад, 1973, ч. 2, б. 149—151.
16. [Кочиш, Микола М.] Руски язык у покраїнских законох Скупштини САП Войводины. „Шветлосц”, Нови Сад, 1973, ч. 2, б. 152—159.
17. Кочиш, Микола М. Сучасни рушаня у нашим языке и основни тенденції його дальшого розвою. „Шветлосц”, Нови Сад, 1966, ч. 1, б. 54—63.
18. Медеши, Гелена. Асоцияції з нагоди виходзеня „Граматики руского языка” Миколи М. Кочиша. (Номинатив и вокатив у сучасней науці о языке). „Литературне слово”, 1974, ч. 11, б. 6—7 (додаток „Рускому слову”, 1974, ч. 43, 1. IX).
19. Медеши, Гелена. Нови форми и тенденції у розвою руского языка. „Литературне слово”, 1974, ч. 3, б. 8 (додаток „Рускому слову”, 1974, ч. 9, 1. III).
20. Пушкаш, Мария Г. О проблемох нашого языка и правопису. „Шветлосц”, Нови Сад, 1969, ч. 2, б. 123—132.
21. Пушкаш, Мария Г. Язык одражае живот народа. „Шветлосц”, Нови Сад, 1970, ч. 3, б. 218—225.
22. Bidwell, Charles E. The language of the Bačka Ruthenians in Yugoslavia, in: The Slavic and East European Journal, New York, 1966, vol. X, N 1, p. 32—45.
23. Sopka Đura: Prilog društveno-istorijskoj genezi govora bačko-sremskih Rusinaw-Ukrajincaw. Novi Sad, Literarna sekcija KPD „Maksim Gorki”, 1966(?), 121 str.

II. ЛЕКСИКОЛОГИЯ

24. I. Горбач, Олекса. Лексика говірки бачвансько-срїмських українців. „Науковий збірник Музею української культури в Свиднику”, Пряшів, 1969, 4, кн. I, стор. 309—348.
25. 2. Дуличенко, Александер Д. Даскелью призначки о руских термінох у руским терминологийним словніку. „Шветлосц”, Нови Сад, 1974, ч. 1, б. 45—53.
26. 3. Дуличенко, Александер Д. Первый русинский многоязычный терминологический словарь. „Советское славяноведение”, Москва, 1974, ч. 3, стр. 114—116.
27. 4. Дуличенко, Александер Д. Перши руски словніки терминох за основну школу. „Билтен Покраїнского завода за издаване учебнікох”, Нови Сад, 1974, ч. 22, б. 80—83.
28. 5. Дуличенко, Александер Д. Словник рускей лингвистичней терминології котру створел Г. Костельник. „Шветлосц”, Нови Сад, 1973, ч. 3, б. 301—315.
29. 6. Дуличенко, Александер Д. Тюркизмы в языке русин Югославии. У кн.: Тюркские лексические элементы в восточных и западных славянских языках. (Тезисы докладов второго симпозиума. 25—27 ноября 1969 г.) Минск, 1969, стр. 21—22.
30. 7. Еремич, Н. Два поясненя. (Яке то квецце бимбора. Гу напису Г. Надя о прикметніку „туні”). „Шветлосц”, Нови Сад, 1971, ч. 1, б. 57—58.
31. 8. Кочиш, Микола М. Идиомы и фразеологични вирази. „Шветлосц”, Нови Сад, 1970, ч. 1, б. 40—52.
32. 9. Кочиш, Микола М. Пожички з мадярского у нашей бешеди. „Шветлосц”, Нови Сад, 1971, ч. 1, б. 45—56; 1971, ч. 2, б. 132—136.
33. 10. Кочиш, Микола М. Прилог зредзовано терминології у нашей бешеди. „Шветлосц”, Нови Сад, 1968, ч. 3, б. 52—60.
34. 11. [Кочиш, Микола М.] Фамилийни презвиска и назвиска Руснацох у Югославии. „Шветлосц”, Нови Сад, 1973, ч. 2, б. 164—194.
35. 12. Мизь, Роман. Розвой антропонимии югославянских Русинох (о наших менах и презвискох). „Нова думка”, Вуковар, 1973, ч. 4, б. 66—71; 1973, ч. 5, б. 71—79.
36. 13. Мизь, Роман. Як сами себе (и други их) наволовали нашо стари на Карпатох. „Нова думка”, Вуковар, 1971, ч. 1, б. 84—86.
37. 14. Сакач, Симеон. Нашо презвиска. „Народни календар, 1972.” Нови Сад, 1971, б. 87—96.
38. 15. Чучка, Павлох П. О чим шведочи антропонимия войвовдянских Руснацох. „Шветлосц”, Нови Сад, 1973, ч. 1, б. 95—110.

III. СЛОВОТВОРЕНЕ

39. 1. Кочиш, Микола М. Творене дієслів у 'нашей бешеди. [I] „Шветлосц”, Нови Сад, 1967, ч. 1, б. 55—60; [II] Творене дієслів з префіксами. „Шветлосц”, Нови Сад, 1967, ч. 2, б. 124—130.
40. 2. [Кочиш, Микола М.] Творене меновних у руском языке. „Шветлосц”, Нови Сад, 1973, ч. 2, б. 142—148.

IV. МОРФОЛОГИЈА

41. 1. Дуличенко, Александр Д. Заметки по морфологии глагола в языке русин Югославии (формы прошедшего времени). У кн.: Исследования по русскому и славянскому языкознанию. Выпуск 2, Самарканд, 1969, стр. 67—78.
42. 2. Дуличенко Александр Д. Класификация дієслів языка югославянских Руснакох. (Дієсловна основа. Класи.) „Шветлосц”, Нови Сад, 1973, ч. 4, б. 433—440.
43. 3. Дуличенко Александр Д. Ободном случае суперлативизации глагольных форм. У кн.: Язык и литература. Самарканд, 1969, стр. 71—75.
44. 4. [Кочиш, Микола М.] Декларация русского языка поровнана з українську, польську и словацку. „Шветлосц”, Нови Сад, 1973, ч. 2, б. 130—141.
45. 5. Кочиш, Микола М. Дієсловна система русского языка. Дієслова як окремна категория слів. „Шветлосц”, Нови Сад, 1967, ч. 3, б. 210—216.
46. 6. Кочиш, Микола М. Закончене генитива и локатива множини меновних у нашей бешеди. „Шветлосц”, Нови Сад, 1970, ч. 2, б. 126—129.
47. 7. Кочиш, Микола М. Златна медала — златна металия. „Литературне слово”, 1966, ч. 12 (додаток „Рускому слову”).
48. 8. Кочиш, Микола М. Компаратив прикметніка „мали”. Билтен Покраїнского завода за издаване учебних, Нови Сад, 1968, ч. 3—4, б. 101.
49. 9. Кочиш, Микола М. Потенцијал. „Народни календар. 1964.” Руски Керестур, Руске слово, 1963, б. 150—153.
50. 10. Кочиш, Микола М. Прилог класификації дієслів. „Шветлосц”, Нови Сад, 1967, ч. 4, б. 299—302.
51. 11. Надь, Гавриїл. „Злата металия” чи „златна металия”? „Шветлосц”, Нови Сад, 1966, ч. 1, б. 64—72.
52. 12. Надь, Гавриїл. О генитиве еднини меновних мужеского роду типа „Дюра”. „Народни календар за 1966. рок”. Руски Керестур, Руске слово, 1965, б. 123—136.
53. 13. Надь, Гавриїл. О меновнику „глад”. „Народни календар за 1959. рок”. Руски Керестур, Руске слово, 1958, б. 129—135.
54. 14. Надь, Гавриїл. О форми компаратива прикметніка „туні” у бачвансько-сримским руским литературним языке. „Шветлосц”, Нови Сад, 1970, ч. 3, б. 214—217.
55. 15. Надь, Гавриїл. „Овисни” чи „зависни” у бачванско-сримским языке, „Руски народни календар за 1947. рок”. (Библиотека Рускей Матки „Наша кніжка”, ч. 2.) Руски Керестур, 1946, б. 83—88.
56. 16. Надь, Гавриїл. Питане роду у фурмох перфекта у бачванско-сримскей рускей литературней бешеди. „Шветлосц”, Нови Сад, 1967, ч. 1, б. 48—54.
57. 17. [Надь Гавриїл.] Специфичност нашей бешеди Adverbium verbale praeteriti у бачванско-сримским языке. „Руски народни календар 1946 р.” (Библиотека Рускей Матки „Наша кніжка” ч. 1.) Руски Керестур, 1946, б. 68—70.
58. 18. Надь, Гавриїл. Фурма компаратива прикметніка „мали”. „Литературне слово”, 1965, ч. 7, б. 3—5 (додаток „Рускому слову”).

V. СИНТАКСА

59. 1. Дуличенко, Александр Д. Гу питаню о злучнику „да” у языке югославянских Руснакох. „Шветлосц”, Нови Сад, 1974, ч. 3, б. 226—235.
60. 2. Дуличенко, Александр Д. К синтаксису падежей в языке югославских русин. (О специфике инструментального падежа.) У кн.: Язык и литература. Самарканд, 1969, стр. 60—71.

61. 3. Надь, Гавриїл. Питане хаснованя фурмох презента за трецу особу еднини и множини помоцного дієслова „сом” у бачванско-сримским руским литературним языке. „Шветлосц”, Нови Сад, 1963, ч. 3, б. 219—226.
61. 4. Пункаш, Марія Г. Зос морфології* нашого языка. Применовники. „Шветлосц”, Нови Сад, 1970, ч. 4, б. 321—334.

VI. СТИЛИСТИКА

62. 1. Кочиш, Микола М. Призначки зос стилистики русского языка. „Шветлосц”, Нови Сад, 1974, ч. 2, б. 149—156.
62. 2. Дуличенко, Александр Д. Гу лингвистичней** анализи поетичних творох Гавриїла Костельника — зачатника кніжовности югославянских Руснакох. „Нова думка”, Вуковар, 1975, ч. 9, б. 49—53.

VII. ПРАВОПИС

63. 1. Дуличенко, Александр Д. О твореню орфографичних нормох русского литературного языка. (У вязи з издаваном „Правопису русского языка” М. Кочиша.) „Шветлосц”, Нови Сад, 1972, ч. 3, б. 231—243.
64. 2. Кочиш, Микола М. Даедни проблеми нашого правопису. Билтен Покраїнского завода за издаване учебних, Нови Сад, 1968, ч. 8, б. 65—68.
65. 3. Кочиш, Микола М. Зос правопису русского языка — запята. Билтен Покраїнского завода за издаване учебних, Нови Сад, 1970, ч. 11, б. 89—93.
66. 4. Кочиш, Микола М. Писане заменних. Билтен Покраїнского завода за издаване учебних, Нови Сад, 1970, ч. 10, б. 85—86.
67. 5. Кочиш, Микола М. Пред конечну редакцију правопису. „Шветлосц”, Нови Сад, 1969, ч. 4, б. 325—327.
68. 6. Кочиш, Микола М. Руснаци чи Руснаки. Билтен Покраїнского завода за издаване учебних, Нови Сад, 1971, ч. 13, б. 95—96.
69. 7. Кочиш, Микола М. Сучасни проблеми нашого правопису. „Шветлосц”, Нови Сад, 1969, ч. 1, б. 33—50.
70. 8. Кочиш, Микола М. Хасноване смужки медзи членами вичреченя. Билтен Покраїнского завода за издаване учебних Нови Сад, 1970, ч. 9, б. 115—116.
71. 9. Надь, Гавриїл. Еден деталь зос виучованя нашого языка и правописа. „Шейсаж” чи „пейзаж”? „Руске слово”, Руски Керестур, 1958, II, б. 5.
72. 10. [Надь Гавриїл.] З нашого правопису. „Рочна кніжка 1951”. Руски Керестур. Братство-единство, 1950 (?), б. 47—52.
73. 11. Надь, Гавриїл. З нашого правопису. „Иньше” чи „инше”? „Народни календар за 1960. р.”, Руски Керестур, Руске слово, 1959, б. 153—157.
74. 12. Надь, Гавриїл. „Крадки” чи „кратки”? „Народни календар за 1959 рок”. Руски Керестур, Руске слово, 1958, б. 135—138.
75. 13. Наф, Гаврило. О знаку „Ѣ” у првој штампаној кнџизи на језику војвођанских Русина. „Зборник за филологију и лингвистику”, Нови Сад, Матица Српска, 1957, број 1, стр. 185—188; исте на руском языке: О знаку „Ѣ” у першей друкованей кнџики на языке югославянских Руснакох. „Шветлосц”, Нови Сад, 1968, ч. 2, б. 142—144.
76. 14. Надь, Гавриїл. „Перши” чи „перша”? „Народни календар 1963”. Руски Керестур, Руске слово, 1962, б. 113—117.
77. 15. Надь, Гавриїл. „Плїтки” чи „плїдки”. „Шветлосц”, Нови Сад, 1971, ч. 4, б. 313—317.
78. 16. Скубан, Микола. Дилеми медзи Х—Г и Г—Г. „Шветлосц”, Нови Сад, 1970, ч. 2, б. 130—135.
79. 17. Скубан, Микола. Добра основа за дальшу роботу. (М. М. Кочиш. „Правопис русского языка”. Нови Сад, 1971.) „Шветлосц”, Нови Сад, 1972, ч. 1, б. 57—71.
80. 18. Скубан, Микола. Триязични словник. (Микола М. Кочиш. „Приручни терминологични словник сербскогорватско-руско-українски”. „Руске слово”, Нови Сад, 1972.) „Шветлосц”, Нови Сад, 1973, ч. 2, б. 207—218.

Др Александр Д. Дуличенко

*У дійсноци не пише о синтаксисе.

**Гришка коректора; требало би: Гу лингвистичней...

НЕДОШЛІДНОСТІ У НАШИМ ЯЗИКУ

(Що ще остало нерішене з Правописом і Словником)

Наш язык нормативно ище недосц ушорени. То мож констатовац и тераз, штири роки по виходзеню Правопису¹ и три роки по друкованю Словника². Нормативи языка недосц ушорени прето же Правопис окрем правильного писаня, не може дац даяки други „зако-ни“ о языку, а Словник (таки яки вишол) аж и пребарз узки за за-довольоване наших потребох у тим поглядзе.

Заш лем, без огляду на необсяжност Правопису и Словника, то нам затераз єдини водитель у язичним виражованю, єдини указовач напряду у винаходзеню яких-такых нормативох. И такой най мож констатовац: цо ше питаня дотика, Правопис ту задоволює основни потреби. Але цо ше дотика бешеди, языка, ту правописни словник (а тиж и окреми Словник) не помог вельо, патраци у першим шоре на винаходжене одвитующих виразох яки або недосц або вообщє не обробени. Прето ше у пракси творя дилеми: чи так або иншак писац?

При таких дилемох идзе ше на гледанє подобних словох, вира-зох яки подобни даєдним другим, обробеним виразом. То найлєпше знаю лекторе и прекладаче, бо ше зоз такима дилемами каждодньо-во стретаю. Яки то случаї, попрубуєм ту голєм часточно спомнуц.

ГЕНИТИВ ЄДНИНИ меновнікох хлопского роду у текстуалней часци Правопису обробени, гоч нє подполно. Але у истей кнїжки, у правописним словнику, уж такой видно же и автор стал пред диле-мами, поготов кед ше роби о меновнікох цудзого походзеня. Гоч, на-приклад, поведженє же законченє -а маю термини странского похо-дзеня, науково, технїчни, дружтвєно-политични и др. (параграф 46), у правописним словнику и у Терминологийним словнику при велїх ме-новнікох тей файти мож найсц двояки законченя: десанта и десанту, атентата и атентату, балета и балету, штаба и штабу, фронта и фронту, стандарда и стандарту, меморияла и мемориялу, сигнала и сигналу, филма и филму, режима и режиму, рекорда и рекорду, ре-грєса и регресу, ринга и рингу, стимула и стимулу, театра и театру, басєна и басєну, романа и роману, реванша и реваншу, рєлєфа и рє-лєфу... а даєдни меновніки маю лем законченє -у: арсеналу, иши-ясу, синоду и велї други.

Потим, исти случаї и з меновніками нашого походзеня, та и з географским мєнами: валала и валалу, гласа и гласу (але лем ча-су), грома и грому, гагра и гагру, мира и миру, Бєограда и Бєограду (але лем Багдада), Бєча и Бєчу, Шида и Шиду (але лем Берлина, Па-риза, Києва, Осїєка, Ньюйорка, Петровца, Ханоя, Ужгорода, Суєца,

¹Микола М. Кочиш: „Правопис руского языка“, школске виданє. Покраїн-ски завод за видаванє учебнікох Нови Сад 1971.

²Микола М. Кочиш: „Приручни терминологийни словник сєрбскогорватско-руско-українски“. „Руске слово“ Нови Сад, 1972.

Загреба, Япона, Юпитера... и лєм Ирану, Судану, Ираку, Инду, Нилу, Дунаю, Нового Саду, Вєрбасу...).

Нє уходзаци до того же чи треба писац Ньюйорк чи Нью Йорк, або Осск чи Осїєк, лєбо Ханой чи Ганой (гоч и то приводзи до ди-лєми), треба повєсц же так поставєни гєнитив нє розяшнєл дєфини-тивно проблем яки ше чувствовал и пред виходженю Правопису и Словника.

ЛОКАТИВ ЄДНИНИ хлопского роду тиж так нє розяшнєни до конца, гоч є у Правопису обляпени и часточно дєфиновани: при сло-вох цудзого походзеня тиж єст дилєми. Повєдзмє, при наших словох яснє же меновніки хлопского роду котри ше закончю зоз б, в, д, л, м, н, п, р, а часточно и зоз с або т, у локативє єднини маю закон-ченє -є (-е): на дубє, у гробє, при хлївє, у Дюрдьовє, на пойдзє, на гвоздзє, у валалє, у котлє, у домє, у Сримє, у коминє, на орманє, у ка-лапє, на слупє, у Коцурє, у жохтарє, у куцє, у приклєцє... Так би ше требали справовац и меновніки цудзого походзеня, бо ше у гра-матики нє патри на походзєнє алє на форму слова, його род и за-конченє. Мєдзитим, Правопис дава и иншаки приклади — и у на-ших и у цудзих словох: о хлєбє и о хлєбу, у Києвє и у Києву, у Новим Саду, и у Новим Садзє, на столє и на столу, у каблє и у каблу, у ресторану и у ресторанє, у вагону и у вагонє, на черепє и на че-репу, у гарє и у гару, на гєликоптерє и на гєликоптеру, у Вєрбашє и у Вєрбасу, у лєшє и у лєсу, у чашє и у часу, у посцє и у посту... алє лєм: у Багдаду, о гибриду, у готєлу, на балу, на мемориялу, у балону, у Берлину, у папєру итд.

Кєд уж о тим слово, треба спомнуц же и меновніки стрєднього роду маю у Правопису двоякє законченє у локативє єднини: на нє-бє и на нєбу, на кридлє и на кридлу, на брадлє и на брадлу, о биль-мє и о бильму, у колє и у колу, на пирє и на пиру, у корицє и у кориту... алє лєм: у вапну, о стриблу, на цєсту итд.

И при хлопским и при стрєднім родзє так поставєнє правило нє помага найсц точну драгу при творєню нових виразох або при правилним хаснованю уж познатих.³ Правда, проблем гєнитива и ло-катива бул ище вєкши пред виходженю Правопису, бо ше дотлє хасновал подполно стихийно.

СУФИКСИ у Правопису и Словнику недослїдно обробени при творєню прикметнікох, у першим шорє вивєдєних з меновнікох цу-дзого походзеня. А таки слова у нашим языку єст вше вєцєй, та рошню и потреби за творєнєм нових прикметнікох.

Наприклад, найпростєйшє правило (якє и Правопис предвидзєл) тото же кєд ше основни меновник булє жторого роду закончє на -к, -ка або -кє, прикметник у хлопским родзє будзє мац законченє -чни: бєк — бєчни, вєк — вєчни, смак — смачни, рука — ручни, мука — мучни, млєко — млєчни, око — очни... та так и при словох цу-дзого походзеня (мєзозоїк — мєзозоїчни, физика — физични, лингви-стика — лингвистични...). З другого боку, Правопис ясно гвари же

³О тим обсяжнєйшє у статї М. Скубана „Добра основа за дальшу роботу“ („Швєтлосц“ Нови Сад, ч. 1/1972).

кед ше меновнік закончує на **-ий** або **-ия**, закончене у прикметнікох ма буц **-ийни**: релей — релейни, хемия — хемийни, партия — партийни. . . Тиж так знаме же кед ше прикметнік виводзи з меновніка котри означує чловека (його занїмане або припадносц), вецка закончене будзе **-ски**, **-зки** або **-цки**: муляр — мулярски, Горват — горватски, учитель — учительски, приятель — приятельски, министер — министерски, адвокат — адвокатски, роботнік — роботніцки, вояк — вояцки, скравец — скравецки, Словак — словацки, Француз — французки, Норвег — норвежски. . . Але праве ту находзимо у Правопису и у Словніку вельку недошлїдносц и рижнородносц: физиологїйни и физиологични, историйни и исторични, биологїйни и биологични, геологїйни и геологични, потим биографїйни, биографски и биографични, географїйни, географични и географски, буржуазни, буржуаски и буржуйски. . . (спрам правила, ту би вшадзи мало буц закончене **-ийни**). Надалей, нееднаки законченя находзимо и при других прикметнікох: ветеринарски и ветеринарни, агрономски и агрономни, инженерски и инженерни, геройски и героїчни, италїянски и италїйски, бетонски и бетонови, атомни и атомови, алпийски и алпски, азбестни и азбестови, тематски и тематични, бирократски и бирократични, инкубаторски и инкубаторни, телевизорски и телевизорни, турски и турецки, тенїйски и тенїсни, оперски и оперни. . . але лем: артилерийски, олимпийски, атлетични, демократични, бензинови, парцїйови, телеграфни. . .⁴

Же то уноши дилеми при правилним писаню (и бешедованю), о тим не треба окреме споминац. А одкаль така рижнородносц — и то познате. Автор Правопису и Словніка у своєй роботї надиходзел на шицки тоти дилеми, на рижнородносци котрих було ище вецей, так же их сам одразу не мог розришиц. Сцекаюци од такволаних бизмох, вон свидомо уношел українизми, понеже у недостатку наших формох и виразох вон их жичал з українского языка.⁵ Перше видане Правопису би, спрам того, требало служиц як „пробни камень”: цо ше у пракси прилапи тото остане, а цо ше не прилапи — до другого виданя не войдзе.

КЕРОВАНЄ И ВИРУЦОВАНЄ букви **г** тиж унесло дилему. У словох цудзого походзєня знало ше же береме форму хтора найблизша гу оригіналу. За таке становиско ше заклада и Правопис, та би то було у шоре. . . але правє у Правопису на велїх местох место **г** находзимо **г**: Англия (але: англїйски и англїйски!), телеграма (але и телеграма!), програма (але и програм!), грам и грам (але лем килограм и лем милиграм!); потим ту ище гранїт и даєдни други вирази. Инак, велї други странски вирази у Правопису и у Словніку написани зоз **г**: граматика, епиграм, паралелограм, телеграф, графология итд. Процивно тому, у Правопису ше спомина Галейова комета, а мада би буц Галейова — спрам англїйского науковца Едмонда Галєя (Edmond Halley).

⁴Опять и статью М. Скубана „Трияични словник” („Шветлосц” Нови Сад, ч. 2/1973).

⁵О тим писал и сам М. М. Кочиш у статї „Яки то язык?” („Литературне слово” ч. 10 од октобра 1965).

Цо ше дотика других дилемох у вязи з букву **г** (писанє **г** або **х**), Правопис и Словник тото досц добре обробели. Лем би ше могла дац пригварка на вирази як цо Ханой або Хелсинки, бо би ше вони требали виповедац и писац, по моїм думаню, зоз **г**.⁶

ВИПАДНИ вокал **а** тиж задал бриги и авторови Правопису и шицким нам. Познате же у нашим языку ест лем випадне **е** (**е**) и випадне **о**; то важи и за нашо и за странски слова: сирец — сирца, ярєц — ярцу, пєс — пєса, палец — пальца, странец — странца, каганец — каганца, министер — министра, млаток — млатка, цирок — цирку, майстра итд. Але випадного **а** (**я**) у нас нет, та настал проблем кед зоз сербскогорватского языка примамє географски назви або слова цудзого походзєня дзе при Сербох ест випадне **а** (**я**): комунизам — пшичок — пшичка, шовгор — шовгра, дябол — дябла, майстор — комунизма, Алексинац — Алексинца, Дебар — Дебра, саям — сайма итд. Правопис вариантно розришел тот проблем предкладаюци же мож писац на два способи: место **а** (**я**) положиц **е** (**е**) або не класц ніч: ритем и ритм, итд. — та зоз тим проблем не рїшени.

Прето, по моїм становиску, у ту спомнутих виразох би мушело буц випадне **е** (**е**): ритем, спектер, туризем, ентузиязем. . . — з тим скорей же зме и потераз мали випадне **е** (**е**) на месце сербскогорватского випадного **а**: магистар — магистер, метар — метер, Петровац — Петровец, Жабаль — Жабель, палац — палец, странац — странец. . . Правопис дава таку можлївосц, але ю не наглашел як лепшу. Спрам того, кед зме уж прияли велї сербскогорватски форми странских словох и географских назвох, вецка най вони вшадзи у нас маю випадне **е** (**е**) место випадного **а**: Шабєц, Алексинец, марксизем, социализем, саем, спектер итд. з тим баржей же така дробна вименка не меня назву, а у шицких других припадкох (окрем ище акузатива) виедначує ше зоз сербскогорватским назвами: Алексинца, Крагуєвца, сайма. . . А будзе у номинативе легчейше за виповеданє и близше духу нашого языка.

ЗАКОНЧЄНЯ даєдних латинских словох тиж на двояк дати у Правопису, по углядзе на два варианты сербскогорватского односно горватскосербского языка — на **-ий** и на **-иєм**, там дзе у латинским языку закончене **-ум** (**-иєм**): гелий и гелиєм, гербарий и гербариєм, калий и калиєм, калций и калциєм, радий и радиєм итд. (але лем берилиєм, колоквиєм. . .). На тот способ знова остава дилема.

Тиж латински (углавним) слова хтори означую занїмане або припадносц чловека гу дачому дати у Правопису на двояк — зоз **а** на концю и без нього: публицист и публициста, машинист и машиниста, поет и поета, гомеопат и гомеопата итд. Знова не дате одредзєне правило спрам хторого би требало писац и бешедовац.

Ту спадаю и дїєслова, найчастейше латинского походзєня, котри у Правопису або у Словніку тиж дати на два способи: ануловац и анулировац, интервьюовац и интервьюировац, студирац и студийовац, ко-

⁶Обсяжнейше о тим у статї М. Скубана „Дилеми медзи х-г и г-г” („Шветлосц” Нови Сад, ч. 2/1970).

ментаровац и коментарисац... — таки приклади ест и вецей, а шицки вони алтернативни.

ДВОЯКИ ВИРАЗИ дати за барз вельо слова у Правопису и у Словніку. За даедни поведзене же лепше писац так або иншак, але не потолковане же прецо. А, з другого боку, и гевти „меней лепши“ вирази положени до Правопису и до Словніка, та значи же и їх мож хасновац. Дилеми наставаю прего же-автор у тим не ишол дошлїдно. Укажем на даедни таки случаї:

Цена и оцинка — два форми зоз котрих друга вжата з українского. Правда, не пише же дацо мож оцинковац, але лем оцениц. Додам и тото же ми маме основне слово цена од котрого настали вирази як цо **цениц, прецениц, ценени, ценовник** и други, та аж и драгоцени.

Болгария и Болгарска, Норвегия и Норвежска, Кипер и Кипр, Галичина и Галиция, Турска и Турецка — географски назви котри би заш лем требало хасновац на еден способ.

Перши и перша написана по двох вариантах, гоч праве тото слово уж давно розчисцене и потвердзене же правилно **перши**.⁷

Гласник и глашник, учасник и учашник, потим стредок и штредок, стригац и штригац — положени двояки вирази (зоз с и зоз ш) як равноправни и правилни. Знова дилема!

Вилїв и уплїв написани у двох вариантах, а не потолковане же хтору кеди хасновац.

Велькоруски и росийски (з назначеньом у Правопису же тото друге лепше): правда же кед не маме вираз малоруски, не мушиме мац ані **велькоруски** (то архаїзми), але прецо вецка **росийски**? Ша у основни шицких других словох зоз тим кореньом не о але у: **Рус, Русия, Белорус, Руснак, Рускиня, руски, русински, Русин, Русинка, русофил**. . . та вецка би найлепше и найправильнейше було **русийски** (як цо и **австрийски, индийски, боливийски**. . .)

Дієслово и часовник — термини котри знача исте, лем же перши вжати директно з українского и мене е неузвичасни (шицки други файти за назви словох у граматики маю закончене **-ник: меновник, заменовник, числовник**. . .), а други бул у хаснованю ище од нашеї першей граматики⁸.

Подприємство и предприятце — тот други вираз русийски, бул запровадзени ище дораз по ошлебодзеню. Перши вираз українски и унешени е до нашого языка пред едну децению.

Виховане и воспитане, вихователь и воспитач и други слова виведзени зоз тей основни положени равноправно до Словніка, док у Правопису назначене же лепше гевто перше (не поведзене же чом!). По моїм думаню, медзитим, лепши други вираз (бо **виховац** и **воспитац** не исте: може дакто буц добре виховани и одховани (вироснул вельки и здрави е), але то не значи же е и добре воспитани!

Кнїжовносц и литература, кнїжовни и литературни равноправно положени и требало би их обидва хасновац, аж тото перше и ве-

⁷Проф. Гаврил Надь: „Перши“ чи „перша у номинативе и акузативе множини меновника („Народни календар 1963“, Руски Керестур 1962).

⁸Гаврил Костельник: „Грамматика бачваньско-русской бешеди“, Сримски Карловци, 1923.

цей, бо нам е не цудзе (маме слово **кнїжка** и з того виведзени цали шор виразох). У пракси ше, углавним, хасную обидва, з тим же литературна значи баржей фахови кнїжки, а **кнїжовносц** означуе уметницку прозу и поезию.

Сантиметер и центиметер, сантиметра и центилитра — перши вирази уруцени з нагоди писаня Словніка и Правопису, док други хасновани од давна и блїзши су гу оригинальному латинскому (septim = сто). З другого боку, и сам Правопис ше намага же би ше странски слова писали цо прибулїнейше гу оригиналом та так наглашуе же ше гутори и пише: не атрес але адреса, не блomba але плomba, не вазна але ваза, не интелегенция але интелигенция, не кондзелария але канцелария, не пукет але букет, не шема але схема итд.

Оркестер и оркестра виведзени з истого грецкого слова лем же оркестра блїзше е гу оригиналу, бо ма у основи к.

У других таких случаях ми сцекаме од к и хаснуеме х (не кемия але хемия, не карактер але характер, не кор але хор, не **кореограф** але **хореограф**, не **кмор** але **хмор** итд.

Ест ище вельо слова хтори у Правопису и у Словніку дати на два способи: бакар и бакер, флексивни и флективни, феудални и феодални, гарантия и гаранция, наютре и наютро, Ганча и Ганьча, знаменити и знаменїти, католїк и католїк, клиника и клинїка, ударнїцки и ударнїцки (але лем ударнїк), пекелни и пекельни, цивил и цивиль (але лем цивилни), научни и наукови (але лем наукови), ботаника и ботаника, радосно и радошне, ремеселство и ремеселнїцтво, их и їх (у истим значеню, гоч то не исте), буяки и буяци, бруцки и брушки, брецки и брежки итд.

И цо ше после шицкого того случуе у пракси? И далей пишеме на розлични способи. Кажда установа котра ше занїма з языком або котрей то средство виражованя (новини, часописи, учебнїки, прекладацки служби, радио-телевизия, школи. . .) ма „свой“ язык и „свой“ правопис котри ше медзи собу меней або вецей розликую. Добре жадане М. М. Кочиша же би ше спомедзи вецей виразох нашли у пракси гевти найлепши — не приходзи досц до вираженя. Лекторе спомнутих институцийох (дзе их ест) часто самоиницијативно розришую даедни язични проблеми, найчастейше теди кед ше особне не зложа ані з едну спомедзи понукнутих вариантах у Словніку або Правопису, та ше вец дошлїдно тримаю кажди своей „варианти“, не водзаци вельо рахунку о тим же би язык бул цо единственши. На тот способ ше нашим людзом презентую розлични рїшеня и не чудне вец же их то приводзи до дилемох та же, нажаль дзечнейше похасную як прилаплївши сербскогорватски слова и форми под вигварку же их часто чую преїг средствох явного информованя и же су им розумлївши.

Мойо становиско таке же треба мац по вецей вирази за исте поняце, треба мац и синоними, бо зоз тим язык богатши. Вельки шветови языки праве прего богати же маю вецей синоними и вецей нїянси у виражованю. Процивно тому, гамоване уношеня нових виразох (окре-

ме кед маю одвитуюци корень у нашим язика, або ше не процивя при-
лапаним нормативом) значи охудбньоване язика, зводзене на узки
фонд словох — цо нам не шме буц циль. Наш циль би требал буц
розвиване нашого язика на його власней основи покля то лем можливе
и збогацовац го на исту слову здобутих у розвою других славянских
язикох, водзаци при тим рахунку о характере нашого язика, його ин-
дивидуалних прикметох и уж прилапаних нормох за його сучасни и
перспективни розвой.

Микола Скубан

О МЕНОВНІКУ »СТАНЕ« У РУСКИМ ЛИТЕРАТУРНИМ ЯЗИКУ

I

Ту не будзе слово о фурми 3. особи єднини футура перфектив-
ного дієслова »стануц«, як глаши у нашей народней бешеди, на при-
клад, у виреченю: „Баба, кед рано стане, заш пойдзе на госци-
ну”.¹ Не будзе, гварим, о тим слово, але о меновнїку стред-
нього роду чия фурма номинатива (и акузатива) єднини так исто
глаши — стане.

Знаме же у вязи з дієсловом »спац« у нашей народней бешеди
стої виведзени меновнїк стреднього роду „спане”, яки ше, на приклад,
чуе у тих стихох нашей народней поезїї:

„Нераз ши ми прервал
мойо сладке спане.”²

Так исто и дієсловни меновнїк »стане« стої у вязи з дієсловом
»стац«, яке ше находзи, на приклад, у стиху народней писнї »Ой то
там на гори«, у презенту:

„Ой, мамочко моя, ледво ножки сто я...”³

Виведзени меновнїк »стане«, хтори стої у вязи з дієсловом
»стац«, у нашим сучасним литературним язика одвитуе по значеню
немецкому меновнїку »das Stehen«, як у виреченю: »Das Stehen fällt
mir schwer.« — „Стане ми чежко пада”, „Не можем длуго стац”;
по сербскогорватски: „Стајање ме замара”⁴; — котри по значеню

¹ Народни приповідки бачванських Русинох. По етнографичних матери-
ялох Володимира Гнатюка. Вибрал и до друку приготавел редактор Дюра Ла-
тяк Видавательне и друкарске підприємце „Руске слово”, Руски Керестур,
1967.

² Южнославянских Русинох народни писнї. У мено Руского Народного
Просвитного Дружтва позбєрала и ушорєли: Дюра Биндас и Осиф Костельник.
Видавель и власнїк: РНПД-о, Руски Керестур, 1927, с. 79.

³ Наша лирика. Зборнїк народних и популярних писньох. Приготавел
Онуфрий Тимко. Видавательне и друкарске підприємце „Руске слово”. Руски
Керестур, 1955, с. 14.

одвитуе російському меновнїку »стояние»⁵, українському — „сто-
яннє”⁶. Исти меновнїк, у вязи з дієсловом »стац«, одвитуе по значеню
французким виразом: „action d'être debout (o u sur pieds)”, „action de
rester immobile”, у истим значеню як сербскогорватски меновнїк
»стајање»⁷. Тот меновнїк находзимо у нашей писнї »За розквитанє«
у истим значеню:

— За цо? Ой, за цо?

Чи за квеце

цо ше у глїняним черепчку не руша?

Чи за квети

цо ше висуша?

Чи за стане,

кед ше мирно стої у месце?...

Тото значене нашого меновнїка »стане« — то його праве зна-
ченє, значене: „обстаина кед не лежим, кед ше не рушам, але кед
стоїм”, „ситуация док стоїм”. Кед зме го з тим значенєм похасно-
вали, вец зме го правилно похасновали.

II

Дахто, медзитим, до нашого литературного язика уноши менов-
нїк »стане« не зоз значенєм яке вон ма у нашим язика, але зоз
значенєм котре ма меновнїк »стање« у сербскогорватским язика.

Слїдуюци приклади тото нам буду крашне илюстровац.

Опатримо виречене на сербскогорватским язика: „Уопште, агре-
гатно стање супстанце зависи од температуре и притиска”⁸. Тото
виречене на нашу бешеду прєложено так: „Вообщє, агрегатне ста-
ње субстанцох завиши од температури и прициска”⁹. Як видзимо,
сербскогорватски меновнїк »стање« прєложени на руски язик зоз
мєновнїком »стане« у истим значеню яке ма у сербскогорватским
язика.

⁴ Enciklopedijski nemačko-srpskohrvatski rečnik sa srpskohrvatskom fonet-
skom oznakom izgovora književnoga nemačkog jezika. II Izradili prof. dr. fil. Sve-
tomir Ristić, prof. Jovan Kangrga. Drugo izdanje znatno prošireno i prepravljeno
obradio prof. dr. fil. Svetomir Ristić, Prosveta. Beograd. Max Hueber Verlag
München, 1963, s. 430.

⁵ Немецко-русский словарь. Под редакцией А. А. Лепинга и Н. П. Стра-
ховой. 80 000 слов. Издание третье. Издательство „Советская энциклопедия”.
Москва, 1964, с. 779.

⁶ Д. І. Ганич, І. С. Олійник: Російсько-український словник. Видання другє,
переробленє и доповненє. Видавництво »Радянська школа«. Київ, 1974, с. 757.

⁷ J. Dayre, M. Deanović, R. Maixner: Hrvatskosrpsko-francuski rječnik. II do-
punjeno izdanje priredio R. Maixner. Novinarsko izdavačko poduzeće. Zagreb, 1960,
s. 724.

⁸ Др Миленко Б. Чєлап и Станисмир Р. Арсениєвић: Хемија за II разред
гимназије природно-математичког смира. Завод за издаванє уџбєника Соција-
листичке Рєпублике Србије. Бєоград, 1968, с. 11.

⁹ Др Миленко Б. Чєлап, Станисмир Р. Арсениєвич: Хемија за II класу гим-
назиї природно-математичного напрямю. Покраїнски завод за издаванє уџбєнї-
кох. Нови Сад, 1972, с. 15.

У тей фурми, у истим родзе и з истим значеньом находзиме ище таки приклади:

„Понеже ше з помоцу Авогадрового закону пояснюе зединоване елементох у газовитим станю”...¹⁰

„У поглядзе станя селянства вельки реформатор ніч не менял”...¹¹

Сумпор ше находзи у природи у шлебодним станю”...¹²

„Скленки лебо дунци котри сцеме охабиц за жиму кладу ше у влажним станю на шитко”...¹³

„Племенити метали (злато, платина) находза ше у природи у шлебодним станю.”¹⁴

„Дестилация ше состої у тим же ше чечна нафта зоз зогриваньом преводзи до парного станя”...¹⁵

„Єдно цело (поведзме у твардим станю) можеме зграц кед го приведземе до стику зоз даедним другим целом котре ше находзи на висшей температури.”¹⁶

„Даедни елементи ше находза у чистим станю лем у малих количествох у Жемовой скорі.”¹⁷

„... рехабилитация душевних хорих, котри пре природу и стане хороти могу угрожиц свой живот и живот других людзох”...¹⁸

„... систематски препатрунки у цилю утвердзованя здравственого станя”...¹⁹

„... за земледїлцох одредзеного маеткового станя”...²⁰

„Дїєслова означую роботу, стане и збуване.”²¹

¹⁰ Там, с. 48.

¹¹ Др Сима М. Чиркович: История людского друштва и култури (од XII до XVIII вику). За школярох II класи гимназиї дружтвено-язичного напрямю. Покраїнски завод за видаване учебнікох. Нови Сад, 1972, с. 307.

¹² Миленко Милич: Хемия за VIII класу основней школи. Видавательно-друкарске предприяце „Руске слово”. Руски Керестур, 1959, с. 49.

¹³ Там, с. 51.

¹⁴ Там, с. 85.

¹⁵ Др Ксения Сиротанович-Малетич: Хемия за III класу гимназиї дружтвено-язичного напрямю. Покраїнски завод за видаване учебнікох. Нови Сад, 1972, с. 75.

¹⁶ Др Сретен Ль. Шлївич, Др инж. Драгиша М. Иванович, Борис Б. Марков: Физика за II класу гимназиї. Покраїнски завод за видаване учебнікох. Нови Сад, 1972, с. 3.

¹⁷ Др Янко Герак: Хемия за VII класу основней школи. Покраїнски завод за видаване учебнікох. Нови Сад, 1966, с. 111.

¹⁸ Нарис закона о здравственим осигураню и обовязних фурмох здравственой заштити жительствова. Додаток „Рускому слову”, ч. 29, од 17. VII 1970, с. 10.

¹⁹ Там, с. 11.

²⁰ Там, с. 24.

²¹ Микола М. Кочиш: Мацеринска бешѣда. Граматика за VIII класу основней школи. Покраїнски завод за видаване учебнікох. Нови Сад, 1968, с. 60. — Поровнайце виречене на сербскогорватским язичку „Речи које значе радњу, стање или збивање зову се глаголи”. Миодраг Драгутиновић, Андрија Жеље, Илија Мамузић: Граматика српског језика за други разред гимназије. Знање, Предузеће за уџбенике Народне Републике Србије. Београд, 1950, с. 116.

У нашеј народней бешѣди, медзитим, место сербскогорватского меновника стреднього роду »стање« хаснуе ше у його значеню меновник мужеского роду — »стан«. Приклад:

„Јй, чежки, пречежки тот каменъ млїнски;
Стораз е чежши тот стан малженски.”²²

Јк у нашеј народней бешѣди, так и у литературним язичку нашим хаснуе ше меновник у фурми мужеского роду — »стан«, јк у украинским²³ и польским язичку²⁴, цо доказуе наша културна традиция. Приклад: „Малженство то тайна, у котрей ше мужь и жена ньероздружимо зединою и од Бога доставаю ласку, же би могли својо обовязки супружного стану вѣрно виполньовац аж до шмерци” (Правди католицкей вѣри. Жовква, 1912, с. 65).

Прето гугориме же у сучасним нашим язичку правилно похасновани у значеню сербскогорватского меновника »стање« не наш меновник »стане«, хтори одвитуе по значеню сербскому »стајанье«, але наш меновник мужеского роду »стан«, јк у тих виреченьох:

„Чловек ше у космицкей ладї, док ше руша през вселену, находзи у безчежинским стану.”

„Же би витримал таки стан и же би остал способни за окончоване одредзених роботох у чаше вселенского леценя, космонавт ше муши приспобойовац безчежинскому стану.”²⁵

*

Заклучене: наш меновник стреднього роду »стане« по значеню одвитуе сербскогорватскому меновнику »стајанье«; а сербскогорватскому меновнику »стање« одвитуе по значеню наш меновник мужеского роду »стан«, та их так треба хасновац.

Гавриїл Надь, професор

²² Наша лирика. Зборник народних и погуларних писньох. Приготовел Онуфрий Тимко. Видавательно и друкарске предприяце „Руске слово”. Руски Керестур, 1953, с. 66.

²³ Украинсько-російський словник. Головний редактор член-кореспондент АН УРСР І. М. Кириченко. Члени Редакційної колегії: кандидати філологічних наук С. П. Левченко, Л. С. Паламарчук, академік М. Т. Рильський, кандидат філологічних наук Л. Г. Скрипник. Редактори тома: С. П. Левченко, Л. С. Паламарчук, Л. Г. Скрипник. Том V. Р—С. Видавництво Академії наук Української РСР. Київ, 1962, с. 485.

²⁴ Dymitr Hessen, Ryszard Stypuł: Wielki słownik polsko-rosyjski. Około 75 000 haseł. „Wiedza Powszechna” — Sowietская Encyklopedija”. Warszawa—Moskwa, 1967, s. 1001.

²⁵ Зорка Стеванович и др Смілька Пиштеліч: Биология. Анатомия и физиология человека зоз гигиену. За VIII класу основней школи. Покраїнски завод за видаване учебнікох. Нови Сад, 1974, с. 123.

**НОВ И РЕВОЛЮЦІЯ У ЛІТЕРАТУРИ ЮГОСЛАВЯНСКИХ
РУСНАКОХ**

114

У намаганьох же би тирвала и непрерывно ше потвердзовала, литература котра настала у НОВ и тотя цо з ей мотивами інспірована замеркована як уметніцки феномен достойни окремей уваги, не лем прето же є еден тирваца документ антейсей героїки наших народох и народносцох, але и пре факт же у своїм обсяжним змісту залапое и твори котри по шицких етичних и естетичних критеріюмох заслужую едно з верхніх местох у літератури югославянских народох и народносцох.

У исторії, та и теорії літератури, досц часто розпатрани естетични бок того феномена. Поставаєне питанє: прето же є максимално ангажована, чи тотя література тирваца „чиста” уметносц, чи вона представя лем діло преходного значеня котре у служби політики, идеології и соціалного преврату? Як таке, тотя питанє поставене проблемски и вимага розпатране з вецей аспектох. Як першу констатацию такой треба наглашиц же праве и вредне уметніцке діло **вне ангажоване и прогресивне**, бо тоти компоненти у сущносци состоїна часц правдивих вредносцох.

Дзе ше находзиме ми Руснаци кед у питаню література з НОВ и література НОВ?

Пестована на традиційох народней творчосци, наша література, у шицких своїх родох и файтох аж по нешкашні дні, преткана з наслідзеним традиціоналізмом руского етноса, але и зоз звучну інтонацию широго родолюбия, котре тирваца власносц роботного чловека котри под тим панонским небом вироснул у браздох наднічарских, наполичарских, бирешских, слуговских... И праве тотя соціална егзистентна условеносц народзела и літературни бунт, реґіструючи нажуляни длані слугох зоз швабских салашох и капиталистичних маєток. Тотя соціалне пасмо у рускей літератури, як предходнік и виснік революционерней тематики прецагує ше през стихи руских поєтох Мафтея Виная, Осифа Костелника, Митра Надя, Михала Ковача, Миколи Кочиша, Мирона Колошняя, Мирона Будинского, як и през єдну часц прозног опуса (правда скромного але у

тим напрямє значного) Якіма Бакова, Евґенія Планчака, Евґена Кочиша и Дюри Латяка.

У намаганьох же би ше назначело найафирмативнейше и найтипичнейше у поетскей творчосци треба видвоїц тотя цо попри етичних прежие и естетични фахови мерадла. Мушїме признац же наша література, гоч яка скромна по своїх уметніцких квалитетох, скромна у поглядзе числа правдивих уметніцких квалитетох, скромна у поглядзе числа правдивих уметнікох-писательох, досц богата з прикладами з літератури о якей слово.

Поєзия **Митра Надя** (1896—1962), валалского роботніка, земледїлца, скравца, учашніка першей шветовой войны, вуковарского штрайкача, поетского хронїчара гарештованьох и штреляньох невиних петровских родолюбох не представя високу естетичну уметніцку вредносц, бо Надя не бул вельки майстор стиха, але не шмє буц ані забиджена пре прикмети котри ей даваю праве же би ше нашла на списку ангажованей родолюбивей поєзії. Патриотска, родолюбива нїтка, повязана з отвореним бунтом процив зла и шицких трапезох хто ри воно у живоце спричинює у борбі за хлеб и егзистованє — то основна мелодия Надьовой писні, то найшветлейши и найчистейши тони у цалим досц богатим спектре тематских углїбованьох до егзистованя и обстояня на жемовой поверхносци. Тоти писні очивисно не имаґинарна конструкия, не плод су уж найдзеной лектири. Вони ориґинални, щїри, глїбоки, потресни глас поєтох, свидоцтво часу розчакнутосци медзи побережяма двох войнох, та и на нїх самих, у чаше котри так пилно зазначовани на скравецких паперох, мустрох, марґинох календарох, на преостатих рендочкох з тинтовим незаструганим клайбасом. Циклуси „Край свой родни любим” и „Згаздовал сом єдну иглу” у Надьовим зборніку „Бакарни дзвон за Дунаєм” (1967) то праве тотя Надьови дава право же би ше нашол не лем на списку літературней творчосци о якей слово, але на його початку, по принципє хронологийней условеносци. Митра Надя у першим шоре доживюєме як поєту соціалних, родолюбивих и рефлексивних акцентох. Озда нїхто у нашей літературней творчосци не написал таки мощни, глїбоки, потресни стихи зоз соціалними мотивами, інспіровани на дожитим и обаченим, з власним искуством пошведоченим.

Особни приклад поєти **Дюри Бильні** (1922—1943) найлєпша илюстрация як ше чесно остава у чаше. Як широтка без родичох, уключуюци ше до напредного руху, вон зоз свою літературну роботу зоз вчасних лєґіньских рокох дал скромне доприношенє исторії літератури югославянских Руснакох, скромне у першим шоре по квантитету, але зоз особну ангажованосцу остал єден з найшветлейших прикладах як ше люби шлебода и як ше за ню жертвує. У познатих кирвавих раційох 1942. млади поєта з Коцура згарештовани и одведзени до Нового Саду, випитовани и мучени, осудзени на штири роки гарешту пре „неприятельску політичну діялносц процив святоштефанскей коруни и Гитлеровой Европи”, отадз є преруцени до сєґєдинского гарешту, а вєц до Галиції на примушуюцу роботу. Остатні раз ше явел з Польскей марца 1943. року. Од того траґичного марца за Дюру Бильню знаме лем з його наисце скромного прозног

и поетского опуса. Але власни приклад поети достаточни же би ше його мено споминало у шицких учебнікох и читанкох як жива лекция о тим як ше з особним прикладом жертвуе за шлебоду.

Здогадоване на воєне дзєцинство **Мирона Колошняя** (1930) ноши у себе еден лирски поетски бсьл з котрим означене його немирне дзєцинство залапене з воєну бурю. Колошняйов поетски язык не зафарбени з оштрима тонами, не преткани е з естрадным патосом, але е праве у своей трепецацей едноставносци глібоко илустративни и упечатліви.

„Паметам як одбєрали...
А мац нам, дзєцом, потим
чарного хлеба крала...
При каждим фалатку здиховала,
войну и людзох цо ю започали
кляла — преклінала...”

На перши погляд така Колошняйова лирика аж и пребарз директна, пребарз едноставна у своей наративносци. Медзитим, кондензованосц поетского виразу твори нательо потресну слику же Колошняйово писньочки тей файти маю тирвацу антологійну вредносц. Ніхто у нашей поезии не написал таки потресни стихи преживйованя мацери, котрей воєна страхота ліга власни дзєци, а то еден з найсущнейших мотивох Колошняйовой лирики. Гу тому Колошняї прави уметнік твореня слики.

Значи: цихе, змирене, повед бим свидоме сочувство, народзело едну поезию, котра пре свой скромни квантитет остава якош на боку при анализох нащей литературы, а вона ноши у себе вредносци достойни каждой уваги. Во: роби ше о дожитей инспирації, роби ше о власному любеному братови, а заш лем у тих стихох нет „нарикани” (поетского) и патетичного резонованя. Колошняйова прикмета праве у тей достоянственей змиреносци у горким спознаню же ше страцене не може наврациц, але то не значи же ше може и же го треба забуц. Праве пре таку поезию чкода же тот правдиви лирик так ридко присутни у живоце сучасней рускей литературы, але и його ридке зявйоване за руску литературу представя праву литературну хвильку.

Афирмованши и плоднейши поета **Микола Кочиш** (1928—1973) зоз своїм поетским поступком представя цалком противни пол у одношено на Колошняя. Перше з циклусом дзєцинскей прози „Дні чежки и славни” у збирки „Крочаї” (1963) и з едну часцу скромного приповедацкого опуса котри друковани по новинох и часописох на руским язiku, а вец з циклусом писньох „По шлідох жвира” у поетскей збирки „Ми ту не госци”, яка видрукована постхумно по вчасней поетовой шмерци (1973), М. Кочиш барз опредзелено, ангажовано, инспировани з героїку нашей революції, малює шветли хвильки кирвавого народзєня нашей шлебоди. Прозни фрагменти, окреме тоти з педагогійним акцентом, состояйна часц лектири на котрей ше воспитує млада

творча генерация, а найподполнейши акорди оддзвиною з його поетскей дії обявеной под насловами „Жертви цудзих войнох” (писня обявена и у прекладзе на малярски язык у часопису ГИД ч. 4/75), „Писмо зоз цемніци”, „Бешєда зоз Тису”, „Батина шмерц и слава” и „Квиток на чолє”. Тон Кочишовой писні цали у пренапінутим патосу, у жовчним корчу, преполни револта у заоштрєносци ритмичного цєку писні, часто як митралєзки рафал оштро дзвині зоз своїм рєторичним естрадным потенциялом. И док зме при Колошняйови видзєли змирену констатацию, котра поволовала нашо чувства на рєзигнацию, Кочиш то роби сам:

„Ей, панове, панове!
Ей, панове галадни и гаминни,
прекляти бисцє були, сто раз прекляти!
Бодай вам косци жем вируцєла,
бодай потомства вам не видзєла
ясна зорніца на билим швецє,
бодай вас наша крєв омивала,
а ненаситосц вас поховала
кед и нас у галавосци своей
прєтвориц на рабох и гроби сцєцє!

(„Жертви цудзих войнох”)

Од тей бирєшскей клятви, кирвавей и безкомпромисней у нагадованю швитаня „червєной зарі рана” прєйг кирвавого Дунаю, котри ноши у своїх габох урожаї шмерци погинутих синох на Батини и „Писма з цемніци”, кирвавей шпєведзи пред штрєляньом, найхарактеристичнейши приклад Кочишовой поступку писня „Бешєда зоз Тису”. Затримайме ше дакус на тим прикладу.

„Чи памєташ ляд кирвави, мутна рико,
плач дзєцински з кульку жвира прєрезани?
Чи памєташ шмерц без слова, нож у руки,
шєрцо цєпле, очи... руки повязани?”

Чи чувствуєш цєплу крєв на мокрим писку,
погляд нїжни, остатні раз на цє зляти?
Чи памєташ крик мацери, чежки слизи,
кед видзєла дзєци свойо на нож здзати?”

Чи ци чежка клятва нема мертвих очох,
йойк зоз першох котри живот лєм жадали?
Чи цє боля шліди трупох нерушєни
дзє у крєви нашо мили попадали?”

Ти памєташ, тебе болі чежке чувство
вини жвирах котри гладни людскей крєви,
ти ше ганьбиш пре страхоту цо на твою
воду легла, од невиней свєтєй крєви!

Ти паметаеш йойк мацери, страх од шмерци,
крев невину котра ище вимсциц вола,
але не знаеш каждодньови корч у шерцу
кед видзимо празни места коло стола.

Такой констатујме: ище оставаю три строфки, але вони лем нацагаю, безпотребно, писню як целосц. Но, майме на уваги, же ше роби о Кочишовим витвореню зоз вчасного поетского периода, праве з того кед Кочиш як поета замерковани у нашей повойнової літератури. Тот диялог з кирваву рику, попри своей реторики и патетичного імпульсу у поступку, ноши у своїм змісту полну страхоту яку зоз собу принесла наша ошлебодительна война. Тиса лем еден з немих шведкох тих страхотох. Вона символ, у літератури ридко хасновани, тиж таки яки, поведзме, Козара, Сут'еска, Неретва при немалочислених уметніцких обробкох. Поведзме: то страшна писня, „ляд кирвави“, „плач дзецински пререзани з кульку“, „руки повязани“, „крев на мокрим писку“, „крик мацери“, „дзеци на нож здзати“, „трупи нерушени“. Вельке громадзене звучних синтагмох по „празни места коло стола“, як коруну правого поетского рафала.

Значи, Кочиш твори поетску слику з оштрим, потресним тоном, дзвиняцим одгуком у рафалским ритме, за розлику од Колошняя, чия замкнута мацерица капурка исти символ як и Кочишово празни места коло стола. Два рижни поступки, а обидва у своїм фіналістичним резултату на свой спосіб потресни приклади за каждую школку читанку и лектиру.

При сучасней младеј генерациі поетох ридка інспірація з мотивами НОВ. Очевисно зме допустили же би історична катаклізма од пред трицев роками постала „далека“ сучасному младому човекови. Колошняйови и Кочишови тот акт бул блізни, часточно и сами були його шведкове. Праве прето така література потребна нешка и як опомнуце же ше геройска прешлосц не лем не шме забувац, але треба же би була непрерывна присутносц нашей тирвацей революціі.

Приклад Ангели Прокоп (1940—1971) не осамени, але ридки за ілюстроване дотхнутого проблема. Як широтка и дзецко спаднутого борца вона и з власну скору и зоз стихом почувствовала горчину „черньовой“ животней драги. Нажаль, особни трауми були ище горчейши, оштрейши и моцнейши од ей субтильней лирской природи, и з німа звладана вона нас напушчала барз вчас, праве з наконченима трицев роками, у своїм полным поетским полету. Щира, ерудитивна, сензибилней поетской природи, але и крайней поетской чесносци, Прокопова за собу зохабела писні котри постхумно позберани и видани у збирки „Млеко жеми“ (1974), котра една зоз замеркованих збиркох поезіі у цілим цеку повойнової поезіі югославянских Руснакох. И попри велькеј векцини глібоких лирских цілосцох, до тей збирки уткане и едно ангажоване поетске пасмо, окреме у цілосцох „Застави“, „Вечар на Сут'ески“ и „Потомки“. Застави и лагерски огні на акційох младежи оживлюю славу прешлосци, а тим цо и нешка пренаходза ціли нови системи за знїщене човека, Прокопова поставя директне питане:

„Ви озда думаце же нас уж ест вельо,
же нас як чкодлівцох потребне преридзиц —
хто моцнейши най далей остава?
А чи може знаце же цо ваших дзедзох
у живоце чека?
Давно сце забули
же вони буц маю
потомки човека.“

(„Потомки“)

Подобни питаня и гледаня одвитох, цо значи и не лем предкладаня за їх рішене, але и особного ангажованя у нім потребне шицким младим котри задуркали на дзвери літератури. Бо: повторювац нігда не звишно: література еден з наймоцнейших медійох у борби за „очловечене човека“.

Зоз особним прикладом, поетским и практичним, Прокопова еден з представителюх младеј женской поетской генерациі руской літератури. Медзитим, жена як герой у войны, на полю у фабрики, як ровноправни товариш, борец, самоуправяч, інспіровала и поету Мирона Будинского (1931) же би вишпивал барз удатни „Сонетни венец“, котри попри монументалного Сонетного венца Гавриіла Надя (1913) спада медзи найудатнейши поетски цілосци повойнової руской поезіі. Док Будински бере за мотив жену у намаганю и борби за свою еманципацию у шицких формох особного и дружтвеного живота, Надя у своей поетской цілосци подзвигнул грандиозни памятник повойнової вибудови новей Югославіі, ілюструючи у першим плане акціі за вибудов и індустриализацию з войну опустошеней любеней жеми. Монументалносц Надьового Сонетного венца, медзитим, не лем у інспіраціі и мотиве, у тематской ангажованосци, але и у маестралней композиціі поетской цілосци, як и у комплетним язичним арсеналу. Треба наглашиц же ше и Надя и Будински праве у тих цілосцох потвердзели як прави майстрове стиха.

Попри тих двох менох, котри цеки революціі предлужую у поетским мальованю вибудову зруйнованей оцовщини, треба спомнуц и скромне поетске наслідство Якіма (Яши) Бакова (1906 — 1974) и праве ангажоване удерніцке поетске слово котре ше прецагае през добру часц поетского опуса Василя Мудрого (1930). Стихи Якіма Бакова, окреме його „Гимна руской шлебоди“, у котрей поета наглашуе:

„Першираз же Руснак з южними братами
за правду розлівал и вон свою крев
и еднаку судьбу мал з партизанами:
давени, заварти, — а горди як лев!“ —

Права гимна шлебоди, котра у новей Югославіі, попри других народох и народносцох, и наша руска шлебода, здобута у здруженей братской борби. Поезія Василя Мудрого потвердзене нових цекох тирвацей революціі, цала преткана з удерніцким полетом младих, котри з

кніжку, але і з будаком, з особним ангажованьом, сами випісую боки красшого і щешлівшого ютра.

Тото цо за народжене революционерней поезії значели соціални акценти Митра Надя і Мафтея Виная, у прозней творчосці, приповедацкей скорей шицког, регістроване у цалосці Якіма Бакова, Евгения Планчака, Дюри Латяка і доаена рускей прози од спомнутих єдиного цо ше до конца розвил як активни приповедач, Евгения Кочиша. Їх творчосц, скромна але не значи же не значна за историю лите-ратури, з найвекшей часці розшата по новинох, календарох і часопи-сох, зоз своїма мотивами виражує праве наднічарскє і слуговске жи-вотарене руского селяна і роботніка аж по народжене свідомосці же ше иншаки живот може створиц з власну дзеку, жертвами, руками.

У нашей літератури значни єден факт: перша повоинова ори-гинална кніжка з обласці белетристики то єдна файта тематскей ан-тології, котра виполнена з текстами котри інспірованы з роботніцким рухом і революцію („Одгуки з ровніни”, 1961). То перше пробоване заєдніцког представяня єденац руских приповедачох з котрима чесно означена дваццпрочніца революції. Попри заступених менох авторох: Якіма Бакова, Дюри Бильні, Михала Ковача, Влада Костелника, Ев-гения Кочиша, Дюри Латяка, Михала Папа, Евгения Планчака, Дюри Сопки, Миколи М. Кочиша чийо ше цалосці нашли у тим виборі, гоч з нїх нешкє, нажаль, лем троме розвити до правих приповедачох, при-чину такому означованю назначеног ювілея ясно одредзує уводне слово редакції:

„Живот Руснака вше бул полни зміста. Але, тот ше зміст не од давна пестує на паперу... За тото зме не мали ніяки условия, не мали зме ніяки права... А зміст того живота ище яки бул чежки і трапезни за Руснака. Не бул свой, і жил на цудзим, о чим нам шве-доча і приповедаю бразди ширцом ровней Бачки, Срима і Славонії, до котрих заорани потоки зноя вредних Руснацох. Заорана моц хлоп-ских мишицох, заорани округліни зоз целох младих невестох котри водне-вноци робели, заорани плач младих і гладних дзецох зоз гом-балкох, котри ше коло браздох гомбали... Революционерни рушаня, котри залапели шицки краї нашого нешкайшого отечества у першей половки того столїтя, не обкеровали анї Руснацох. Вони і ту, як цо і при других народох, нашли свойо одражене і потримовку, бо Партия нашла і мала і своїх прихильнікох і своїх членох при напредних пасмох нашого народа. У одредзеним часе тоти пасма поднесли вель-ки жертви же би уведли і далей водзели і наш народ по драги по котрей крачали і други нашо народи у борби за лепши і красши бу-дуци живот, у борби за витворене шлебодного братского отечества. Крачали зме ведно з другима... Ишли зме до конца ведно і звладали зме шицких ведно... Дзекуюци тей єдинственосці, у борби розпочате діло пред двацц роками, зоз побиду соціалістичней революції при-ноши нам вше нови і нови плоди. Аж на фундамєнтох народней ре-волюції наш народ ше нашол по першираз у своей исторії, у своїм отечество, у братскей заєдніци равноправних і шлебодних югослав-янских народох.” Анї уводне слово, анї ніяка рецензия по виданю того зборніка не одредзели естетични уровень заступених цалосцох. Треба, медзитим наглашиц, же тота збирка праве і по тим критеріюме єдна

з найзначнейших у нащей по тєраз видрукованей прози. Наведзени цитат випатра преєдноставни і прозаїчни, аж і у своїм намаганю гу поетичносці, вон ясна ілюстрация фактичних обставинох же руски писатель, надихнути з духом заєдніцтва, не лем декларативно але і суцно зоз змістом але і з уметніцким актом вельо допринєсол тому же би наша история, значи история югославянских народох і народ-носцох, не була лем памятка, лебо лекция котра ше по датеї оцєни швидко забува, але тирваца присутносц у живоце нових генераційох.

Зоз цалей тей плеяди руских прозаїкох, формованих і тих цо ше лем дали нагадац, зоз своєю тематику і присутним ангажманом до першого плана ше понукли: Владимир Костелник, Вlado Бильня, Штефан Гудак і Евгений Кочиш.

Владимир Костелник (1930) у своїм плодним опусу, приповедац-ким і романсиерским, скорей шицког ангажовани хронічар югослав-янских Руснакох у народноошлебодительним руху і револуції. Зоз своїма вельочислєними приповедаками і праву хронічарску роботу, ко-тру залапел у єдней цалосці под насловом „Под червенима заставами” (1971), вон єден з найзамеркованших руских писательох чийо інспіра-ції найчастейше фундамєнтовани на мотивох револуції. Та заш лем, у исторії літератури найзначнейше за його мєно тото же вон зоз своїм романом „Жеми моя” (1967) і познейше „Бисєрни дражки (1971) за-чатнік романа на руским язичу, але баржей по авторствє як по озна-ченим акту, прєто же ше, у ствари, роби о прєкладах зоз горватско-сєрбского язика („Землю моја” 1965, „Бисєрне стазє”, 1971).

Правдива реална животна інспірация нагадує ше уж на пер-ших бокох Костелникового романа „Жеми моя”, заснованого на исто-рийних фактох народноошлебодительного руху з гевтей другой страни Дунаю, та і у вельо ширших реґіоналних розмирох. Лоцированы, углавним, на терену дзе обачлїве присуство Руснакох, дожица чєсто прєходза рамки і граніци зуженог простору і ограниченосци меджох пєтровского хотара. Уключованє нашого Руснака до народноошлебоди-тельного руху Костелник обєктивно і непристрасно приказує, без иякей націоналней сентименталносци, ошвицууюци дошлїдно обидва боки металиї о участвованю нашого чловека у тим руху. Кєльо год було наших поєдинцох і ґрупи котри на своїх титовкох гордо ношєли пєйцуглово гвизди і стали под братску ошлебодительну заставу з боку пєсдинцох котри були зашлепени з одблїском усташских ко-гєвтей другой страни Дунаю було і приклади одупєраня тому руху з кардох.

Чи причини одупєраня напредному руху у корєнях і лектири о вєсьєсукраїнизму, котра ше часто находзєла на бокох „Руских но-винкох” прокламууюци процивєнє червеним комунистичним зарїюм, ко-три ше вше яснейше пребивали зоз востоку? Чи одупєранє мотивованє з даяким особним вимсєньом? Чи одупєранє подкрипїованє зоз сви-домосцу о траценю з нероботу оплячканого капитала і наплїдзєней патриєрхалносци? Причини вшєлїяк не єднострани, не єднофарбови: вони рижнородни і найчастейше специфични за каждого поєдинца окреме, але зоз свою комплексносцу воїни Костелников основни мотив зраженьох двох пєлох похопєня о будучносци. Емотивно націоналі-стични як і соціални пориви вшєлїяк наймоцнейши. Автор пластични

маляр у розодкриваню людских слабосцох, заблудох и порокох, з прикладом на двох фамилийних планах, антагонистично процивних, на чим розвита цала фабула романа „Жеми моя”. З одного боку члени фамилии Каменіцкого, опити зоз бліском кокарди, злобни и немилосердни на драги гу посцигованю своїх галаплівих цільох, не вибераюци средства за одбрану традиційно-патриархалней превласци, а з другого боку Надмишково, пребудзени и трезби, худобни наднічаре, вирни присташи руху котри им обезпечуе шветлейши перспективи. Вони ше з цалим своїм существом обрацаю спрам того руху, уключую ше до нього. Ошлебодзени терхи котра би их занесла до националистичних водох, вони ведно з другима народами ставаю под исту заставу, братску, ошлебодительну. Цо ше дотика особох, о ніх дознаваме найвецей з їх вонкашніх поступеньох и авторових толкованьох. Очевисно же Костелниково особи вецей реагую з розумом як зоз шперцом, дакеди аж малокревно и молговито. Богатство дескриптивного поступку виражене у динамичним стенографским стилу кратких виреченьох, цо у нашей литератури уж прилапене як костелниковска прикмета.

Зоз своїм романом „Бисерни дражки” Костелник предлужуе започату епопею НОВ, але тот други роман найхарактеристичнейши по цалосци котри можу стац и як самостойни, як цо, наприклад, епизода школкей годзини у Милинцох, кед окупатор под школским облаками на ягдово конари виша партизанских родолюбох цо асоцира на познату Миклошевску трагедию. Гу тому релефно приказана епизода кед руски партизане одбиваю основац самостойну националну єдинку, одряд, а виражую жадане бориц ше у составе других єдинкох народней армії з другима братскимими народами и народносцями. Наивена трилогія у перших двох кніжках приводзи до даскеліх заключеньох: у романе „Жеми моя” Костелниково особи животнейши, верткейши, на живот коло себе реагую з розумом; у „Бисерних дражках”, и попри досц упечатлівих описах характерох, особи частейше реагую зоз шперцом, цо би им требало обезпечиц живостноц, але писателюв ціль очевисно бул други. Достава ше упечаток же у цалосци роман „Жеми моя” у уметніцким поглядзе удатнейши од другого романа, але „Бисерни дражки” маю свой окреми квалитет праве у тим же вони як роман-хроніка права романизована хроніка НОВ. Обидва романи, медзитим, приклад глібоко ангажованей литератури, котра ма своєю одредзене место и значну функцию (Перши: поєдинци, други: маса!)

Владимир Бильня (1927) нове мено нашей литертури, так повесц преїг ноци постал приємне несподзиване нашей прозней творчосци. Перша награда на конкурсу „Руского слова” за збирку приповедкох з НОВ, хтора тому писателюви додзелена за кніжку „Дні и ноци” (1972) вшелїяк припознане хторе на себе обрацело увагу нашей литературней явности. Бильня, ниа, уж у узрети рокох почал писац, и — забліснул! Як випатра тото цо му принесло таке високе припознане?

Другока драга I войволянскей бригади од преходзєня Дунаю при Фрушкєй гори, преїг Сусєка, Грабова, Зелєнгори, преїг Пиви, Дрини, Валпова, Йосиповца, Нашицох, Вировитици, Копривници, Вараждина, Птуя, Марибора, та по Шентиль, уметніцки розробєна у прозних фрагментох котри оживую обробєну партизанску драгу.

Уж сам мото кніжки, „Тебе, котри ши закручени до шаторского кридла, без мєна и презєиска, остал коло драги закопани так глібоко же ци з гроба видни бул лєм палец з дзиравєй бочкори, тебе цо ши з порцию приходзел гу буку по вечеру, цо ши днями и ноцями ходзел и борєл ше до шмерци и побєдзел, тебе пошвєцуєм тоти шорики и цию твоему ше кланям”, указує на то же автор ше сє не лєм здогадац товаришох хтори з нїм прекрачали тоту драгу, лєбо остали закопани на нєй, але сє подзвинуц єден памятник хтори би нови генєрації опоминал же ше тота славна драга нїгда не шме забуц.

Писателю очевисно нашол инспирацию у особне дожитим. Нє чежко го ані идентификовац медзи описанима подобами у тєй мемоарскей матерії, так же ше у тим случаяу наисце роби о писателюви хтори НОВ глібоко дожил и у литератури ожил. Його проза не фиктивна, не ствар є фантазії лєбо штучного конструоваїя. По своєй документарности вона здогадує на хронічарски поступки Влєди Костелника, котри го у уметніцким оформйованю часточно и надраста. Сєдемнацрочни Ваня (автор), Сима, Вова, Йовица, Зоя, Сека, Ружа, Сибирєц, Клиня, Янко, Ёжик, Шаца, Гавра, Хаїл, Лала, Дюра, Митро, Круно, Петро (уж по самих и особних и партизанских мєнох наглашена символика заєднїцтва) то лєм даскелї особи котри Бильня у своєй прози змалювал. Вєлї з тих мєнох нє дочекали конєц драги у Шентилью. Нє дочекали побидоноснє врацанє, але як памятники остали на тєй драги покошєни з неприятельским рафалом. Муши ше, медзитим, надпомнуц же ше барз ридко да почувствовац духовна глібина спомнутих подбох. Добра часц з нїх досц блядо намальована. Вони найчастейше представєни преїг своїх поступеньох, а ридко (окрем дзєпєдних винїмкох) глібше ошвїцєни з нука. (Подобни препущєня при Костелникови!) Та и попри тим, праве пре мемоарски поступок, дзєпєдни борци, хтори прежили тоту славну драгу, годни ше лєгко препознац у даєднєй з Бильньових подбох. Ваня, централна подоба тєй прози, лєм штучно роздєленєй з насловами на скремни часци, вираста од малого але шмєлого борца аж до помоцника комєсара другєй чєти бригади. Вон тот коло хторого ше круца подїи и шицки други особи. З приповєдки його подоба ше розвива натєльо же други оставаю занєдзбани и вше блядши. Та гоч ше дзєпєдних особох лєм ту и там дотхнул, нє шицких их до конца занєдзбал. Провадзел їх драгу. Так Сима на тєй драги постал командир другєй чєти, Янко замєнїк командира чєти, Ружа комєсар чєти. . .

Заинтерєсованому нє можу вимкнуц дзєпєдни барз сликовити фрагменти тєй прозней епопєї. Хованє Вови, котрє послужєло и за мото тєй збирки („Шлїди на шнїгу”), жива и сликовита епизода печєня печаркох и шлїмакох („Валал у коровчу”), духовита слика кед партизански кухар дума же вари замєшку з англійскей кукуричнєй муки, а аж кед тото у котлє почнє врєц, констатує же ше роби о амерїцкєй ратоти у праху („Ноцни птици”), динамична слика прєруцованя чамцох преїг Драви („Остатня офанзива”). Окремє красна коруна збирки з приповєдку „Рафал до нєба”, з правим вояцким диялогом, у правим вояцким духу.

То лєм даскєльо прикмети тєй прози. У нєй, при єстетичним анализованю мож найсц надосц и минуси, котри очевисно резултат досц

наглей Бильньовой роботи, але як цілосц тот зборнік забера едно з перших местох у нашей повойновой літератури тей файти.

Роман Михала Ковача (1909) и Штефана Гудака (1931) „Гриц Бандурик” (1972) (другонаградзени роман на конкурсу НВП „Руске слово” 1971. у конкурсной рукописней верзиі „Уж бугни бугною”) бул на прагу того же би постал найзамеркованше діло нашей уметніцкей белетристики (прозней). Же то до конца не посцигнуते, треба означити невідначеносци и двойносци.

У самеј композиційней структури текста очивисни два часци (перша двойносц, у ствари, условена з авторску двойносцу, котра и дзелі роман на два часци, у велім розлични медзи собу). Условно би зме тоти два часци могли наволац „Шлізка драга Грица Бандурика” (I) и „Грицово освидомйоване” (II). Авторе то так не зробели. Вони роман дали як цілосц, медзитим, роби ше о двох длугоких приповедкох котри у самим переходзе навязани една на другу, але по природи главней особи, двойней у характере и поступок (нова двойносц), значи и стила писаня, текст сам вимага же би ше о нїм бешедовало як о двох розличних часцох едней цілосци. Текст по своеј структури мож прилапиц як роман озда лем по тим же вон залапел историйну драгу едней особи през велі календарски означени події. По шцицких других прикметох найлепше би було бешедовац о двох длугоких приповедкох двох афирмованих прозаїкох. Роби ше, значи, о двох Грицох Бандурикох у едней особи о двох розличних драгах тей истей особи, котри до едней цілосци повязуе вонкашне жадане авторох. Драга Грица домобрана и Грица партизана нормалне же розлична. У першей часци Гриц домобран живи, пластични, психологіјно глібоки, рухоми, животни, а кед Гриц домобран поздравкал „За дом — шмерц фашизму”, почина други еден способ писаня праве тот котри указуе же друга часц цілосц за себе. У тей часци живи сликовити стил нараз зменое стил блізки хронічарским записом. Нараз живосц и дух першей часци виплівали на таку поверхносц же не представляю природне надовязоване на першу часц. Часті диалоги медзи Грицом голигашом и Грицом хлопом ище наймоцнейша децичка на мосцику повязованя двох часцох.

У першей часци тот Гриц наш вельки домашні филозоф, прави Руснак, з плаценту вязани за своєю обисце, за своєю фамилиєю, за своєю бразду. Як воякови, йому найважнейши циљ — як ше вицагнуц з войны. Кед у войску колегови по оружию не здабе на Руса, котри би по команди и власного оца забил, Гриц признава: „Я, як ше гвари, од тих, но крайніх Русох. Од гевтих, як же ци повесц, цо жию на окраїскох од Русох. Но, а тоти на окраїскох, знаш и сам, муша зоз каждым добре, та прето су и не таки гербни як гевти цо жию у стредкох.” Але тот Гриц з першей часци наш Давид Штрбац, наш Швейк, котрому ше не удало розвиц ше де едного Никоветини лебо Пепи Бандича. Кед би ше му значи автором, то поспишело, напевно бизме мали найзначнейшу уметніцки оформлену особу у нашей літератури вообщо.

У другой часци, котру сам условно наволац „Грицово освидомйоване” Гриц лем часточно „здогадуе” на старого Грица и не було би чудо кед би у тей часци мал и цілком друге мено. Гриц ше добродзечне приявное до партизанох, одніма пушку од усташа, моцуюци ше з нїм,

вон штреля, забива, обачуе неприятельски митралезки гнізда, руца на нїх бомби, преправя драгу за переход преїг Корани, ранети е и постава командир вода, вояци видза у нїм приклад правого борца. Прекрасна задумка освидомйованя дакедишнього домобрана и практично запровадзена, гоч уметніцки вона досц нїжей од першей часци. Нам окреме интересантни тот други Гриц, Гриц революционер, человек преобразжени, освидомени, прогресивни. Друга цілосц за себе ма свою окремну вредносц. Але кед у питаню розвойна линия едней особи, вец таки пременки найчастейше не нукашні, але штучни, оставаю и надалей загадка, по моїм, не до конца вихаснована нагода же би ше створела оригінална, маестрална, безсмертна подоба нашей літератури. Але же и попри слабосцох и недостаткох того діло ноши у себе високи вредносци, потвердзуе и факт же ше на нїм, розпатраюци го з рижних аспектох, вредзи затримац. Як діло о нашей революції, воно заслужело таку окремну увагу, праве и пре свою ангажовану функцию.

Евгений Кочиш (1910) представя едно з найафирмованих менох рускеј прози. Зоз своїм приповедацким, а познейше и романсиерским актом, Кочиш забера едно з водзацих местох у цілей войводянскеј літератури. У веліх прикладах своего богатого приповедацкого опуса Кочиш малое живот руского селяна, работніка, од того наднічарского и бирешского преїг того котри зоз своїма руками помага борбу за виторене своїх правох, та аж по хвильку кед зоз тима истима руками доприноши сучасним драгом вибудови красшого ютрейшого дня. Кочиш вельке мено рускеј літератури у першим шоре прето же вон до нашей прози уводзи работніка урбаних стредкох, як природни пошлідок миграційних рухох на релациї валал-варош, котри характеристични за историйни цеки праве по законченю НОВ. Плуг, мотику и копшиско заменое шруб и фабрична пантліка. З Кочишового богатого опуса чежко видвоїц найхарактеристичнейше, од вчасних приповедкох по роман „Чайка” (1974) з характеристичну Рафаїлово драгу од дзецка по активного скойовца-революционера. Та заш лем, видзи ше ми же приповедка „Осушени слизи” представя едно з високих досцигнуцох, котре потребне окреме видвоїц. Тема тей приповедки прилог означованю розпадованя селянских фамилийох, приватних „газдовствох” под условиями повойнових мирох аграрней реформи и колективизациї польопривреди. У цілей галерії удатно обробених особох Кочиш релєфно малое велі варианты драги залапеней з колективизациєю, ошвицуюци обидва боки металиї наоко цихих превреваньох знемиреного селяна, з праву шолоховску амбициозносцу, а Кочишовским поступком, укључуюци до тей борби думаньох и похопеньох и досц виражену борбу жени як особи и работніка за ей подполну еманципацию у новим дружтве, цо тиж една зоз значних драгах нашей революції. Попри Сонетного венца Мирона Будинского, Кочишово „Осушени слизи” найзначнейши літературни приклад тей прогресивней еманципациї.

Заокружуюци найхарактеристичнейши прозни приклади праве з меном Евгения Кочиша, потребне наглашиц же ше у рускеј літератури у остатнім часе завую нови мена, достойни уваги, як цо то Владимир Кирда и Яким Симунович, у котрих руска проза будзе мац

достойних наслідників (вони то потвердили у дотераз обявених роботах) уж анализованих авторох.

Пре комплетносц слики потребне наглашиц же и у драмским жанру було пробованя овиковичиц хвильки з нашої НОБ. Но, гоч то може здабац на нескромносц, праве и до конца ангажоване діло, инспіроване з мотивами НОБ, лем драмски текст „Остац у себе” Дюра Папгарга, котре презентує скойовску драгу нашого молодого революціонера Дюра Киша. Очевисно же у тим литературним родзе потребне зробиц вельо векши намаганя же би ше кельо-тельо досцигло тото цо нас на тим плане афирмує у прози (приповідка и роман) и у поезиї.

Кед ше вежне до огляду же литературна критика провадзач, оценьовач, але и унапрямовач литературней творчосци, вец препущеня у наших литературних цєках треба з велькей часци приписац праве функції литературней критики. У рамикох литературы нашої народносци вона досц длуго була нерозвита (кадровска условеносц), але у остатнім часе зяваю ше и ангажовани критичарски тексти, цо найлєпша гаранция за здраву селективносц и реалну абективносц при шицких критериюмох (идейних, естетских, историйних, социологийних итд.)

О настави литературы у НОБ у наших школах, наглашуюци же то не шме буц суше преприповедане фактох, на Симпозиюме „Литература з мотивами НОБ-а и революції и ей место у настави на першим и другим ступню” (Београд, 1974), Родолюб Чолакович наглашел: „Приступ наставника муши буц творчи, односно таки же би сам дожил шицки тоти, повед бим, непреходни чловечески вредносци котри шє крию у тей литературе. Шаблонске повторйоване — будзце таки як цо вам оцове були — ніч не значи, лебо мало значи младим людзом. Тримам же би було ефикаснейше кед бизме ше, бешедуючи им о ділох писательох з войни и о войни, намагали младих понукнуц на роздумоване о нашої историйней судьби, о нашим трапезним пребиваню гу шлебоди и чловечнейшим условийом живота, а з тим и на роздумоване о себе як змени, котра муши предлужиц борбу, же здобутки, чежко вивойовани, треба зачувац и утвєрдиц, не пре оцох, але пре себе — же би були ище шлебоднейши, же би материяльних и культурних доброх було ище вецей, же би живот бул ище змистовнейши и лєпши.”

Тото поручене познатого революціонера и писателя прави драгоказ як приступац, як пєстовац, толковац и розвивац шицко тото цо уткане до фундамєнтох нашої сучасносци. Воно не лем препорука як одтаргнуц од забуца здобутки (та и литературни) нашої революції, але є, источасно, поволанка на дошлїднейше почитоване и пєстоване шицкого того.

Дюра Папгарга

ТИПОЛОГИЯ УМЕТНИЦКЕЙ ПРОЗИ ГАВРИЛА КОСТЕЛЬНИКА НА РУСКИМ ЯЗЫКУ

I

Литература на языку югославянских Руснацох, шлебодно мож повєсц, гоч ище вше по обягу не нательо обяжна же би єден чловек не мог мац до ней подполни увид, комплексни и компетентни, не лем же не вреднована и преанализована на своїх периферних цєках, але и творчосц ей ношащих писательох остала так повєсц озбыльнейше недорущена. З апаратуру науковей анализи не дорущена поготов — модерну апаратуру най не споминаме — та кед ше зна же остатні дзєшєц роки у методологий наукового виглєдованя литературы знача праву революцію — такую революцію же дюдзом хтори виховани на искустве наукового позитивизма або критичкого импресионизма вона з найвєкшей часци непохоплїва — вец би сам тот факт могл досц индикативно указац же яка обяжна, озбыльна, та и праве прєто подзєковна робота стої пред виглєдовачом и виглєдовачами рускей литературы.

Гавриїл Костельник перше мено з тих ношащих. Перше у описовим смислу, а у дзєпєдних файтох роботи перше и по вредносци ділох цо их за собу охабєл. Костельникова творчосц филозофско-религийного думателя, литературного критичара, лингвисти, приповідача и поєти на украинским, немецким, горватским и польским языку не випитана, а не ма ше ані подполна представа о ей обягу. Костельник як белетрист — поєт, прозни и драмски писатель — заш лем на руским языку найцєшлївше прєшол, за тєраз: писане о нїм и його литературней творчосци на руским языку рєлативно досц, а у поровнаню з другима рускими писателями и найвєцєй и, по намири виглєдовачох цо му указали увагу, найамбициознейше.

Пре причини субєктивней и обєктивней природи, котри блїзки науковей стихий баржєй як систематичному виглєдованю у ровні самого литературного діла як литературного діла — Костельник поєт бул предпоставяни Костельникови прозному писательови. Єдна з намирох розправи хтора шлїдзи и тота же би були винєшєни аргументи за єдну процивну роботну гипотєзу: Костельник витворєл уметницку прозу хтора, мєрана з уметницкими мєрадами, тирвацщєй вредносци од вредносци його поезий.

II

Маючи на розумє факт же Костельник писатель-єрудит, хтори своєю филозофске и литературне образованє не мог и не сцєл криц, и файту анализи яка уцлїдзи, зоз даскєліма началними методологийними предпоставками цо их файта анализи подрозумкє, могли бимє одклонїц євєнтуални непорозумєня:

1. Кажди писатель кєд твори нє ма у глави *tabula rasa*. Одрєдзєне искуство литературы лєм традиция усного народного, у нашим случаяу, приповєдана.

2. **Идеални модел** одного потенцияльного искусства литературы бул би свидомосц о цалей, шветовой литературней традиції як симултанним порядку шицких ділох написаних скорей **нового діла** одного писателя. У таким случаю писатель би мал точну представу дзе и яке место його нового діла и, цо значнейше, хтори потенциялни можлівосци литературней традиції скорей нього може актуализовац и творчо их розвиц по конец їх нукашніх можлівосцох.

3. Медзи *tabula rasa* и идеалним моделом искусства литературы може ше найсц каждая конкретно анализована литературна творчосц.

4. Кажде литературне зявене ма свой структурни и историйни аспект. Зявене не уклопивоац до одного историйного порядку зявєньох *suī generis* скорей структурней анализи зявєня.

5. Структурна анализа зявєня то анализа природи и функционованя истого зявєня.

6. На тот способ уключоване литературного діла до историй литературы не будзе лем „инвентароване” литературних ділох зоз їх „розруцованьом” до часу и порядку зявїованя, але непрерывне випитоване тирвацо живих значєньох одного діла и випитоване способу організованя тих значєньох. Пошлїдок того можлівосц же би ше субективносци и самовольносци вигледовачох зведли на минимум, и же би ше розбил „подли глас” хтори провадзи историчарох литературы як „гробарох” литературних ділох: бо им значнейше шицко гевто коло, з вонка, литературного діла, як питане по чим еден литературни твор праве литературни.

7. Автор мал намиру, уж кед докончел діло, же би тото діло було докончене з оглядом на **нужносц цалосци**.

8. Вигледовач може з готового діла реконструовац, на основи дзепоедних елементох, одну **роботну идеалну нукашню форму** діла, и примерац кельо ше писатель з конкретним ділом прибілжел тей идеалней нукашней форми.

Осем тези требали би за случай непорозумєньох при практичней анализи Костельниковей уметніцкей прози на руским язике буц виходище на хторим треба гледац методологийне розришене евентуалного непорозумєня. Вони, источасно, и методологийни „вирую” в краце одного аналитичара и толковача литературного діла.

III

У теорії литературы дзелене литературних текстох на прозу и поезию, з одного боку, и епiku, лирику и драму, з другого боку, на вецей заводи було приводзене под питане. Основни пригварки на таке дзелене же чежко найсц конкретни приклад **par excellence** у гоч хторей з назначєних категорийох як „чисти”, та вєц категорії епского, лиричного и драмского спекулативни категорії хтори, по дзепоедних думаньох, не маю конкретно историйне оправдане. Заш лем, без огляду на оправданосц пригваркох, назначєни категорії можу буц хасновити за оперативни потреби практичней анализи, а о одношеню доминантних аспектох треба водзиц поєдинечну старосц при каждым

поєдинечним предмету анализи. На то сом уж обрацел увагу анализуючи Костельникову драму **Єфгайова дзивка** (Литературне слово, ч. 4/1974) и поезию Идилского венца **З мойого валала** (Шветлосц, ч. 1/1975).

Уметніцку прозу Гавриїла Костельника подзелел Дюра Папгаргаї у своей уводней роботі **Гавриїл Костельник, зачатнік уметніцкей литературы югославянских Руснацох** (Поезия, „Руске слово” Нови Сад, 1970) на „приповедки”, „тексти хтори маю елементи же би нашли место у тим литературним родзе” и „прозни слички, мали поетско-прозни медальони, вецей есеїстичного як приповедацкогo характера, але го (Костельника — Ю. Т.) праве тоти тексти одкриваю и указую як барз доброго стилисту. То тексти на граніци медзи прозу и поезию, медзи редакторску статью и уметніцким есеїом, але по своей фурми найбаржей им швечи место при прозних писательових прикладах” Ibid., стр. 47). На глобалне дзелене Дюра Папгаргаї уметніцкей прози Костельниковей не мож дац пригварки же ма материјални гришки; мож пригварци же спецификация недостаточно прецизна и же проблем ей типології вельо зложенши. Окреме кед ше ма роботи з писательом-ерудитом як цо бул Костельник. Скорей як цо будзе бешеди о наративних формах хтори Папгаргаї наводал „приповедки” и хтори маю „елементи же би нашли место у тим литературним родзе”, прецизуїме жанр Костельникових преходних формах як цо, наприклад, текст **Родзєни валал** („Руски новини” 1933, ч. 4), а хтори Папгаргаї з правом положел до трецей категорії Костельниковей уметніцкей прози. Слово ту о **писні у прози**. Тот жанр не видумал наш писатель. Сам Папгаргаї указал же Костельник добре познал литературну творчосц горватских писательох — Вряза, Прерадовича, Храниловича, Франї Марковича — та не противне логики же могол познац и писню у прози, хтора ма моцну традицию у горватскей литературе Томазєа, Драженовича, Краньчевича, Франа Мажураича. Як цо познате на традицию писні у прози у горватскей литературе пресудни вплив охабєли **Pjesme u prozi — Senilia** (1882) Тургенєва. Зоз хторого боку ше з писню у прози упознал Костельник, затєраз, за нашу роботу, не натєльо значне.

IV

До першей групи наративних формах Костельниковей уметніцкей прози чишлїм **Отцове народа** (Руски календар за 1924. рок) и **Кед ше нови цвет родзел** (Руски календар за 1929. рок). Обидва „приповедки” у своей основи маю християнски мит. Першей — **Отцове народа** — корєнь генези у **Евангєлїї по Матєйови** гл. 27. 57-60. и подполнейшей верзиї мотива у **Евангєлїї по Йоанови** гл. 19. 38-42. Пре потреби анализи наводзим другу подполнейшу верзию мотива:

„38. А потим Осиф з Ариматєї, учєник Исусов бул, але покрадзєме пре страх єврейски, модлї Пилата за тїло Исусово, и дошлєбодзи Пилат. Вєц пришол и вжал тїло Исусово.

39. А пришол и Никодим хтори скорей приходзел Исусови вноци и принєс змишанєй смирни и алої коло сто литри.

40. И вжали тіло Исусово, и окруцели го з пахняцим платном, як цо то звичай при Еврейох ховац."

Кед ше нови швет родзел ма два ясно одделени часци: перша часц пририхтуе другу. У першей часци сугерована привидна сигурносц едного варошу и його гражданох поганскей Римскей Империи, док знука їх мир почина „гризц” невидлїви хробак „Христовей науки”. Друга часц „приповедки” то преприповедана и з канонского стилу на бешедни народни язык предложена „Посланица Ефесцом святого апостола Павла”.

Як Костельник твори приповедку з християнского мита? Врацме ше на библийни текст. Обачиме у нїм же подоби не индивидуализовани и же ше означае лем гевто цо ше муши знац о збуваню — тераз и ту — же би сугеровало „искушение” даякей библийней подоби а з тим подцагло же бог шицкогo того подполно свидоми. Инструктивну анализу у тим смислу дава Ерих Авербах у есею *Одисейов рубец* (кнїжка *Mimesis*, Нолит, Београд, 1968, бок 7—29). Хаснуюци таку структуру християнского мита, Костельник медзи маркантни, ламаци точки митологийней фабули уклада просторно и часово индивидуализоване справоване библийних подобох. З тим ше Костельниково приповедане одбува у преднім плане, у полней просторней и часовой присутносци, доставаю ше и индивидуализовани подоби — стварносц приказана блїжей реалистичному як библийному похопению. Костельник з тим достава два ефекти: перше же сугеруе, на чловеку Костельникового часу прилаплїви способ, вичну актуалносц Христовей науки, и друге же себе отвера простор за указоване власного творчого таланту у едном, по писательским методу, реалистичним смислу. Кельо Костельник проектуе способ живота и справованя людзох свойого часу до давней митскей прешлосци, мож видзиц и по деталю же Никодим гвари: „Коч ми не дома, дзеци ше вивезли ище вчера на салаш” (Ibid., с. 30.). Исти способ *фигуралней интерпретации християнского мита* хасновал Костельник у драми *Ефтайова дзивка*. За розлику од *Отцове народа*, Кед ше нови швет родзел приповедка баржей атмосфера места, без индивидуализованих подобох, але и вона остава на линиї першей приповедки.

Обрацме увагу на конец приповедки: перша ше закончуе зоз „... лем отцове народа можу вицїгнуц зоз блата колесо нового живота — колесо, цо залезло на чужкей драги” а друга: „Їх душа — та їх и будучносц.” Обидва приповедки мали илустровац тоти поучни тези. Слово ту о *реторичним законченю*, ефект бул *плановани* уж скорей як цо ше приповедка почала писац. Поучни конец мож найсц у шицких наративних формах Костельниковей уметницькей прози. Але лем у тих двох фигуралних интерпретацийох християнского мита препознаваме жанр ученой стредньовиковней реторичней прози хтори ше вола *казание*, а чий жридлови гречески термин *diigisis*. (У нашеї бешеди, кед ше не спроведам, хаснуе ше термин *казань*.) Же Костельник добре познал жанри ученой стредньовиковней прози не чужко доказац: бул церковни чловец, а дзепоедни жанри сам спомина у новели *Як их церква научела* (Руски календар за 1938. рок, стр. 83): „Ирмоси, догмати, тропари, кондаки. . .”

Друга наративна форма Костельниковей уметницькей прози два новели: *Конї гуторя* и *Зло понад меру* (Гавриїл Костельник, Проза, Руске слово, Нови Сад, 1975. рок.) Мотив „конї бешедуо” бул познати Костельникови з лектури, у школи яку прешол обовязней: античней, греческей и латинскей литературы або зоз славянскей усней фолклорней творчосци. У спомнүтей стүдii Дюра Папгаргаї призначел: „Ма Костельник и прозу дзе пуцел на волю своім рефлексийом. Треба наглашиц интересантни факт же Костельник у вецей нагодох филозофски заключованя о чловекови и його живоце приписуе коньом, главным юнаком тей факти приповедкох” (Ibid., с. 46). Кус далей Папгаргаї предлужуе: „Таки приповедки указую на драгу Костельникових опредзеленьох на ориентацию котра писателя Костельника одведла на польо филозофскей активносци” (Ibid., с. 47). За Папгаргая тот факт интересантни, цо точно, але далей не ишол. Вецей ест ту логики же Костельник дошол до того мотива з античней литературней традициї, пре саму варианту яку похасновал Костельник, а и пре неблагонаклоне одношене церкви и церковних людзох спрам „простей” усней творчосци славянских народох. Гречески и латински язики, з еврейским, канонски.

У славянских фолклорних литературах мотив „конї бешедуо”, наприклад, познати зоз сербских народних писньох о войводи Момчилови (Вук II, стр. 111), о *Zmaj Ognjenom Vuku* (Milutinović, pesma 104), о Маркови Кральовичови (Вук II, стр. 353), або з росийских билїнох; наприклад, и конь Илї Муромца бешедуе (Хилфердинг, стр. 308). Вироятнейша антична традиция. Ахилейов конь Ксант предсказуе блїзку шмерц свойому панови (Илиада, XIX). З оглядом на моралистичну тенденцию, библийни реминесценциї тераз не пресудно одредую структуру, вони ту лем реторични орнамент.

Коньом ше приписуе подполна свидомосц чловека. Слово о подрозумнююцей метаморфози. Конь у новели *Конї гуторя* (Ibid., с. 30) дума и жада исте того цо и бачи Петраш: идилични мир валалского, домашнього и роботного живота. Конї ше буня процив злей людскей природи, бачи Петраш процив власней факти. И еден и други буня ше процив чловековой природи — *норови*. Магарец зоз свидомосцу чловека познати зоз греческого романа Лукия зоз Патри, и зоз його вреднейшей варианти римского писателя Апулея, романа *Asinus aureus* (Златна кнїжка о магарцови), у хторим ше челедник Лукие преображел, пре жажду за науку, до магарца и так достал можливосц шведочиц о моралней гипокризii римских гражданох. Апулей написал *сатирични роман норови*. Исти Апулей видзел процивносц науки и религии у римским дружтве зоз чим ше сам не складал. Наш Костельник у *Конї гуторя* и *Зло понад меру* написал *сатиричну новелу норови*, указуюци виталносц тей форми и у блїзкей нам сучасносци. Тиж так Костельник мири религийну схоластику и природни науки не лем у теорийних розправах, але реминесценциї у тим смислу мож найсц и у приповедкох Кед ше нови швет родзел (Ibid., 106) и *Когуцики кукурикаю* — *Богу на славу* (Руски календар 1935. рок, стр. 61). По пору-

ченю новела **Коні гуторя** апотега споведзи, а новела **Зло понад меру** осуджує облесц чловечого языка а поручує: людзе у шицким муша знац розумну миру.

VI

Треца наративна форма Костельниковей уметніцкей прози приповедка **Давни пайташки**. Вона найчастейша у смислу нашей звычайней представи хтора ше зяви кед повеме слово приповедка. Под нїм подрозумюеме даяке збуване хторе писатель у трецей особи, з мирней дистанци гевтого хтори шицко зна, приповеда од „початку по конец” гевтим шором яким ше вона збува у стварносци. **Давни пайташки** типова **фабуларна приповедка** яка ше окреме пестовала под час епохи реализма. Костельник у ней, а увидзиме познейше же не лем у ней, указал же є надзвычайно добри приповедач.

Зоз селекцию и шором описаних ситуацийох Костельник дошлїдно почитує начало „нужносци цалосци”, у одним непрерывно „на горе” приповеданю шицко ведзе законченю. Перше виречене поставя конкретни одношеня, значи за того цо сце писатель виприповедач. Вец шлїдзи една интерполяция хтора тото конкретне одношене дзвига на уровень универзалного. Приповеда ше далее паралелно и на змену: раз о Ержи, раз о Кати. Потим их писатель приводзи на исте место. Скорей пресудного диялога майсторска мотивация: гдовец ше муши женїц, гдовица ше сце одац. Диялог очисцени описох, драматизовани. Костельник зна же вон лем значни, бо у диялогу ше ришує конец, и треба пуциц же би цо пластичнейше а швидше пришол. Кратка, одделена часц после диялога, хтори закончел приповедку, епилот зоз поуку дату през сликовите поровнане универсализуюци и поетизуюци поручене приповедки.

VII

Штварту наративну структуру Костельниковей уметніцкей прози творя **Валалски человек** и **Агафия — старого попа** дзивка. У нїх ше приповеда нещещлїви живот двох подобох: у першей валалского кепкара Янка Еделинского, хтори релативизує звычайни мерадла мудросци и шаленства, щесца и нещесца и, другей, Агафїї, добрей, вредней, шоровей и красней але пре оца чудака, хтори ше неприкладно свойому „званїю” справує, нещещлївей дзивки. Спрам обидвох подобох писатель сентиментални. Першу подобу писатель особне познал и приповеда ей приватну историю, а о другей дознал шлїд „зоз найстаршей матрикули у керестурскей парохиї”, та ей приватну историю, и историю ей оца старого попа Митра Поповича, за хтору писатель дознал „зоз койяких старих писаньох” уклопел до часу насельованя Керестура у другей половки XVIII вику. Друга приповедка, так, ма приватну историю подоби уклопену до историйного фону. Вона потим, по опису колективного „юнака” Керестура, у першим шоре, под час насельованя, и перша наша историйна приповедка. Иншак, доминантни елементи тих двох „приповедкох” одредзую их як **романтичну повист**.

Гоч тематично не, структурно **Валалски человек** барз зродни новели **Karanfil s pjesnikova groba** (1878) горватского писателя Августа Шенои. Же могол познац творчосц Шенои, у Костельниковим случаяу то вообще не спорне. Зродносц у одним рамиковим цеку: приватна история подоби хтору писатель особне познал, початок з патетичну апострофу тей подоби, обрацане, и интемне меноване, гу читачови як **topos** пикарского романа и **romantični povesti** — романтични повисти, предмет хтори ше роками чува як здогадоване на милу особу, нащивйоване писателя гробу главней подоби писательовой повисти и мотив квеца хторе по легенди вноци, кед панує мир, приповеда умартому цо красного „видзелo” през дзень.

У тим рамиковим цеку приватна история подоби. Приватна история подоби ма структуру хтора окремни тип новели.

VIII

Росийски теоретичар литературы Томашевски розликує у наративних структурах **сиже** и **фабулу**. За нього сиже литературна конструкция хтора ше находзи у конкретним литературним ділу, а фабула то гевта „сировина, основни косцанїк збуваня” у стварносци хтори можеме зоз сиже реконструовац у своей глави. У нашей **фабуларней приповедки** сиже и фабула ше преклопою.

Кед сиже розбие фабули „черствосц”, приповедане ше организує коло:

- а) **нечутей подїї**, або
- б) **„чудних” людзох**.

Момент незвычайносци и необчекованосци у психи читача твори „черствосц” приповеданя. **Перши тип** розбитей фабули твори ше з писательовим приповеданьом у першей особи, и з лиричними мотивами хтори прериваю и повязую приповедане — з поетичну сугестию не-постредносци доживйованя подїї, не-постредносцу приступу парастким подобом, дожитей бешеди з нїма и лиричним описом природи коло нїх, характеристику подоби з ей бешеду. **Други тип** розбитей фабули твори „черствосц” приповеданя з психологийним портретом главней або главних подобох, и то так же ше обовязно индивидуализує психологийни портрет подоби. У традициї европскей уметніцкей прози тот перши и други тип наративней структури познати як **тургеневска новела**. Тургенєв окончел, так, на европску новелу значни вплив зоз своїма **Ловаровима записами**, хтори свойо перше и канонске обявйоване дожили 1858. року. У традициї горватскей новели тургеневска новела мала свой моцни цек у творчосци Шенои, Лесковара и, окреме, Дялского. У Костельниковей уметніцкей прози тургеневски тип новели охабел найзначнейши, за Костельника, шлїд. Одвитовала вона Костельникови и пре метафизични квалитет сентименталносци хтори ше з ню найлегчейше сугерує, пре чувство же еден швет сигурно переходзи, а цо Костельниковей дружтвено-историйней перспективи, регресивней сцели ми чи не, мушелo буц блїзке. Окрем того, вона не-постредно дійствує на емоцийну сферу читача, а кед ше зна же дошле-бодзує зоз свою структуру и универзални интерполяции о человеку и

швету, без нарушования своєї уметницької вартості — вец тургеневська новела могла и послужела Костельникови як субтилни вид церковно-християнської пропаганди. Але требало праве то знац о уметницьких можливостях тургеневської новели, знац **овладац**, одлично овладац з ей структурою и вец практично, творчо указац на „материялу” з руского стредку ей можливості. А Костельник праве то зробел.

Психологийни портрет чудних людзох преовладуе у тих Костельникових новелох: у прешлей глави спомнутих приватних историйох **Валалеского человека и Агафії** — старого попа дзивици, **Кредла и Кредлани**, **Дідо тотор** и **Цар над слунечніками**.

Новела **Кредла и Кредлани** ма поручене, Костельник го и подцагнул, о човекови и людзох хтори „у худобстве богати”. Мотив того порученя стрегаме и у новели **Цар над слунечніками**. Лем же генеза того мотива у першей новели у усней народней творчосци, а у другей, Костельник то не крие кед поровнуе діда Маслея з Йовом, у **Кніжки о Йову**. У новели **Кредла и Кредлани** типови початок тургеневської новели: „Кединскеди, як даяки давни, дзевински сон, придче ми на розум Кредла и Кредлани.” — приповедачов лирични субект у першим плане и здогадоване, шлідзи история портрета, жаль за одним шветом хтори препада, универзални вирази як поука, лирични места итд.

Дідо тотор вариянта тургеневської новели хтору писатель приповеда як ніби „чул од оца, хтори бул його (дідов тоторов — Ю. Т.) пайташ, та добре паметал шицко.” Дідо тотор человек хтори з обещанья и кепкара постал побожни мудрец. Новела ма значни лирични места. Едно окреме импресивне (Ibid., с. 74.): „Кед би живот бул вода, та бизме могли повесц, же ше млада, буйна душа не люби купац у мирней води, але ше руца до бежацей, да ше прекаже, же цо вона може.” Обращим увагу и на легенду о шкорванкови (Ibid., 79).

Новела **Цар над слунечніками** запис о щеплівим човекови, дідови Маслейови, вариянта руского Йова. Теза тей новели же легчайше буц цар над людзми як цар над слунечніками, цо восточна вариянта мотива „у худобстве богати”. На початку Костельник дал нагадац же позна сказки о царови Шахриярови з **1001. ноци**. Вплів, вироятнейше як аналогію, мож препознац у способе думаня діда Маслея з традиції китайской филозофії, школи *Ming chia* (школа менох, V век пред нову еру), зродних по методи думаня софистом, логичаром або диалектичаром. Китайски текст наводзим з Фунг Ю-Лановой **История китайской филозофії** (Нолит, Београд, 1971, стр. 100—114): „Повязани персцені можу ше розлучиц. Повязани персцені не можу ше розлучиц наkeleton ше не зніца, але, з другого становиска, зніцване може буц творене. Кед человек прави древени стол, зоз становиска древа то зніцоване, але е зоз становиска стола — творене. З оглядом же зніцоване и творене релативни, повязани персцені можу ше розлучиц а же би не були зніцени.” — Кед наводзим способ думаня діда Маслея, не робим то прето же бим указал вплив китайской филозофії на Костельника, але же бим указал на зложеносц и индивидуалносц литературней подобі діда Маслея: „лем то ми цліве, же набили того хлапца. Шак то дзеци! а мойо дині. . . Ту ше дідо зашмеял та гвари: Треба то ше и швиньом дараз наесц сладких диньох! Чло-

веческе нещесце може висц швиньом на щесце (! — Ю. Т.); а їх щесце то и за людзох щесце бо швині не жию пре себе — але пре людзох (Ibid., с. 98).”

Нечуте дожице преовладуе у тих Костельникових новелох: **Як их церква научела** (Руски календар за 1930. рок), **Когуцики кукурикаю** — **Богу на славу** (Руски календар за 1935. рок), **Смутна гдовица и Муша буц черкотки**. Заеднічка структурна прикмета начишлених новелох поступок *in medias res*, уводзене до стредку збуваня, цо цалком мотивацийно оправдане з оглядом же почина роснуц психологийна напнутосц з драмским початком нечутого дожица; напнутосц ше трима, так ше приповеда, аж пред конец новели и дожица, после чого шлідзи звичайни и поучни Костельников коментар.

Новела **Як их церква научела** ма тезу „Така наша церква! Кажди вирнік — церковни служитель”. Описуе едно незельове поладне на салашу дзе ше позберали перши людзе у валале, та, при погарику доброго вина, и зашпивали себе церковну писню. Индивидуализовани даскельо портрети подобох, маркантно, вкраце. У тей новели индивидуализация по першираз дата зоз директну бешеду валалеского Шваба. Початок типови за тип новели.

Новели **Когуцики кукурикаю** — **Богу на славу** може буц приклад добрей композиції. Настала як описоване „истей правди” зоз живота, на мотив зоз **Евангелії по Лукови**, гл. 22. 60—61.: Когут анастасови Павлови зоз своїм кукуриканьом припомнул Христово слово.

Новела **Смутна гдовица** ма два часци: у першей писательов субект у першим плане дава толкованя общей природы: „Не о людзох ту бешеда, але о говльох. О нїм и о ней. Лемже, знаце, и говлі живи створеня, цо маю очи и шерцо, та їх нещесце барз сподабе на человекеске” (подцагнул Ю. Т.). После того писатель пуца другей подобі, паноцови, же би як приклад горней тези виприповедал чудне и нечудне дожице з говльями. Очисчена од приповедачкого цеку человеких актерох, новела о говлі була би басна. З подцагнуту часцу виреченя мож толковац як снована, у ровні психологийней мотиваций, новела: не инсистуе Костельник на розлики медзи человеком и животиною; зна ше же гумани або негумани приклад змоцное свой етични набой зоз приближованьом одношеня — человек, барз подобни човекови. У читачовой психи „пририхтане” прешвечене же лем человек заслужуе сочувствие, гуманизм за нього, читача, можливи лем у рамикох його файти; вон неможливи медзи файту бидла и человека пре медзи живима ествами человеко-центричне ушорене одношеньох. Костельник як добри психолог то зна, и такой мотиваций враца ше у тих новелох даскельо раз.

Початок новели **Муша буц черкотки** оформлени з поступком *in medias res*, после чого цала история коло купованя черкоткох добра фабуларна приповедка и добри психологийни портрет бачика Дюри Предняка. У новели Костельник уткал мотив Кирбаю у Керестуре кед „иду госци — еден народ, една родзина и една душа.” — зоз **Писні Бачваня** (Поезия, писня 70), а дава и упрощене але точно толковане поетики власней новели (Ibid., с. 51.): „Не опишем вам шицки порушаня його души, бо то не мож. Кажда годзина, кажда минута од тараз дацо нове, смутне и горке виношела у його души на верх, як цо

вода непрестано чече зоз жридла. А то не мож минути ані почитац у живоце, а дзеже ище и описац їх, одмальновац. То лем вам одмалюем дзепоедни обрацики зоз виселенецкого живота бачика Дюри Предняка.”

IX

Длужен сом ище пробовац потолковац два аспекти Костельниковей уметницькей прози у тей роботі: проблем интерполяційох (универзалних виразох, лиричних местох, коментарох, зложених поровнаньох) до наративней структури сижеа и початкову роботу гипотезу же Костельник лепши приповедач як поет.

Универзални вирази и зложени поровнання два боки єдного проблема. Универзални вирази ноша у себе поручене общей природи и дзвигаю значене конкретно описаней події або ситуації зоз приповедки на универзални филозофски уровень: Костельникови тот уровень бул потребни же би на нїм окончовал, гварели зме, церковно-християнску пропаганду, субтилно, правда; праве прето Костельник ма два види универзалних виразох: **поняцови** и **сликовни**.

Перши тип „легчейше буц цар над людзми — як цар над слунечніками”, а други, наприклад: „душа себе нашла виход — як кед ше желени лістки на пупчу розтворя и випихую зоз свойого обняца пахняци, мальовани квет на ясне слунко.” — Препознаваме же то розвите поровнане — слика — зоз античной реторики. Костельник ище успишнейши кед комбинує поняцови и сликовни универзални вираз. Приклад: „У неправди жиеме, а правду лем чекаме, як параст, кед поше зарно, та чека, же би вирасло.” — Видзели зме же Костельник добре овладає як приповедач з условиями у шицких своїх „приповедках” на плане макро-структури, сижеу як литературней конструкції, а на плане микро-структури указує ше з интерполациями як поет и филозоф. Макро-структура му „подпера” филозофско-поетичне пасмо, з чим Костельник у уметницькей прози найщеплівше мири у себе приповедача, филозофа и поета. Лирични места му „пририхтую”, видзели зме, емоційну сферу читача, же би легчейше читач приял тенденциозности цо му их Костельник накладе у филозофским пасме, а, з другого боку, тоти тенденциозности Костельник оформлює так же не занедзбує субтилни уметницьки условности форми яку вибрал. — Коментар Костельник хаснує кед дає психологийни портрет подоби у тургеневскей новели же би повязал директно, у фабуларним смислу, неповязани описани ситуації. Повязує их зоз общу заувагу о єдней психологийней смуги особи хтору, смугу, вец илуструє з конкретну описану подію або ситуацію. Так на око неповязани описани події вяжу ше з єдиным рамикову общу психологийну характеристику хтора, заш, вец у описаних подійох конкретизована.

Пре виповедзене Костельник по моїм думаню успишнейши приповедач як поет. Як белетрист у драми вон слаби. У поезії Костельник на початку, ма историйну вредносц його поезия. Тип його поезії надбудовйовани у нас, и по живеї, естетичней вредности озбыльно превозидзени од даскелїх предлужовачох його традиції шпиваня. У при-

поведки, окреме тургеневскей новели, и примерани зоз сучасними приповедачами — Костельник не превозидзени. Як белетрист ту, у новели; дал найвецей: мири своей потенциални моци приповедача, филозофа и поета и майсторски хаснує наслідство у уметницькей традиції європейскей новели, скоро шицких ей структурох, так повесц.

X

З оглядом же наслов нашей теми бул „**Типологія уметницькей прози Гавриїла Костельника**”, повторме хтори структури Костельник охабел рускей уметницькей прози. То:

1. фигурална интерпретация християнского мита,
2. сатирична новела норови,
3. фабуларна приповедка,
4. „романтична повист”,
5. тургеневска новела,
6. писня у прози.

Юлиян Тамаш

ДАЄДНИ ЕТНИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ
РУСНАКОХ У ЮГОСЛАВІЇ

Процес етнічних міграційо́х у Європи на самим початку 18. стороча зявює ше як пошлідок незрозмири у населеню дзепоедних крайо́х, т. е. зявеня скоро подполно ненаселених обласцо́х котри напущело турске войско и турска власц. У тим поглядзе южна часц Панонскей ровніни, у склопе Австро-Угорскей наволана „Долня жем“, прецерпела окреме видни пременки. У склопе Монархії на едним боку була Австрия, добре населена и привредно розвита, а на другим боку Угорска зоз заостату привреду и барз ридко населеним жителством. У Войводини те́ди було стредне 2 — 3 особи на 1 км. квадратни. Тоту жем требало економски подзвигнуц и змоцніц зоз колонизацию нового жителства.

Етнічна структура погодного жителства за насельоване була у каждим поглядзе виедначена. Серби у Войводини у тим периодзе були барз преридзени углавним зоз страданьом и повстаню князя Ференца II Ракоция. И попри врацання дзепоедних меніших посцеканих групо́х, тоти краї нігда веце́й не достали чисто сербске значене.

Немецке жителство хасноване за колонизацию южной Угорскей не лем пре економски причини але и як проциввага Мадыром у борби за превласц. Насельовани були з веце́й крайо́х: Винтерберга, Бадену, Баварскей, Елзаса и Лотарингії, Гесена, Австрії, Тирола, Швабскей итд.

Пробоване зоз насельо́м Шпанцо́х и Талияно́х до Панонії препа́дло пре за ніх неодвитуо́у климу. Медзитим, менше число Французо́х длуго ше отримало, а потим ше претопело до других наро́дох.

Тей, так воланей заходней міграційней струї, була паралелна восточна струя славянских наро́дох: Словако́х, Чехо́х, Поляко́х и Руснако́х. Ведно зоз німа приходзели и припадніки других неславянских наро́дох (Євреє и Ро́ми) и понайвеце́й Мадыре зоз сиверней Угорскей, але те́ди ище у малим числе.

З другима словами, и Бечски двор и Угорска влада мали цель ощиц и змоцніц привреду опустошених обласцо́х з насельованьом жителства зоз населених заходних и сиверних крайо́х, але и еден и други мали своєю политични попатрунки. Бечскому двору бул цель

змоцніц свой вплив и власц у южной Угорскей, а Угорска мала цалком процивне становиско. Германски и у меншей мири романски народи, та аж и славянски, були на хасен Австрії. Угорска би найдзечнейше населела своєю мадырске жителство, але воно було нательо малочи-слене же ше Мадыре мушели помириц зоз пренаходзеньом таких людзо́х котрих годни найскорей помадыриц. По іх думаню за ніх найпогоднейши були Славяне.

Так ше славянски народи у склопе Австро-Угорскей Монархії нашли як найпогоднейши етнічни елемент за насельоване Долней жеми, тим баржей же ше предлужела природна флуктуация славянского жителства спрам Панонскей ровніни.

У таких дружтвених условийо́х Руснаци ше насельоу до крайо́х нешкайшей Югославії и ище длуго потим тоти дружтвени рушання буду мац вплив на формоване одредзених етнічних характеристико́х руского човека. Треба подцагнуц же то час розтаргованї феудалних дружтвених одношеньо́х у Європи, будзена націоналней свидомосци и народного просвितительства, и вше моцнейшого наглашованя власних етнічних характеристико́х и націоналней припадносци.

Зоз приходом до ровних крайо́х Руснаци ше мушели прилагодиц новим условийо́м живота. У першим шоре меня ше способ привредзованя. Основу угорскей привреди творело статкарство и земледілство — и еден и други конар у екстензивней фазі, слабо розвити и зоз малим привредзованьом. Руснаци тиж пестую таки способ живота. З векшей мири були статкаре, а меней земледілци. Уж з тим же жили на окраїску велькей ровніни, а цесно повязани зоз Карпатскимі горами, навикнути були робци и едно и друге. Тото у велькей мири допомогло же ше Руснаци у нових крайо́х, на ровней плодней жеми, барз швидко прилагодзели и здобули глас добрих работніко́х.

Як ше у южной Угорскей розвивало земледілство и подрильовало статкарство, так и Руснаци поставали вше баржей земледілци а меней статкаре. Значи, земледілство поставало іх основна привредна діялносц, а як земледілци Руснаци остали познати и по нешка.

Нови географски, а зоз тим и климатски условия одражели ше и на други манифестациї живота. Меня ше народне облечиво. Ровніна и блага клима впливовали на розвой широкей шмати, комотней коло цела, погодней за преблекане и вирабяней зоз влакна рошлінского походзєня. Вшеліак же тот процес не одпочал аж по приселеню до Бачки, але ище у старим краю на Горніци. Уж те́ди у Прикарпатских обласцо́х на граніци помедзи ровніну и горйовитим крайом облечиво мушело мац и едни и други прикмети — облечива ровніни и облечива горйовитих крайо́х. Зоз спущованьом до ровніни вше баржей превладую часци облечива погодни за тото поднебе. На тот способ и руске народне облечиво по своїх основних прикмето́х постава панонского типу.

Панонски краї у 18. сторочу под моцним впливом стредней и заходней Європи у дружтвеним, економским и културним поглядзе. Тиж так, як спомнуте на початку, и етнічна струя з тих крайо́х барз интензивна. Шпицки тоти обставини дійствовали, медзи иншим, и на випатрунок народного облечива и способ облеканя.

Руснакох тот процес залапел вельо скорей як пришли до Войводини, але у новим стредку, так як ше случовало и при других народах, сами розвиваю свой смак облеканя у склопе панонского типу облечива. Розпатраючи препенки облечива зоз 19. стороча по нешка обачуеме же руске облечиво баржей меня свой випатрунок на хасен едней заедничкей варианти, як цо то, наприклад, при Словакох або Румунох, котри ище вше отримую цесни вязи зоз свою матку котра, меней-вещей, жие у иншакых дружтвених и географских обставинох.

У таких условиюх, кед при шипцких народах у Панонскей ровнини найпогоднейша сировина за влакно конопа и лен, кед ше лем за жиму хаснуе волна и скоро, кед индустрийни текстилни продукти верша експанзию на домашне виробничтво и кед народи привредно и административно повязани до едней заедници, неминовни исти процес розвою у поглядзе облечива. Медзитим, и попри наставаня едного заедничкого типу, жительство поединих националносцох будуе свой смак и свойо правила.

Розвой руского народного облечива можеме подзеліц на три периоди. Перши период почина зоз роками присельованя до нових крайох и тирва по стредок 19. стороча. О народним облечиве Руснакох зоз того периоду не маме прецизни податки, але ше може предпоставиц же облечиво було досц рижнородне, зоз локалними характеристиками, понеже Руснаци приходзели зоз рижних административних и географских обласцох. Уж у тим периодзе приходзи до стваряня кельо-тельо заедничкого типу облечива.

Други период тирва од стредку 19. стороча по закончене першей шветовой войны. Коло половки прешлого стороча помали ше стабилизовали дружтвено-политични обставини у тей часци Европи. Зоз тих превреваньох и Руснаци вишли баржей единствени у националним и економским поглядзе. То бул и основни предуслов за стваряне заедничкого смаку за народне облечиво. Спрам дзепоедних описох и фотографийох мож видзиц же руске облечиво тедишнього часу спада гу ширше панонскому типу и же ше у веліх елементах виедначуе зоз облечивом другого жительства цо ту жие (Немци, Мадяре, Словаци итд.).

Трети период то час медзи двома шветовима войнами, после другой шветовой войны, а на еден способ аж и по нешка. Тото облечиво югославянски Руснаци тримаю за свойо народне облечиво. И надалей воно подобне немецкому, мадярскому, словацкому, румунскому итд., але не у значней мири и на еден способ достава специфични национални прикмети.

За руске народне облечиво би ше могло начишліц дзепоедни основни характеристики;

1. Хлопске облечиво у найвекшей мири прияло общеевропски способ облеканя панонского типу, як у шветочним так и у каждодньовим роботним облеканю. Хлоп ше на явних местох не зявуе без калапа, кошуля му била з домашнього або купчого платна, поверху еднофарбови цми лайбик, долу цми панталони, а на роботни дзень били домашні гачи. На ногах ноши чижми, влече папучи, до роботи бочкори и вжиме деревянки, а найчастейше идзе боси. Основне правило же хлопске облечиво без прикраскох — без вишивкох, чипкох, металних украсох.

Легиньски шмати можу буц „галантнейши“, окреме лайбик зоз бліщацима гомбичками, але у основи руске жительство не ма економскей моци и прихильносц спрам драгоцених металох.

2. Женске народне облечиво затримало свойо национални прикмети вельо длужей як хлопске. Старши жени ше облекаю „по руски“ и нешка, а младши ше претали так облекац 50. рокох того стороча.

Постоя одредзени елементи народного облечива по котрих видно котрому дружтвеному пасму одредзена особа припада. Виражени су и при хлопском и при женском полу.

Обще познате же у давнейших часох хлапци скорей поставали легине як цо то у нашим чаше. Гоч ше хлапцовске облечиво не вельо розликовало од легиньского, знало ше же кед хлапци ноша калапи, вец вони уж легине. А кед легинь ноши на калапе ведец зоз штучного квеца, то знак же е млоди зоз даедну дзивку.

Дзивчата ношели шмату барз подобну як и дзивки, але лем дзивки заплетали варгочи до конті и кладли баршонь. Дзивки мушели баржей мерковац и на тримане цела, ход и справоване.

Фитюла на глави знак же млада жена одата, а кед ношела хусточку на глави, знало ше же ма едно або двойо дзеци. Цо жена була старша, ношела цмейци шмати, а баба цалком чарни.

Основна причина цезованя традиційного народного облечива и прилапйованя общеевропскей шмати лежи у интензивней индустриализаци и зявеню нових текстилних материялох, у наглим розвою средствох комуникаци и зоз тим пошвидшаного путованя и селеня людзох, а тиж так и у широким хаснованю средствох явних информацийох беруци до огляду же руске жительство значно описменене.

Виражену препенку прецерпело и руске обисце. Панонска ровнина оможливюе стваряне концентрованих, пространих и ушорених населеньох. Природни будовательни материял у тей обласци то гліна, над и у меншей мири древо. У горйовитих крайох, и баржей полешених, Руснаци могли правиц потребни будинки зоз древа, а там дзе требало хасновали и камень. У ровнини тоти условия препенени и стари традиционални способ будованя хижки мушел буц вименени. Єдине цо ше могло длужей затримац то хасноване фарбох по старим смаку и намесцене нукашньосци хижки.

Єден длужши час по приходу до Бачки Руснаци фарбелли нукашньосц облакох зоз белаву фарбу, а дзвери, слуби и други деревени часци зоз цму червену. По тим ше у даякей мири розликовали од своїх суседох, котри тиж хасную исти способ мальованя и украсованя, але фарби иншакых ниянсох.

На випатрунок панонских населеньох и обисцох вельке одражене мали и рижни державни преписаня и административни уредби, понеже Австро-Угорска верши планске насельоване жительства по националней и привредней структури, вецей з цильом лепшого контролованя и управяня як пре погоднейше биване. У чаше преовладованя пенежней привреди и кед ше плацене порциї вше вецей виражуе у пенежу а не у продуктох и явних роботох, збиване жительства мало пошвидшац тот процес.

Способ привредзованя тиж у велькей мири диктовал випатрунок руского обисца. Попри того же двор мушел буц означени зоз оградю

або лем даяку бразду, мушелю буц точно одредзене и положене хижі на порти, и кельо вона ма просторіі, и положене привредних обектох (хлїв, кармик, студня, гноїско, гумно итд.) и места за потребу покорму (копи, брадла, долїки). Обци прегляд дава ясну слику земледїлско-статкарской дїялносци и спрам того барз чежко розпознавац етнични припадносц власнїка.

Цо ше дотика нукашнїосци едней хижі, ту локални етнични смак баржей виражени. Вплїв барока зоз централней Европи одражел ше на валале у мальованим меблю. У рижних типах и нїансох, при Руснакох у найвекшей мири находзиме ствари зоз намальованим квецом на цмей подлоги. Смак широких пасмох диктовали сами майстрове котри тоті ствари правели, а вони ше упатрели еден на другого вецей по професіоналней линїї як цо по етничней припадносци и попри того же кажди майстор добре знал цо ше його купцом баржей пачи.

Розпорядок стварох у хижі оставал исти, зоз тим же на мурах були обовязни образи, а дакеди и мальовани танери як украс. Понеже Руснаци прилапели католицку, уніятску виру, у їх хижох находзиме вецей образи, обично два — на едним Христос а на другим Богородица, або Розпяце и Святе тройство. Нет заявєня як при православних же централне место забера образ святителя котрого слави одредзена фамилия.

И попри того же постоя одредзени шлїди по котрих би ше могло нагадовац же и Руснаци любели украшовац посцелї зоз велькими заглавками поскладанима скоро по повалу, випатра же у новим краю и новим стредку таки обичай цалком напушени.

У поглядзе заеднїцкого дружтвеного живота Руснаци у велькей мири були унапрямени едни на других. З другима словами, були заварти у рамикох своей заеднїци. Тото найбаржей видно цо установяно малженства и нового родзинства. Руснак найволеел вжац за жену Рускиню, а Рускиня найволеела пойсц за Руснака. Тото заявєне ма глїбоки корєнь, але понеже ше при Руснакох длуго затримало, до найновших часох, обачлїви дзепоедни важнейши причини.

Една од причинох ендогамней заеднїци при Руснакох було и слабе розумєне язикох суседних народох, религийна припадносц була тиж една з причинох слабого мишаня, етнична припадносц у меншей мири, социялне положене тиж так, а и регионална и административна завартосц. Найважнейшу улогу у тим поглядзе маю способ привредзованя и етнопсихологийни характеристики руского чловека.

Заварти способ привредзованя, т. е. кед една заеднїца може продуковац найпотребнейши основни средства, условїе операне лем на власни моци. И цо менша черанка продуктох, цо меней потребна помоц ширшей заеднїци, зоз тим и дружтвене заверане до себе векше. служел за плацєне порциї. Предаване за пєнеж з цильом збогачованя приходзи вельо познейше до вираженя, аж теди кед обезпечена власна

Руснак у велькей мири сам продуковац цо му потребне и звишок продуктох, голем у першей фазі, предавал лем пре пєнеж котри му егзистенция и сигурносц. Сигурносц за стаємни живот могло ше вїтвориц зоз стаємним и сигурним, гарантованим, насельованьом на едним месце и зоз подмиреньом обовязкох спрам держави и церкви. Тоті обовязки, як спомнуте, виплацовали ше вше вецей у пєнежу.

Етнопсихологийни характеристики едней етничней заеднїци формирую ше през всестрани живот през яки тота заеднїца преходзи. На Руснакох економска несигурносц, подзеленосц народу зоз административними гранїцами, одцудзоване домашнього національного племства, невольнї, оштри условия живота, оспорїоване национальних правох итд., дїйствовали и негативно и позитивно. Негативносц ше одражела у їх недовирїю спрам сусєдох и окреме спрам владаючих пасмох. Руснак виками прикривал свой немир и непослухносц спрам польских и мадярских висших класох и привидно ше притульовал гу национално и привредно повласцєним народом. Цїганел там дзе мушел, а сцєкал дзе могол.

Цїха борба за власну егзистенцию була зоз тим чежша же национальних гнобительох було вельо, а Руснаци не мали, крем своей народней традициї, нїяку другу подпору, окреме не у своей националней держави, або иншак, административно, законски, обезпечени права. И теди кед ше Руснаци могли указац як заслужни и героє, їх пожертвовносц и заслуги углавним приписовали угорскому або обще австроугорскому войску, офицерскому кадру и самому кральови.

Чежки животни условия, нерозвита екстензивна привреда, оштра клима, нездрави условия биваня, хороти, глад, непросвищеносц, наганяли Руснакох на непрерывну борбу и очелїченє — и у матичней земї и по приселєню до нових крайох. Навикнути на непрерывну борбу, попри того же су природно бистри, прихильни франти и вєщєлю, барз швидко ше адаптовали новим дружтвеним и привредним условиям. Зоз тим, як вредни, роботни народ, здобували симпатїї державних власцох и то хасновали за економске подзвигованє и преберанє позитивних искусствох.

Таки способ борби, окреме кед ше вона водзи и за очуванє националносци, муши буц осторожни, прикрити але и стаємни.

Дзепоедни негативни заявєня при Руснакох, як цо то пиянство, розблудносц, спрєводзка и инше, треба розпатрац як социялни заявєня а не як етнопсихологийни характеристики понеже Руснаци преходзели през процес яки углавним присутни и при шїцких других народох котри жию у подобних условиях.

На концу, як цо зме видзели, при розпатраню и одредзованю етничних характеристикох Руснакох, як и гоч котрей другой етничней заеднїци, мушиме вжац до огляду основни, сущни фактори котри дїйствую на живот чловека вообцє, а то: географски условия, дружтвени отношения, способ привредзованя и нашлїдзена традиционална култура. Цо баржей виражена пременка у географских условиях, дружтвених и привредно-економских отношениях, зоз тим меняне традиционального народного живота вше векше и швидше ше манифєстує.

Любомир Медєши

Основна походзаца литература:

1. Јован Цвијић, Балканско полуострво и јужнословенске земље. Основи антропогеографије, Београд, 1966.
2. Историја народа Југославије, књига II, Београд, 1968.
3. Традиційна култура. Материјали зоз совитованя о традиційней култури войвођянских Русинох и Украјинцох, Нови Сад, 1971.

ДАЦО О ПИСАНИМ СЛОВЕ У ШКОЛСКОЙ РОБОТИ

О нашим литературним языку ше нешка судзи з найрижнейших аспектох, часто и зоз барз субтильних, а часто зошицким дилетантских, дараз обективних а вельо раз и цалком субективних, особних, локалистичних, партикуларистичних, та и, най повем барз оштро — зоз националистичних. До цалого того конгломерату критерийох треба унесц дакус ясносци, системи, сучаснейшого попатрунку на язични проблеми, вельо добрей дзеки и розуменя за шицко цо ше правилно и функционално розвива у литературним языку, але и вельо критики спрам шицкого того цо нам бридзи литературни язык и цо не помага же би ше посциг максимум виразносци.

Хто од кого цо приял — ирелевантне. Вше лепше повесц: у той обласци залапело нас тото и тото зявене, рахуюци на вплив сербскогорватского языка як на животну реалносц. Релевантне тото у котрим напряме розвиваме терминологию. Звик у языку правило и, йому ше вецей не судзи. Мушиме мерковац же би нове було у складзе зоз иснуюцим; odpor будзе менши.

То вшеліак не легко, понеже кжде з нас ма свойо попатрунки на язык, пресудзуе з розличних кутох патрени, ма свойо язичне чувство, чежко прима цудзе думане о языку, та бешедоване о тим часто даремне. На щесце, ест вельо и таких котри маю дзеку и котри пририхтани прияц цошка до чого ше их прешвечи. Але, кед ше ніч не пише, гевтих першеспомнутих будзе вше вецей и — шири ше турня вавилонска, а кед ше цошка розпатри и напише, кед ше дацо континуоване и пречита, вец тих на другим месце спомнутих будзе вше вецей, брига за язык будзе вше витирвалша и здуманша, виедначу ше критерий, посцигне порозумене, розвие культура язичного виразу, котра нам вообще бешедуоци, справди барз потребна.

Бо кед еден стредок культурнейши, його брига за правилносц и чистоту литературного языка векша. Праве тото нас и обовязуе же бизме ше з окреману увагу и почитованьом одношели спрам свойого литературного языка, же бизме го упознавали, же бизме го преучовали и же бизме ше з ним поуздано служели. А нікто то не може

брижлівше и з векшим еланом як школяре котри жадаю „освоиц швет”, то ест у правим чаше превжац од старших шицку бригу, цали труд и огромну терху управяня з народними и дружтвенима добрами.

Школяре муша спознац и постац свидоми факта же у языку зачувана шицка мудросц и непреценіва витворена краса старших генераційох. Прето не шицко едно з яким ше языком служиме и ніяк не досц огранициц ше лем на найосновнейши можлівосци спорозуміованя. Мушиме ше, значи, витирвало бориц процив такого розширеного похопеня же досц кед ше розумиме и же, ніби, не потребне окремане пестоване и культура литературного виражованя.

Вираз язык не математика ше уж и у нас одомашнел. У математики закони и правила без винімку; як ше звичайно гвари: два и два вше штири, а у языку дараз так, дараз иншак, а дараз на обидва способи. Та заш лем не маю право тоти котри то беру як повод за вишпейоване язичних поукох, бо кжда можлівосц ма свойо оправдане, и историйне и терашне, та поремецене того або гевтого способу вше чувствуеме як нелагодносц, як помильку, як потупене.

Язични правила ограничени и з часом и з простором. Зявя ше у одредзеним чаше, облапя шицки случаї едней файти яки исную у тим чаше, а о даяки час престаню дійствовац и затримаю ше лем у случаюх и категорийох котри теди залапени. Прето кждей форми у языку треба судзиц по нормох ей часу.

Велім людзом найбаржей одвитуе униформованосц у языку. Кед ше даеден вираз або даедно слово зявюю у двоох вариантох, яки случаї и у нашим Правопису, ім то не миле, та ше опредзелюю лем за едну з тих формох. То у векшини случаюх добре, але вельо раз не потребно униформуе язык и викривие його праву природу.

Праве таку природу яка жие у нашей школскей пракси одкрие нам, популарно поведзено, анализа писаних текстох котри би, по думаню веліх, не мушели буц граматично и правописно безпрекорни. З той нагоди розпатрени школски дньовніки, плани роботи класних радох, записніки зоз схадзкох активох язичарох, школярски теки зоз шицких предметох од перцей по осму класу, писмени задатки зоз мацеринского языка од пятей по осму класу и плани роботи наставнікох котри викладаю познаване природи, мацерински язык, физики, математику и общетехнічне образоване.

Уж на самим списку секцийох плана роботи класней ради находзиме записане: рецитаторска секция, ликовна, фодбалска, фото секция (без иякого знака интерпункції) и радио-технічна секция.

Суфикс -ски (основне му значене присвойне) вше частейше, окреме у словох новшого походзения, преходзи до описного, означуюци файту або звичайну якосц. Так маме: кадровски, географски, буржуазки, технократски, сценски, атлетски, лирски, епски, систематски, индустрийски и так далее. Кажди зоз спомнутих прикладох ма у Словнику и Правопису и свою другу форму: кадрови, географийни, буржуазни, технократични, сценічни, атлетични, лирични, епични, систематични, индустрийни и так далее, та спрам того и — рецитаторни.

Провадзаци язык наших двох інформативних хижох: Рускогò слова и Радио-Нового Саду, обачуеме же кед у питаню писане слово, преовладую форми спомнути на другим месце (-ийни, -ични, -ни), док у живим слове, на радио-габох, фреквентнейши форми зоз суффиксом **-ски**. Понеже ше у спомнутим случаю робело о писаним слове, на форму РЕЦИТАТОРНИ би не требало забуц, або, голем ю не, по лини меншого odporу, едноставно видрилиц зоз хаснованя як, пре одредзени вплив языка з котрим зме у безпостредним стику, меней популярну. Бо, компаративна граматика славянских языкох нас учи же нашо́му языку суффикс **-ски** не найблизши.

Не згоршого надпомнуц же слова странского походзена на **-лог (-ог)** маю вше прикметнички форми на **-ични**: педагог — педагогични, психолог — психологични, метеоролог — метеорологични, филолог — филологични, биолог — биологични, етнолог — етнологични, а слова на **-логия** творя прикметнички на **-ийни**: педагогийни, психологийни, метеорологийни, филологийни, биологийни, етнологийни и так далей.

Инак, прикметнички виведзени зоз суффиксом **-ски** правописно досц компликовани. Под впливом суффикса **-ски** (котри у прешлосци бул **-ьски**), меняю ше даедни консонанти у основи слова, або ше консонант основи и консонант суффикса злваю: руски (Рус+ски) чеськи (Чех+ски), бозки (бог+ски), пражски (Праг/а/+ски), запорожски (Запорож/е/+ски), товаришски (товариш+ски) и так далей.

Медзитим, даедни консонантни основи оставаю неперменени и не заменю суффикс: Горват — горватски и брат — братски, а не: горвацки и брацки, у котрим случаю пишеме так як слово настало по своім походзеню (морфологийни принцип) а не як вигваряме (фонетични).

Место ликовни, треба вшелляк хасновац подобови (лик=подоба), гоч у питаню секция, виражоване, виховане, або вистава, а фодбалски заменц зоз фудбалски, понеже у англійским языку слово фуд (пише ше: food) значи едло, поживу, а слово фут (пише ше: foot) значи ногу, талпу, та ше з етимологийним писаньом обиходзи можливосц чудованя, най не споминаме непорозуменя.

Зложени слова чийо часци затримали свою наглашку и ближэй одредзую една другу пишеме зоз смужку, наприклад: радио-станция, генерал-полковник, та спрам того и: фото-секция, основи бон-тона, дизел-мотор, киловат-годзина, шпер-плоча, але: радиотехнична секция (не радио-технична) понеже то едно поняце, з одну наглашку.

У дїсловах котри на корень або основу доставаю суффикси **-ирац** и **-исац** (перци настал спрам немецких позичених словах з французкого а други з греческого языка): бетонирац, тестирац, прецизирац; информисац, калкулисац итд. инфикси **-ир-** и **-ис-** заменюеме, заобиходзаци на тот способ германизем, зоз ификсом **-ов-** або преширеним **-иров-** (обидва славянского походзена), та дїслова того типу глаша: бетоновац, прецизовац, конструовац, копийовац, диктовац, наелектризовац итд.

Правопис нас здогадуе же у нашим языку рухоми, випадни вокали то **Е (Є)** и **О**. Слова позичени зоз сербскогорватского языка, або вигварени под його впливом, заменю сербскогорватске випадне **-а-** зоз нашими випадними **-е-** (**-е**), **-о-**: язавец, Вараждинец, уложок.

Медзинародни слова котри и ми хаснуеме у нашей бешеди зоз випадним **-а-**, пре вплив сербскогорватского языка, муша ше хасновац або без випадного вокала, або з випадним **-е-**: социализм=социализм, социализем. Таки слова ище: ритм, спектр, комунизм, марксизм итд.

До ше дотика наслова **Доставане бакру**, ма важносц уж спомнуте. Требало написац бакару, з оглядом же у цалим слїдуюцим тексту хаснована форма бакар (з випадним сербскогорватским **-а-** котре у нашим языку не випадуе у парадигми). Генитивна форма **бакру** би була прилаплива кед бизме гуторели бакер, понеже випадне **-е-** маме, але кед гуториме бакар, вец генитив еднини муши глашиц бакару.

Знаме же генитив ма два законченя: **-а (-я)** и **-у (-ю)**, але генитив така часта категория у языку же ше вше обаваме чи не परिшиме. Кед хаснуеме нашо слова, вец недоуменє не таке часте. Кажде з нас пове: з двора, з хлїва, з комина, до шнїгў, од праху, з ярку, од плачу. Але накадзи слово не часте у бешеди, або е цудзого походзена, вец ше зявюе несигурносц у хаснованю суффикса. Тот исти проблем з генитивом маю ище даскельо славянски бешеди. Було пробованя пообщец закончене **-а** як едине закончене генитива, але за тераз у нашей бешеди оставаю у хаснованю обидва законченя док едно не превлада. Язичне чувство нам не допуци похасновац неодвитующе закончене, але Правопис нам помага же термини странского походзена, науково, технични, дружтвено-политични и други у генитиве еднини глаша: атома, радиуса, ромба, сектора, синуса, суффикса, параграфа, процеса, комитета, секретарията, капитала, романтизма, материялизма, афоризма итд. Аналогно тому, и наставна едінка у познаваню природи за шесту класу би мала глашиц **Доставане електрицитету** а не електрицитету.

Параграфи 17. и 18. Правопису ясно розграничую кеди ше мегки знак хаснуе а кеди не. Найедноставнейше поведзено: кед ше мегки знак находзи у основи слова, як наприклад квартал, корень, ремень, конь, ешень — мегки знак остава и у комбинации зоз суффиксом або у косей парадигми: квартельни, кореньчок, ременьчок, коньски, и вшелляк, ешеньски а не — ешенски, але: полни, дополнюца настава, випольнвовац условия, сполниц жадане, наполниц погар и инше — иншаки а не: иншаки.

У слове **трюмешаче**, котре так неправилно похасноване вельо раз, обачливи два гришки. Опатьме перше першу часц того зложеного слова: тро. Знаме же основна форма того числовника глаши три, а тиж знаме же зложени слова треба правиц, пре лепше розумене, зоз основних формох. Прецо вец исц так далеко и брац форму зоз косих (зависних) припадкох, кед основна, номинативна форма и едноставнейша и розумлива и правилнейша.

Винїмок предстваяю зложени слова котрим перша часц числовник еден и два. Вони глаша: еднорочни, дводнїови, двоноги, двомерови, двотижнїови.

Кед перша часц основни числовник од 5—20 и далей по дзешаткох и стоткох, числовник остава неперменени: пейцрочни, пейцднїови, шейспрочни, шейсднїови, седемрочни, двацетрочни, двацетрочница, дзеведзешатрочни, дзевецсторочни.

Значи, треба повесці: трирочни, трикутнік, штиристо, штирикутнік, штириkelasни, штиригодзинови, штиридньови, штириповерхови, штирискладови. Форми тро-, штиро-, треба хасноваці лем кед би нове слово могло буці нерозумліве, як приклади: тророги, штиророги.

Брацме ше тєраз на другу часці первей спомнутого зложеного слова: мешаче. У поглавию о нашлідзєних пременкох консонантох Правопис нас учи же ше согласно з вигваряньом пишу вименєни консонанти котри достати як резултат давних пременкох по законох о пременки гласох. На першим месце спомнутє йотованє у прикладах: клаше (од клас-є), прущє (од прут-є), наручє (од на-рук-є). До тєй категорії спада и меновнік мешац, котри у стику з консонантом й (з йотованьом) дал, аналогно спомнутим прикладом, мешачє а нїяк мешачє. По истим законє достатє и полрочє (од пол-рок-є = полрочє) а не полрочє. У парадигми тоти два слова випатраю так: тримешачє, тримешача, тримешачу... и полрочє, полроча, полрочу, а нїяк: тромешачя, тромешачю и полрочя, полрочю.

Найдавнейши пременки вокалох котри ше одбули у славянских язикох охабєли шлід у словох блїзкого значєня. Дзєкєди у сучасней бєшєди ані не думаєме на тоту блїзкєсть у походзєню, бо то за нас два окремени слова, або два слова з истим значєньом. Спомнїмє лєм даскєльо приклади: пиц, напавац, напої (алтернуою вокали и -ав-ой-); сухи, висихац, сохнуц (у- и-). У словох мєрац, мєра, мєра мєрка; прєйгмирни — тиж бєшєда о алтернації вокалох, точнєйше повєдзєно, о двояким замєньованю старославянского ЯТА (ѣ) котрє у нашим язикоу дало два рефлєкси: е и и. На семантичним полю ту направєна єдна розлика: мєрац и мєра як єдинка за мєранє (мєри за чєжину, чєчносці), алє повємє: у розумнєй мєри, подняц мєри за зопєранє дачого и так далєй.

Од меновнікох обсяг прикметнік глаши, як резултат пременки К, Г (Г), Х прєд припадковима закончєнями -є и -и: обсяжни, а не обсягни.

Не ридка гришка у анализованих текстох и допоможнє дїєслово у потенциялу, котрє, як знаєме, ма два форми: непременліву БИ, без особних закончєньох (кед субєкт у вирєчєню виповєдзєни з окременим словом); типу: Я би єдол палачинки, або: Купєл би ти тоту кнїжку?, и пременліву форму зоз особними закончєнями: БИМ, БИШ, БИ, БИЗМЕ, БИСЦЄ и БИ. Як по догварки, другу форму велї пишу окреме: БИ ЗМЕ, БИ СЦЄ. Найвироятнєйше же так було у текстох старшого датуа, алє тєрашні Правопис то не допущує. Найдзєни аж и таки приклад же у школским писменим задатку єден школяр (не знам чи и не случайно) написал БИЗМЕ ведно, як треба, а наставнік му виправєл зоз знаком за роздвойованє.

Уж кєд спомнутє роздвойованє, затримаєме ше дакус на нїм, то єст на прєношєню часці слова до нового шорика. По Правопису, слова ше з єдного шорика до другого прєноша по складох, з тим же часці котру охабємє у шорикоу муши буці лєгка за вигварянє, а тиж так и часці котру прєношимє до нового шорика. Наприклад: брат-ство, а не бра-гство, руч-ка а не ру-чка. Тиж не треба охабєц у шорикоу або прєношиц до нового шорика єдну букву. Такє прєношєнє не ма

оправданя ані кєд тота буква твори склад, кєд є вокал, а приклад: фи-лм (яки найдзєни), вєлькє потупєнє. Кратки двоскладни слова — наприклад: або, пия, моя, чию — не треба дзєліц. Не треба оддєльовац ані двозначни (йотовани букви: є, ї, ю, я або мєжки знак од буквох котрим вони указую змєгчанєсці. Наприклад: во-лїм (не вол-їм), Дюр-дьов (не Дюрд-ьов).

Кєд уж и дз не означую єден глас, вони ше можу дзєліц при прєношєню. То ше случує кєд Д припада прєфиксу а Ж або З основи слова, наприклад: над'-жиц, над'-звичайни.

Прєфиксовани слова мож дзєліц на граніци прєфикса и основи: од-биц, роз-прєдац, алє прєфикси котри не творя склад не мож охабєц у прєдходним шорикоу: спро-бовац, а не с-прєбовац, зліпиц, а не з-ліпиц.

Тиж так не мож при прєфиксу охабєц часці основи котра не твори склад: заш-пивац. Муши буці за-шпивац, а кєд шє консонанти прєфикса и основи подвоюю, а тиж и подвоєни консонанти на граніци основи и суфיקса, дзєля ше так же єден остава, а други ше прєноши: од-дрилїц, од-далїц, од-дзєліц.

Зложєни слова ше дзєля так же би остали логични цалєсци. Не мож охабєц на концю шорика початок другєй основи кєд є не склад. Наприклад, штири-кутнік, а не штирик-утнік.

Скрацєни назви тиж не мож дзєліц: САПВ, СФРЮ — шицко муши буці у єдним шорикоу, або прєнєшєну часці писац нескрацєно, наприклад: СФР Югославия. У таких случайох смужку за роздвойованє не треба писац на концю шорика.

У даскєліх школских писмених задаткох найдзєни и таки приклади роздвойованя: С.-Ковачєвич або 1944.-р. и цо найгорше, остали невиправєни. Шицки скрацованя вообцє поставаю нєясни кєд ше розриваю, та их розривац не треба. Кєд ше уж, повєдзєме прє технїчни причини, муша розривац, треба их писац нескрацєно: 1944. рок або цалє мєно як наприклад, Сава (а у другим шорикоу) Ковачєвич.

Крєм того, найдзєни и прєнєшєни знаки наводзєнє и завартє заградзєнє, цо недопущивє.

Одрєкаюцє словко НЄ (нєгация) вше ше пишє окреме од дїєслова у каждєй дїєсловнєй форми. Того правило справди без винїмку, а його потупїованє стрєтамє голєм по даскєльо раз у каждим жридловим текстє. Заш лєм охрабрує тото же, повєдзєме, у школских писмених роботох зоз мацєринского язика таки гришки виправєни у шицких случайох; як наприклад: не сцєм, не мам, цо директни вплив сєрбскогорватского язика дзє ше правє тоти дїєслова пишу ведно з нєгацияю.

Алє словко НЄ ше пишє и ведно з нєгацияю и то тєди кєд ше слово без словка НЄ не хаснує, як цо у дїєсловах нєнавиздиц, нєстац (у смислу скапац) и у зложєним прєфиксу НЄДО- зоз значєньом нєполного количєства або квалитєта, у дїєсловах типу: нєдовидзовац, нєдотримац, нєдочувац итд.

У тих категорийох гришєнє барз ридкє. Остава нам, значи, охабєц и своєю гришки у записнікох, дньовнікох, планох роботи, пририхтованьох и вообцє вшадзи там дзє охабємє своєю рукописни шліди.

Хасноване точки як інтерпункційного знака барз невідначене, окреме кед бешеда о датумох. Датуми ше звичайно записую з комбинацію арабских и римских числох. З арабским записуеме дзень и рок, а з римским мешац. Точку пишеме лем за арабским числами: 6. IV 1975. року. Точку за арабским числами не пишеме кед за числом стої даеден други правописни знак: (13. II 1948—21. I 1973), як и 1974/75. рок, у котрей ситуації зазначени слідуєщи комбинації на рамикох школярских вежбанкох: 1974./1975., 1974/1975., 1974/75., 1974./75., 1974/1975, 1974/75. На даскеліх местох найдзена и точка после наслова, а у школярских текох точки и у самей скраценой назви: С.Ф.Р.Ю. и Н.О.Б.

Кед бешеда о вельких и малих буквах, не можем неспомнуц таки приклади: актив язичарох (з малу букву, а дума ше на еден одредзени), член комунистичней партії Югославиї (з малу букву), Йосип броз Тито, Товариш Тито, Революция, Друга шветова война, Братство и Єдинство, часци квитка то: Венчик, Тлучок, Прашніки, вода ше змишала з тисову, и дунайову, Континент, Польопривредни маток, учиц Мацерински язык, на Мацеринскей твари, руси го зарабровали и одведли до русії... и так далей.

Кед скрацуеме вецейсловне мено, воно часто достане закончене роду яки мало у хаснованю. Ми частейше як пременліви хаснуеме НОБ и СССР и вони у нашей бешеди хлопского роду. Спрам того, дац наслов одному зок школьских писмених задаткох „НОБ-а у ділох наших писателюх” велька гришка.

Дасдни скрацени назви з початкових буквох постали тиж самостойни нови слова, та маю и одменки як меновніки одредзеного роду, а пишу ше лем з початкову вельку букву: Авной, Ской (не Арною або Скмо) або: АВНОЙ, АРНОЙ, СКОЙ, а генитив им глаши: Арною (Авною) и АРНОЙ-у (АВНОЙ-у), Скою и СКОЙ-у.

У нашим язичу ше пишу подвоени консонанти при стику едних консонантох у виводзеню або у пременки словох. Таки приклади маме при стику префикса и основи: оддаліц, оддриліц, оббудовац, оддзеліц, з чого шлідзи же ше ма писац ОДДЗЕЛЕНС а не: ОДЗЕЛЕНС, як ше аж и школяром виправя.

Кед ше у слове найду ведно еден при другому дзвонки и недзвонки консонанти, вони ше у вигваряню виедначую, ровнаюци ше по дзвонкосци другого у групи. Але тото виедначоване ше на писане слово не одноши. Пишеме невідначени консонанти: кнїжка, дружтво, кратки, бритки, сладки, плітки, младки, ридки, худки, нараз, шніг, мозог а не як вигваряме: друштво, слатки, нарас, шніх, мозок...

Кед нам у писаню треба означити же ше два букви не вигваряю як еден глас, або же букви я, ю, е, і не означую мегке вигваряне буквох д, т, л, н, наприклад: под'ярмени, под'жемни, од'явиц и так далей, медзи ніх кладземе апостроф, окреме кед пишеме за людзох котри не знаю нашу бешеду, або кед записуеме слова як цо: ин'екция, кон'юґация, а гу нім учишлени и Сут'еска и Т'ентиште.

Словко РАЗ ше по правилу вше пише окреме од числа: два раз, три раз, перши раз, треци раз и так далей, але кед число и словко РАЗ маю ведно виразне присловніцке значене и одну наглашку можу

ше писац и ведно: першираз и остатніраз (значене: тераз и нігда вецей). Зок числовима присловніками словко РАЗ ше пише вше окреме: вецей раз, даскельо раз, вельо раз.

Вецей вокални групи ні у котрим случаю не прикмета нашого язика: У Правописним словніку виписани прави слупчки зок словами у котрих ше хият (живк) завера зок замянованьом едного вокала зок консонантом. Так читае: автентични, авто, автобус, автоматични, авторитет (од сербскогорватского аутентичан, ауто, аутоматски). Аналогно тим прикладом живк ше завера и у преложених странских словох, та маме: кавбой, кавч, Австрия, автономна покраїна (а не: каубой, кауч, Аустрия, аутономна покраїна). Роби ше о такволаним нескладовим у котре у нашей бешеди, у скорейшим чаше, дало в у прикладох: вовк, жовти (од воук, жоути). Винїмки представяю слова каучук и пауза.

Крем того, замеркована една неправилносц, превжата у одредзеним периодзе зок польского язика, котра ше одноши на генитив еднини власних меновнікох хлопского роду як цо: од Дюру, од Владу, та аж и од Раду и од Франю. Спрам Правопису, таки форми нешка субстандардни и, по думаню веліх, локалистичного характера, одредзенше — стретаю ше лем у Р. Керестуре.

У едним школярским писменим задтку незвичайно несподзивала и конструкция применовніка ЗА+инфинитив. Гоч то не чисто правописни проблем, затримае ше на нім, понеже то не обще зявене у нашим язичу. Вона до нас вошла преїг немецкого и талиянского язика, але сом прешвечена же би ю ані еден стредні познаватель язика не похасновал. Споминаме ю прето же би ше не повторювала або, случайно, не преширювала. Роби ше о прикладу: Накадзи вошол, питал ше же цо маю за поесц. Конструкция того типу найдзена и у едним записніку: За наздавац ше же, кед хвиля потрима, роботна акция не будзе тирвац вецей як три дні. Гоч то досц фамилярно звучи, до литературного язика таки конструкції не шму ухodziц. Их мож замяніц зок самим инфинитивом (цо маю есц), або зок конструкцію ЗА+акузатив (цо маю за едзене).

Конструкция виреченя, тиж з едного писменого задатку, типу: Тот гайзибан ишол за Загреб — нам илуструе як пришло до замянованя применовніка ЗА зок применовніком ДО по углядзе на романски и германски язичи. Випатра же у тим поглядзе найбаржей дійствовал французки язык. У духу нашого язика би було: Тот гайзибан ишол до Загребу. Додаїме и тото же применовнік ЗА у нашим язичу служи за означоване места або наменьованя, а напряду нігда. У спомнутим случаю у язичней свидомосци иснуе можлівосц мишаня и гевтого жридлового значеня применовніка ЗА котре одвитуе значеню ПОЗА, як наприклад: Слунко шеда за хмару. На тот способ можу присц до опозиції значеня: „Гайзибан за Загреб” и „Гайзибан котри идзе дзешка поза Загреб”.

И у писаню, але у бешеди насампредз, барз гришине не розликуєщи применовніцку вязу з котру ше вирека дружтво и заєдніцтво од вязи виразох дзе ше меновнік ВЯЗА повязуе з генитивом, толкуєщи о якей вязи ше роби.

У нашим языку ест вельо правилни вирази зоз словом ВЯЗА, як наприклад: претаргнуц вязу з даким; то не ма вязи з тим; отримую вязу з неприятельом — а заш лем гуториме: у вязи того.

З другого боку, бешедуеме о вязох любви, вязох приятельства, вязох товаришства, з чого не чежко заключиц же спомнути инкриминовани вираз „у вязи того”, не спада до тей категорії прикладох. Тоти два категорії не шмеме мишац, бо каждая з нїх ма свой нукалнї, лоґични, та и синтаксични смисел. Една представя дружтво а друга поясньоване.

Спомнеме ище дїєслово ТРЕБАЦ за қотре на даскелїх местох зазначене же ше меня по особох и у терашнїм часу: треба, требаш и то написане з виписаним наставнїцким рукописом: Плани требаю буц резултат... То найскорей сцекане од конструкції ДА+презент (Плани треба да буду...), котру так рїгорозно виганяме як директни вплив сербскогорватского языка. Сцекане, але неуспїшне. Тоту конструкцію лепше заменїц з безособну форму: треба же би, требало би, маю буц, муша буц.

Приклад: братство и единство у **цїлю** воспитаня... тиж не у духу нашого языка. З оглядом на тото же ше йому подобни приклади вельо раз стретаю, мож констатовац же то нательо одомашнене же нїкому уж анї не завадза. У литературним языку, окреме писаним, лепше и нам блїзше: з **цїльом**.

Цо ше предметней терминологїї дотика, назначиме, пре илустрацію, даскельо найдзени приклади: хїґиена, ткиво, напон, мождина, ратарство, храна, кнїжевносц, зауставиц, поновиц, обавесциц, поклонїц (дац на дар), затвор, затворенїк, председник, фурт, фришко, унїциц, презир, шалїц ше, надац ше, преводзиц, наредзене, вец: шкрґи, содержай, челия, порекло, смер и так далей, бо би не було конца. Шицки тоти слова у Словнїку и малих терминологийних словнїкох за школу розришени. Остало нам наздавац ше же тото остало записане лем у пририхтовањох. Гвариме ЛЕСМ, бо вериме же тото, з оглядом же у учебнїку пише як треба, же Правопис и словнїки ту, на годзини, пред школярами виповедзене як треба. Але тому ЛЕСМ не шмеме патриц през пальци, гоч не у питаню мацерински язык як предмет. Не шмеме забуц же ше преїг добрей настави мацеринского языка постава и добри физичар и добри хемичар и добри историчар а не лем добри литерата.

И на концу лем даскельо слова. Кед ше тото розпатране похопи як биланс або оцену, можебуц ше дакому увидзи же вона не досц позитивна. То би заш лем не так похопиц. То прето же ми лем у остатнїх пейцох роках достали перши школски правопис и шицки ґраматики за основну школу. Я з тей нагоди праве и мала задаток огляднуц ше лем на спомнути слабосци, препущеня и гришки, а на други завод зохабиме повесц дацо вецей и о тим шицким цо добре робиме у школским писаним слове. Нам цїль праве дац увагу на дальше злешшоване и вигвареного и написаного слова у школскей работи. Кед бизме могли мац даяки сигурнейши материял за прировноване обставинох писаного слова у школскей работи пред дзешец роками, верим же бизме терашнї слабосци легчейше зрозумели и же би тот биланс не випатрал нательо неґативни пре обставини яки були у языку скорейших рокох.

Кед бизме сцели указац на дальшу драгу напредованя язичней настави, вец би ше то могло повесц накратко так: треба створиц повольнейшу атмосферу и правилнейше похопйоване потреби систематичного ученя мацеринского языка у основней школи; треба буц начисто з тим же настава языка автономни и окремини предмет; наставнїки мацеринского языка ше муша фахово усвершовац и пририхтовац ше за виводзене язичней настави; од школярох треба гледац векши усиловносци за звладоване законитосцох и функционалносци мацеринского языка як цо ше то робело по тераз; учебнїки мацеринского языка за основни школи треба и далей усвершовац, а виводзене настави мацеринского языка систематично контроловац.

Гелена Медеши

ДРУГИ О НАШЕЙ УМЕТНІЦКЕЙ ТВОРЧОСЦИ

(Александр Д. Дуличенко: „Розвой уметнїцкей творчосци Руснакох Югославиї”, ЛЕТОПИС, Рочнїк сербсколужицкей етнографїї при Академїї наукох НДР, Будишин, 1974, Серия Б, том 21, кн. I)

Зоз роботох доброго познавателя нашого языка и литературы Александра Д. Дуличенка, кандидата филологических наук, о нас и о нашей литературе читали не лем читатели у СССР (аж и у далекой Узбекской ССР), але, у остатнїм часе, и читатели Немецкей Демократичней Републики. У часопису за сербску культуру „РОЗГЛЯД”, котри виходзи у Будишину на лужицкосербским языке обявени му два роботи: „Rusinojo — maika slowjanska narodnosć w Južnoslowjanskej” („Руснаци — невелика славянска народносць у Югославиї”) и „Literarna řeč juhoslowjanskich Rusinow” („Литературна беседа югославянских Руснакох”).

Року 1974. у ЛЕТОПИСУ, Рочнїку сербсколужицкей етнографїї при Академїї наукох Немецкей Демократичней Републики, на немецким языке друкowana досць обяжна работа А. Дуличенка: „Die Entwicklung des literarischen Schaffens bei den Russen in Jugoslawien” („Розвой уметнїцкей творчосци Руснакох Югославиї”). Тота його работа забера 28 боків. И вона, як и гевти два, зацїкавила филологох и литератох лужицких Сербох за наш язык и литературу. Можеме ше цешиц же ше за нашу литературу и язык зацїкавели не лем науковци у СССР, але тиж так и науковци одного невеликого славянского народа.

У той своей роботї, такой на початку, Дуличенко дава основни податки о Руснакох Югославиї: о їх походженю, исторїї розсельованя, сучасним положеню, литературним языку як и о литератури загалї. Потим накратко ошвицує культурно-просвітнї живот Руснакох Югославиї од другей половки XVIII по конец XIX вику. Подцїгає ше вяза зоз заходноукраїнску литературу и зоз культурнїма традициями; сноване культурних стредкох у самей Бачки у XIX вику (читальня у Коцуре и Руским Керестуре). Накратко ше ошвицує вопрос виучованя Руснакох Югославиї у славистики при концу XIX и у XX вику. Потим ше ошвицує рушане на твореню культурно-просвітного живота у Бачки медзи Руснаками (дїялносць на просвїти, а ище скорей — друкowane першей кнїжки др Гавриїла Костельника, организация РНПД, друкowane периодичних виданьох на руским языку). Обачує ше же исторїя рускей литературы фонетично не витворена; у тим напяряме маме ище даскельо невелики зауваги и статї.

У першей часци той роботї „Г. Костельник — снователь рускей литературы. Литература медзи двома войнами” (од 16. по 20. бок) дата анализа дїялносци Петра Кузмяка, а окреме Г. Костельника — снователя рускей литературы; окреме ше анализує перша кнїжка на рускей бешеди „3 мо-

його валала” и ище дзепоедни поэтичнї твори хтори Г. Костельник обявел у Руским Календаре, а то „Ефтайова дзївка” и дзепоедни приповедки. Тиж так дати приказ роботох Янка Фейси, як дзєцинского поэта, а вец и С. Саламона, Михала Ковача и других.

У другой часци „Повойнова руска литература. Од жанру приповедки по твори вельких розмирох” (од 20. по 31. бок) ошвицує ше обставини яки настали у культурним и литературним живоце Руснакох Югославиї по войни; означує ше як плодне дїйствоване на розвиток рускей литературы виходзене нових периодичних виданьох („Руске слово”, „Народни календар”, „Пионирска заградка”) на руским языку, ширене їх дружтвеней функції (преса, школа, радио итд.), издаване кнїжкох белетристики на руским языку, а тиж так и велького числа учебнїкох, друкowane наукових и других статьяох не лем у власних публикациїох але и у вецейязычних публикациїох Войводини. Начишлюю ше нашо культурно-просвітнї и культурно-уметнїцки дружтва (КПК, КУД) и їх дїялносць. Потим ше ошвицує обставини рускей литературы такой по войни, улога часопису „Шветлосць” у ей розвитку, а познейше „Литературного слова” и Литературного совиту, основаного 1967. року при НВП „Руске слово”. Потим активоване литературного живота у Срїме од 1966. року: Сноване Союзу Русинох и Украинцох Горватскей 1968. року, издаване часопису „Нова думка”. Тиж дата увага

каждорочним шветом рускей культуры „Червена ружа” як и видаваню антологїїох рускей поезїї. Потим ше дава кратка анализа роботох писательох хторим обявени окремени кнїжки творох: М. Ковача, М. Надя, Дю. Папгаргая. Спомина ше улога едїциї „Жридла” у розвитку литературы младих. Дава ше розвиток прози — у першим шоре приповедки (И. Кочиш, М. Ковач, В. Костельник, О. Кочиш, И. Чақан, Ш. Гудак, В. Вильня и др.), потим драми (М. Ковач, И. Кочиш, Дю. Папгаргаї, М. Канюх), новелох (И. Кочиш „Осушени слизи...” и, на концу, романох („Жеми моя” и „Висернї дражки”, В. Костельника). Констатує ше тенденция гу розвиваню жанру романох. На концу накратко охарактеризована повойнова дзєцинска литература — твори М. Кочиша, В. Мудрого, М. Скубана, М. Будинского, Я. Фейси и др. Наглашени и стаемни рост рускей литературы (о писательох хтори прїяти до шорох Дружтва писательох Войводини.

Гу роботї приложена и библиография руских писательох под назву „Руски писатели у Югославиї” (од 32. по 40. бок). У ней дати биографїїни податки о 55 руских писательох и поетох: Баков Я., Балог А., Бесермїнї В., Вильня В., Вираш М...

Тота работа тов. А. Д. Дуличенка ище едно вельке доприношене упознаваню нашей исторїї, языка, литературы и культуры споза гранїцох нашей жеми.

Василь Мудри

ПЕРШИ ДРУКОВАНИ СЛОВА НА НАШИМ ЯЗИКУ

РУССКІЙ СОЛОВЕЙ.

„НАРОДНАЯ ЛИРА“.

или

СОБРАНИЕ НАРОДНЫХЪ ПѢСНЕЙ НА РАЗНЫХЪ
УГРО-РУССКИХЪ НАРѢЧАХЪ.

СОБРАЛЪ И ИЗДАЛЪ:

МИХАИЛЪ АНДРЕЕВИЧЪ ВРАБЕЛЬ.

Цѣна 60 кр.

КНИГОПЕЧАТНЯ „БЕЛЕТА“ ВЪ УНГВАРѢ.
1890.

Кельо нам потераз познате, анї еден наш вигледовач у своей работи не пренашол старши документ од 1890. року, котри би означел початок нашего друкованого слова. Потамаль покля ше не найдзе старши документ, назва початника друкованого слова на нашей бешеди будзе припадац „Русскому соловей“, збирки народних писньох котру позберал и пририхтал дакедишнї керестурски учитель Михайло Врабель. Попри факсимила насловного боку приношине два писньочки дакедишного керестурского учителя Петра Кузмяка и одну писньочку народного шпивака А. Горняка з Руского Керестура, котри друковани у „Русским соловей“.

Редакция ма задумку у тей рубрики познейше приношиц и факсимили рукописних документох з давнейших часох, котри би понукли нашо вигледоваче. На тот способ драгоценни свидоцтва историй нашей культуры буду доступни пиршей явности.

Свѣвай жаворонку весело по полю
Бо ужь русинови свобода на волю;
И мигъ есть по воли, кедь ми ничь не болятъ
Кедь свободно хожу по широкомъ поли.
Тенерь мои руки работати старчатъ
Какъ ихъ ужь урбарски мозоли не трапятъ;
Ужь тенерь частиѣше нащивлю родину,
Бо ми не выженеть гайдуку на панцину.
Ужь могу народность свою подпирати,
А предъ тымъ требало паномъ работати;
Тенерь русинови злате время свѣтло,
Боже дай, что бы му оно на все квѣтло,
Тенерь ужь и русинъ равный немешови
Равный ебу правомъ, якъ своему братови.
Свѣвай жаворонку весело по полю,
Бо ужь русинови свобода на волю.

Петръ Кузмякъ.

Прилетѣла зозуленька, тай стала кукати,
А что я вамъ благи люде маю сказовати;
Какъ ужь ган зеленѣли, я до васъ вертала,
Сѣла мѣ себѣ на деревѣ, мало почивала.
А я доразъ засобою великій гуѣъ чула,
Посмотрѣла мѣ, что такъ гучитъ, ажъ есмь ся забыла:
А свобода все панцину передъ собой гнала,
Загнала ю въ темны лѣсы, чтобы тамъ пропала.
А за нею бѣжать напы, зачали тужити:
Вертай, вертай панцинонько, не есть отъ кудъ жити!
Панцина имъ отвѣчае: я вамъ была вѣрна.
Сами есте ми отправили, я тому не винна,
Мы не знали, что такъ тяжело на хдѣбъ работати,
Мы думали еще съ тобой даколи витати;
Мы не знаемъ молотити, наши женки жати,
Просиме ти, верни ся къ намъ, будемъ ты кохати!
До трактырни не можь ити картати, гуляти,
До въ кешени всюды нуето, не есть откудъ брати;
И арендашь ужь не хочеть грошей позычати
Бо и мужикъ ужь не идетъ на боргъ поивати!

Петръ Кузмякъ.

*) стодала оборогъ.

БАЧВАНЬСКА.

Боже мой, Боже мой,
Яка велька пыха,
Кедь ужъ стара баба
Паньску хустку шита!

Паньску хустку на шю,
А гадиабну на главу:
Мушице ми куницъ
Хоть предце краву.

Чекай бабо, чекай,
Чекай ты на жиму.
Докъ прїйдзе өзеквентъ
По нашу порцію.

Яка же мнѣ брига*)
За нашу порцію.
Кедь мнѣ паньску хустку
Треба бы на шю.

Якъ ше тоты бабы
Барзъ любли прибераць,
Чомъ же они не хцу
На лѣто отбераць.

Шакъ то и мы маме
Таку стару бабу,
Такъ ю почтуеме
Якъ годъ говли жабу.**)

А. Горняк.***)

*: брига старость. Бачваньскїй изразъ пронеходи сербскогю.

**): Якъ годъ говли жабу. Бачваньскїй изразъ значить: Якъ кель боцаны жабу.

***): Горняк, убогїй простїй мужикъ, найг.щлїфїйшїй естествовнїй «пѣвецъ» Бачванско-рускогю знатїйшю часть пѣсеней которы на этой оубружїи сїлваюцца, отъ нѣго пронеходять. — Самъ онъ ни читати, ни писати не умѣеть, но все таки много разъ своими пѣснями розвеселить русскую дружину. — живеть въ Б.-Керестурѣ. — Между этимя народами найдецца больше отличныхъ натуральных умовъ.

ХРОНІКА ДРУЖТВА

ПЕРША ДЕЛЕГАТНА СКУПШТИНА ДРУЖТВА

У Новим Садзе 20. децембра 1975. року отримана перша делегатна Скупштина Дружтва за руски язык и литературу у чїей роботї участвовали коло 60 члени. На основи нового Статута Дружтва ускладзеногю з Уставом и одлуками X конгреса СКЮ створена була можлївосць за звекшане числа членох. Дзекуючи тому по шицких наших местох оформени нови організаційни єдинки Дружтва — активи и подружїїци (у Р. Керестуре, Кули, Вербаше, Коцуре, Дюрдьове, Новим Орахове, Новим Садзе и Шиду), котри делеговали до новей Скупштини Дружтва 41 делегата. Спомедзи того числа, 11 делегати избрани за членох Вивершного одбору, 3 до

надпатраюцого, котри на основи Статута не лем вивершни орган Скупштини але и цалого Дружтва у тїрваню идущих штирох рокох.

На скупштинї прилапени Звит о дворочней роботї за 1974—1975. рок, Стредньорочни план за 1976—1980. тиж и План видаваня капиталних дїлох нашей культуры од 1976. до 1985. року и План роботї з финансийним планом за 1976. рок. Окром того Скупштина потвердзела мандати руководством фахових комиссийох и секцийох за дальши штири роки.

З тоту Скупштиню означена и пейдрочнїца роботї Дружтва. З нагоди того юбилею видзе и перше число гласнїка Дружтва „Творчосц“.

ЧЛЕНИ ВИВЕРШНОГО ОДБОРУ СКУПШТИНИ

Дюра Варга, председатель, делегат з Нового Саду,

Любомир Медешї, подпредседатель, делегат з Нового Саду,

Яков Кишогас, подпредседатель, делегат з Руского Керестура,

Янко Рац, секретар, делегат з Нового Саду,

Мелания Павлович, финансийни вивершитель, делегат з Нового Саду,

Владимир Бесерминї, член, делегат з Руского Керестура,

Серафина Макаї, член, делегат з Коцура,

Йовген Ковач, член, делегат з Вербасу,

Леона Горняк, член, делегат з Дюрдьова,

Агнета Бучко, член, делегат з Нового Саду,

Василь Мудри, член, делегат з Шиду.

ЧЛЕНИ НАДПАТРАЮЦОГО ОДБОРУ

Ангела Сопка, председатель, делегат з Нового Саду,

Мирон Роман, член, делегат з Кули,

Владимир Магоч, член, делегат з Нового Орахова.

ДЕЛЕГАТИ СКУПШТИНИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

Мено и презвико	Место	Делегат
1. Ана Кандрач	Р. Керестур	Основна школа
2. Яков Кишогас	"	"
3. Михайло Варга	"	"
4. Магдалена Горняк	"	"
5. Наталия Колесар	"	Дзецинска заградка
6. Янко Олеяр	"	Дом култури
7. Мирон Дудаш	"	"
8. Звонимир Колесар	"	Друкарня „Руске слово“
9. Владимир Бесермині	"	Гимназия
10. Юлин Надъ	"	"
11. Владимир Рац	"	"
12. Наталия Дудаш	"	Литературна секция
13. Микола Скубан	"	АРТ „Дядя“
14. Мелания Павлович	Нови Сад	НВП „Руске слово“
15. Янко Рац	"	"
16. Йовген Кочиш	"	Литературни совет
17. Юлиан Тамаш	"	"
18. Агнета Бучко	"	РТВ Нови Сад
19. Наталия Рамач	"	"
20. Вира Гудак	"	КУД „Максим Горки“
21. Владимир Кочиш	"	Литературна секция
22. Мария Горняк Пушкаш	"	АРТ „Дядя“
23. Ангела Сопка	"	Прекл. сл. Скуп. САПВ
24. Юлиан Рамач	"	Лекторат Фил. факултета
25. Марча Планчак	"	"
26. Силвестер Бесермині	"	Терм. лек. Правного факултета
27. Дюра Варга	"	П. зав. за вид. учеб. и Пед. инст.
28. Любомир Медеши	"	Войводянски музей
29. Серафина Медеши	Коцур	Основна школа
30. Серафина Макаї	"	"
31. Силвестер Папуга	"	Дом култури и лит. секция
32. Амалия Паланчанин	Вербас	Основна школа
33. Йовген Ковач	"	Дом култури
34. Амалия Павлович	"	Литературна секция
35. Дюра Папуга	"	Радио Вербас-Кула и прекл. сл.
36. Мирон Роман	Кула	КПЦ, прекл. сл. и просв. робот.
37. Владо Дудаш	Дюрдьов	Основна школа
38. Леона Горняк	"	КПД „Т. Шевченко“ и лит. сек.
39. Владо Магоч	Н. Орахово	КПД „Петро Кузмяк“
40. Василь Мудри	Шид	Основна школа и радио Шид
41. Янко Саламон	"	КПД „Дюра Киш“

РУКОВОДСТВА ФАХОВИХ СЕКЦИЈИХ И КОМИСИЈИХ

ЛИНГВИСТИЧНА СЕКЦИЈА

Василь Мудри, председателъ
Владимир Бесермині, секретар

Комисия за историю языка — Яков Кишогас, руководитель
Комисия за сучасни язык — Юлиан Рамач, руководитель
Комисия за проблеми терминологии — Дюра Латак, руководитель
Комисия за утверждование терминов — Любомир Рамач, руководитель

СЕКЦИЈА ЗА ЛИТЕРАТУРУ

Дюра Папгаргаї, председателъ
Наталия Канюх, секретар

Комисия за историю литературы — Юлиан Тамаш, руководитель
Комисия за сучасну литературу — Дюра Папгаргаї, руководитель
Комисия за литературну критику — Юлиан Тамаш, руководитель
Комисия за координоване работи младежских литературних секцијих
— Агнета Бучко, руководитель

СЕКЦИЈА ЗА ВИУЧОВАНЕ И ПЕСТОВАНЕ ЯЗИКА У ШКОЛИ

Мария Чакан, председателъ
Евфемия Барат, секретар

СЕКЦИЈА ЛЕКТОРОХ И ПРЕКЛАДАТЕЛЪХ

Евгений Чакан, председателъ
Евфемия Бесермині, секретар

СЕКЦИЈА ЗА ЗАЗБЕРОВАНЕ И ОБРОВОК СКАРБУ МАТЕРИЈАЛНЕЈ И ДУХОВ- НЕЈ КУЛТУРИ

Любомир Медеши, председателъ
Ирина Гарди Ковачевич, секретар
Комисия за виучоване скарбу духовней култури
— Габор Колесар, руководитель
Комисия за виучоване скарбу материялней култури
— Любомир Медеши, руководитель

СЕКЦИЈА ЗА НАУКОВУ И ВИДАВАТЕЛЪНУ ДІЈАЛНОСЦ

Дюра Варга, председателъ

Комисия за издаване Словника — Юлиан Рамач, председателъ
Мелания Маринкович, секретар
Комисия за издаване Правопису — Гелена Медеши, председателъ
Ксения Варга, секретар

СПИСОК

ЧЛЕНОХ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

БЕОГРАД

1. Слободанка Бошков
2. Др Гордана Йованович
3. Меланка Шпрох Маринкович
4. Др Митар Пешикан
5. Янко Сабадош

ВЕРБАС

6. Евфемия Барат
7. Мария Баряктаревич
8. Ирина Бесермині
9. Марян Бесермині
10. Мария Брундза
11. Владимир Гириовати
12. Любица Гофович

13. Натала Иван
14. Йовген Ковач
15. Владо Копчански
16. Велимир Микловш
17. Славица Микловш
18. Славко Микловш
19. Златица Миљич
20. Магдалена Немеш
21. Амалия Павлович
22. Янко Павлович
23. Амалия Паланчанин
24. Владо Паланчанин
25. Дюра Папуга
26. Елена Перкович
27. Юлиан Тамаш
28. Мария Тимко
29. София Сабадош

30. Златица Сабо
31. Мария Стрибер
32. Весна Тиста
33. Весна Шведич
34. Миряна Шведич

ВУКОВАР

35. Владо Костелник
36. Желько Югас
37. Симеон Дудаш

ДЮРДЬОВ

38. Михал Гаргаї
39. Наталиа Голуб
40. Леона Горняк
41. Амалиа Дудаш
42. Владо Дудаш
43. Гелена Планчак
44. Агафия Провчи
45. Мария Сегеди
46. Мария Б. Сегеди
47. Микола Сегеди
48. Наталиа Тиркайла
49. Яким Чапко
50. Наталиа Фа
51. Мелания Тимко

ЗАГРЕБ

52. Володимир Нота

КОЦУР

53. Силвестер Бесермині
54. Ирина Грбовац
55. Агафия Жилник
56. Амалиа Йоцев
57. Микола Каменіцки
58. Силвестер Макаї
59. Серафина Макаї
60. Любомир Медеши
61. Мария Медеши
62. Серафина Медеши
63. Гавриїл Надь
64. Мария Надь
65. Янко Надьфеї
66. Силвестер Папуга
67. Цецилиа Планкош
68. Рада Радакович
69. Савка Радакович
70. Любица Сабо
71. Мария Скубан
72. Ирина Тамаш
73. Дюла Фараго
74. Янко Хромиш
75. Мария Хромиш
76. Цецилиа Хромиш
77. Микола Цап
78. Геновева Шанта
79. Славица Шовш

КУЛА

80. Владимир Лазор
81. Иван Пап
82. Мирон Роман

МИКЛОШЕВЦИ

83. Дюра Лікар

НОВЕ ОРАХОВО

84. Владимир Магоч

НОВИ САД

85. Ирина Балінт
86. Евфемия Бесермині
87. Иван Бесермині
88. Агнета Бучко
89. Дюра Варга
90. Евфемия Варга
91. Богдан Виславски
92. Владимир Гаргаї
93. Мелания Гарди
94. Магдалена Горняк
95. Дюра Грубена
96. Вира Гудак
97. Штефан Гудак
98. Любица Гнип
99. Микола Дюранін
100. Мария Джуджар
101. Йовген Джуња
102. Ирина Еделински
103. Гелена Жирош
104. Ирина Планчак Зорич
105. Юлиан Каменіцки
106. Мирон Канюх
107. Наталиа Канюх
108. Гелена Киш
109. Михал Ковач
110. Владимир Кочиш
111. Мария Колошнїя
112. Мария Ковач
113. Ирина Гарди Ковачевич
114. Дюра Когут
115. Мелания Колбас
116. Гавриїл Колесар
117. Др Мирон Лазор
118. Дюра Латяк
119. Гелена Медеши
120. Любомир Медеши
121. Мария Моснак
122. Ирина Натюк
123. Мария Надь
124. Мелания Олеяр
125. Яким Олеяр
126. Мелания Павлович
127. Дюра Папгаргаї
128. Тереза Папгаргаї
129. Юлиан Пап
130. Ирина Папуга
131. Любомир Папуга

132. Ирина Папо
133. Мария Г. Пушкаш
134. Мария Планчак
135. Михал Рамач
136. Наталиа Рамач
137. Любица Рамач
138. Любомир Рамач
139. Михайло Рамач
140. Симеон Рамач
141. Юлиан Рамач
142. Гавриїл Рац
143. Милица Рац
144. Янко Рац
145. Михайло Роман
146. Звонко Сабо
147. Ярослав Сабол
148. Мария Сакач
149. Симеон Сакач
150. Ксения Сегеди
151. Ангела Сопка
152. Любомир Сопка
153. Дюра Сопка
154. Иван Терлюк
155. Леона Лабош Урошевич
156. Петро Хома
157. Владимир Хромиш
158. Йовген Чакан
159. Мария Чакан
160. Штефан Чакан, мл.
161. Штефан Чакан
162. Владислав Югас

ПЕТРОВЦИ

163. Мелания Планчак

РУСКИ КЕРЕСТУР

164. Владимир Бесермині
165. Евфемия Бесерминьски
166. Мария Бодваї
167. Мария Бодянец
168. Йозефина Будински
169. Ксения Варга
170. Михайло Варга
171. Амалиа Гарди
172. Юлиан Гербут
173. Магдалена Горняк
174. Мирон Дудаш
175. Наталиа Дудаш
176. Янко Дудаш
177. Мелания Ивезич
178. Ана Кандрач
179. Яков Кишногас
180. Звонимир Колесар
181. Магдалена Колесар
182. Наталиа Колесар
183. Евгение Кулеба
184. Мария Лазор
185. Владимир Малацко
186. Мария Малацко
187. Любица Медеши
188. Йовген Медеши

189. Янко Медеши
190. Юлиан Надь
191. Мелания Николїч
192. Евфемия Новаков
193. Мария Нїради
194. Ирина Олеяр
195. Янко Олеяр
196. Гелена Пап
197. Амалиа Провчи
198. Владимир Рац
199. Славко Сабо
200. Мелания Сакач
201. Миљка Секулич
202. Владимир Семан
203. Наталиа Семан
204. Смиля Сивч
205. Яким Сивч
206. Веруна Скубан
207. Микола Скубан
208. Владимир Фа
209. Михал Фейди
210. Владимир Чакан
211. Мария Чакан

СРИМСКИ КАРЛОВЦИ

212. Евгений Кочиш

СРИМСКА МИТРОВИЦА

213. Весна Будя

ШИД

214. Венямин Бульчик
215. Невенка Данчо
216. Ратко Данчо
217. Наташа Емейди
218. Вира Загорянски
219. Осиф Гарвильчак
220. Владо Гент
221. Мирон Киш
222. Василь Мудри
223. Мелания Мудри
224. Илия Прокоп
225. Ксения Саламон
226. Янко Саламон
227. Дюра Хома
228. Гелена Чордаш

АПХАБАД (СССР)

229. Александер Д. Дуличенко

Умарли

Микола М. Кочиш, Нови Сад
 мр Мирослав Стрибер, Нови Сад

Н. Сад, 21. I 1976.

ЗВИТ О ДВОРОЧНЕЙ РОБОТИ ДРУЖТВА

После позарядовой схадзки Скупштини Дружтва за руски язык, отриманей 2. февруара 1974. року, робота Дружтва ше почала одвивац у активох, комисийох и секцийох поставена на нови основи, унапрямована з ясно викристаллизовану програму роботи. Од того часу перши раз организовано робя даскельо нови секций и основи активи у Руским Керестуре и Коцуре. Робота Дружтва поставена на найширши основи, так же до конца 1974. року регистровани 82 члени, а до конца 1975. року коло 200.

Же би ше Дружтво организационо утвердзело, у 1974. року отримани 4 схадзки з руководителями активох, комисийох и секцийох. Крем того, и сами комисии отримали 10 схадзки, на котрих прилапйовали програми роботи, правели календар роботох и провадзена их реализация. У цалей той роботы пришло до выражена сотрудничтво и порозумене медзи членами роботних целох Дружтва, зоз чого заключуеме же и програми и плани роботи вишлїдзели зоз потребох дальшого розвою нашого языка и литературы.

През таку организацию роботы Дружтво у 1974. року зазначело красни успихи. Организационо и кадрово змощетше у 1974. року, Дружтво вельо порихтанше и шмелше крочело и до 1975. року, у котрим посцигнути ище лепши резултати у роботы каждой комисии и секций.

Робота Управного одбору ше одвивала през нови организациони форми и преширени змист роботы. У 1974. року вона була унапрямена на организационо утвердзоване Дружтва и утвердзоване формох активносци. У 1974. року Управни одбор дал окрему увагу розпатраню и прилапйованю роботних планох комисийох и секцийох Дружтва. Ани кус не менша увага була дата виробку, розпатраню, ускладзованю и прилапйованю планох роботы комисийох и секцийох, ведно зоз финансийним планом и за 1975. рок, бо план Дружтва перши раз вивернул з обединьваньом планох роботы фахових роботних целох — комисийох и секцийох.

Попри тим, Управни одбор вельку увагу дал и другим питаньом, як цо було розпатрано и прилапйоване Стредньорочного плана розвою Друж-

тва од 1976. до 1980. року, плана видаваня капиталних дїлох нашей култури од 1976. до 1985. року, итд.

Активносц членох Управного одбору ше не закончовала на схадзкох. Каждый член ше, спрам своїх задлуженьох, старал цо скорей реализовац свою часц обовязкох. И праве дзекуючи такей организованей роботы и активносци шидких членох Управного одбору, як и членох Надпарламентного одбору, руководителюх активох, комисийох и секцийох, ани у едней хвилки не мож було почувствовац же Дружтво у даедних конарох активносци заостава у поровнаню зоз скорейшу діялносцу. Того посцигнуте дзекуючи активносци коло 40 членох цо робели у фахових комисийох и секцийох Дружтва.

У рамикох Лингвистичней секций робели Комисия за словник и Комисия за правопис, а евидентовани и поединечни роботы членох Дружтва на правописним словнику, дзецинским языку, зазберованю призабутих („вимартих“) словох, школскей терминологии (ведно з другима комисиями), лексики, синтакси, сербогорватизмох и германизмох у нашей бешеди, бешедним языку у Бикичу и Беркасове, итд. Зоз начитлених темох видно же то меней-вецей теми на вецейрочну роботу.

Найвекша робота то робота на Словнику сербскогорватско-русского языка, котри ше роби зоз помоцу и у сотрудничтве з Институтом за сербскогорватски язык у Београдзе, односно з помоцу проф. др Митра Пешикана и його двоох сотруднїкох, док ношитель проекта за руску часц проф. Юлиан Рамач. Вироятно же ше у 1975. року могло и вецей зробиц на словнику, але и попри тим треба вериц же будзе посцигнуте то цо страцено, так же би главни роботы могли буц закончени зоз 1980. роком, як цо и предвидзене зоз проектом.

Остал нереализовани курс русского языка през найприкладнейше средство информованя, а Комисия за утвердзоване терминох, зоз Секцию лекторох, и попри тим же зробени вельки крочай напредок, пре наше каждодньово потреби муши змощиц свою активносц, окреме з оформиваньом подкомисийох за предметну терминологию.

Секция за Литературу у тим чаще организационо утвердзена и ей дїйствоване пришло окреме до выражена на афирмованю нашей литературы и звонка нашей народносци.

Попри роботних сходах, на котрих розришовани актуални проблеми, Секция окончила вецей програмни задатки, як цо була концом 1974. року преслава и наукови сход о нашей першей друкованей книжки „З мойого валала“, розгварка за „округлим столом“, участвоване членох на рижних програмох, стретнуцох, семинарох, на Осми конгресу писателюх Югослави, итд. Дзекуючи змощней литературней творчосци на нашим языке, у тим чаще до Дружтва писателюх Войводици прияти ище 6 члени нашей народносци, так же их на концу 1975. року маме 17.

Спомедзи нереализованих задаткох у тим чаще найзначнейша слаба робота на Библиографии. Вона вошла до плана вецейрочней роботы Секций аж за 1976. рок, бо скорей була водзена у Комисии при НВП „Руске слово“.

Секция за виучоване и пестоване русского языка, попри отримованю роботних сходах, окрему помоцу дала у пририхованю и отримованю семинарох русского языка за просвитних роботнїкох. Попри тим, окончена анализа писменого висловиваня школярох и наставнїкох у даедних школах зоз цильом даваня помоци просвитним роботнїком у их школскей роботы.

Тей секций тиж остали даедни нереализовани задатки, як задатки спрам активох и секцийох у местох, не окончовани векши анализи оригинальных учебнїкох, не дата достаточна помоц просвитним роботнїком котри отримую години пестованя мацеринского языка, чому ше да векша увага у наступним часу.

Секция лекторох и преподавательох розпатрала термини котри ше зяйвовали як проблеми и давала конечни предкладаня, котри потим препатрала Комисия за утвердзоване терминох и аж потим ше утвердзени термини давало сотруднїком же би их могли хасновац у своей роботы.

У сотрудничтве зоз Секцию за виучоване и пестоване русского языка зробена анализа применьованя правописних нормох у пракси котри резултати були виложени на семинаре у Руским Керестуре, але даедни задатки тей секций остали нереализовани, як цо то поровноване языка редакцийох, препатрунок довойнових и по-

войнових виданьох, анализа языка дзецинских роботох у редакций „Пионирска заградка“, итд.

Секция за зазбероване и виучоване народного скарбу ше окреме ангажовала коло обезпечованя часци вистави у Руским Керестуре 1975. котра бешедовала з часци и о розвою языка и писменосци у нашим народзе. Тиж ше зберали средства и материал до Каталога вистави у Руским Керестуре, котри би требал буц видруковани у 1976. року

Секция виробела список русских виданьох и рижних документов котри би требало одкупиц; потим розпочата и закончена заеднїца: акция школярох основних школах у Руским Керестуре, Коцуре, Вербаше и Дюрдьове з одходом найвреднейших сотруднїкох до Музею 25. май у Београдзе, у котрей акций було и порушоване самих школярох же би у рамикох историйних секцийох сновали роботни групи за зазбероване народного скарбу (приклад школи у Руским Керестуре).

Секция водзи даскельо заеднїчки акций зоз „Пионирску заградку“, МАК-ом и емисию Радио Нового Саду, „Одгуки з ровнїни“, а обезпечела и едно преподаване на семинаре у Руским Керестуре.

През тот час, на предкладане комисийох и секцийох, почало тиж и формоване библиотеки Дружтва, котра уж тераз ма вецей як 400 книжки. Медзи нїма ест и стари виданя и рукописни материяли.

Тиж обезпечени даедни технїчни средства (магнетофон, машинки за писане) зоз чим створени лепши условия за дальшу роботу активних членох. За порядну роботу комисийох и секцийох Дружтво достало у 1974. и 1975. року 85 000 дин. Дружтво ма прикладни условия за дальше розвиване роботы у 1976. року, бо у порозуменю зоз КУД „Максим Горки“ члени буду мац и прикладнейши роботни условия у дружтвеним будинку.

ПРЕШИРЕНА СХАДЗКА ВИВЕРШНОГО ОДБОРУ

Вивершни одбор отримал 24. I 1976. року схадзку на котрей участвовали и руководителе фахових секцийох и комисийох Дружтва. Понеже то була перша схадзка ВО у тим року, на ней розпатрени план роботы за перше подроче. Окрем того розпатрени и

прилапени начальни полрочни план роботи секційох и комисійох котри урамиковани до финансійних можлівосцох Дружтва. Секції и комисії маю розробити своєю плани роботи и медзисобно их ускладзиц у фебруару мешацу, кед будзе окончене и дзеле- не пенежу за порядну діялносц, котру роботу окончача сами секції и комисії.

Главне подцагнуц же на схадзки утверждена и ясно наглашена одвичательносц каждого члена руководзац и фахових роботних целох Дружтва, як и каждого делегата и члена у витворйованю прилапених планох роботи и задаткох котри ви-

ПЛАН РОБОТИ ДРУЖТВА ЗА 1976. РОК

За розлику од скорейших рокох, план роботи за 1976. рок, як цо бул зробени и план за 1975. рок, настал з обединьованьом планох роботи комисійох и секційох. На тот способ план вирне одражене кадрових и материялних можлівосцох у терашнім часе.

Нет сумніву же органи Дружтва — Скупштина, Вивершни одбор, як и руководзац цела и особи — у нових условийох делегатних одношеньох — муша винаходзиц ише демократичнейши роботни форми преїг активох, подружніцох, комисійох и секційох, понеже маю и векши не лем права але и дружтвени обовязки и одвичательносци. Тиж так ше у 1976. року видзвигуе на ише висши уровень и одвичательносц каждого члена, бо лем на таки способ можліве витвориц шицко того цо заплановане.

При реализованю запланованих задаткох маме таки можлівосци и условия яки зме ише не мали у роботі Дружтва понеже у 1975. року, у преламним року його живота и роботи, вдерени глібоки фундаменти за швидшу и богатшу творчосц у облаци нашого языка и литературы.

Вивершни одбор Дружтва у своей роботі плануе: розгварку у Деканату Филозофского факултета у Новим Садзе у вязи зоз дальшим розвоєм Лектората руского языка; даване по-

ходза зоз шицких нормативних актох Дружтва.

ФОРМОВАНИ АКТИВ СОЮЗУ КОМУНИСТОХ

По одлуки Покраїнского комитету СКВ у Дружтве за руски язык и литературу формовани Актив СК, дня 24. I 1976. року. До составу актива вошли члени СК котри делегати Скупштини Дружтва як цо и руководители фахових роботних целох. Актив ма коло 25 членох. За секретара избрани Мирон Роман, делегат зоз Кули, а за заменїка Амалия Павлович, делегат з Вербасу.

моци, у винаходзеню совитїка за руски язык у Педагогійним институту Войводины; розрабяне питаня виходзения гласнїка „Творчосц“; вирабяне проекта за роботу на Списку фонда словох руского языка, итд.

Вивершни одбор да и окрему увагу новим комисійом: Комисії за проблемами терминології и Комисії за координоване роботи младежских литературних секційох. Тиж будзе дата окремна увага початку роботи Секції за науково-вигледовацку и видавательну діялносц. У тим смислу Комисії за словнїк, по проекту, треба у 1976. року обезпечити коло 150 000 динари за дальшу роботу.

Одбор да ише векшу увагу афирмованю роботи подружніцох и активох, каждой секції и комисії през средства информованя. У тим смислу окреме будзе потримана дальша работа Секції за зазбероване и обробок скарбу материялней и духовней культуры.

На основи того видно же уж у 1976. року можу робиц по шицких местох активи и подружніци, по своїх власних програмох роботи, але источасно годни витворйовац и програмни задатки секційох и комисійох Дружтва. То значи же уж на початку 1976. року обезпечени и финансїйни условия же би почали робиц координованю шицки секції и комисії з укап-

чованьом до роботи ише векшого числа младих просвитних и культурних роботних.

Лингвистична секция преїг вонкашних фахових сотруднікох будзе давац помоц каждому активу односно подружніци, окреме през форми отримованя преподаваньох, кратких семинарох або и длугих курсох у сотрудніцтве з Лекторатом руского языка.

На проблемох историйного розвою нашого языка, як и на його дальшим розвою ише не роби на векших проектах, але ше роби лем на поединих темох. Секция предлужуе з роботу на обробку синтакси и лексики нашого языка, дзе маме найвекши празніни и потреби. Же би ше ишло далей у надбудови нашого литературного языка, мушиме швидше ховац языкових фаховцох, котрих те-раз маме мале число цо робя на дальшим розвою нашого языка.

Комисия за утвердзоване терминов, ведно з лекторами, муши у 1976. року ише лешче организовац роботу през стаемни стики зоз подкомисиями предметней школскей терминології.

Комисия за правопис у 1976. року не будзе мац векшу діялносц понеже у 1975. року обновене школске видане Правопису руского языка. У 1976. року окреме ше розпатри проблем коло Правописного словнїка понеже ест думаня же би требало розпатриц можлівосц и обезпечити видане окремого звекшаного Правописного словнїка скорей як цо видзе нове дополнене видане Правопису.

Сотрудніцтво з Лекторатом руского языка на Филозофским факултету и з Лекторатом на Правним факултету у Новим Садзе будзе и далей zlepшоване и змоцньоване.

Секция за литературу на першим месце плануе роботу на Библиографії, кед же ше иста не будзе робиц на другим месце, а будзе дата велька увага и на початково роботи на Истории нашей литературы.

Секция тиж плануе и далей сотрудовац з Народну библиотеку з Нового Саду, дзе ше буду отримовац литературни вечари. У першим кварталє ше плануе отримоване совитованя писателюх на котрим би були обробени задатки, место и улога нашого писателя после Конгреса писателюх нашей жеми.

Попри других комисійох, у рамках теї секції уж роби и Комисия за координоване роботи младежских ли-

тературних секційох по наших местох. Вона ма задаток давац фахову помоц младежским литературним секційом, а тиж подпоможе векше участие младеж на конкурсу за найлешши писни на Митингу поезії младих, котри ше отрима и того року на Фестивалу культуры „Червена ружа 76“.

Секция за виучоване и пестоване руского языка будзе и далей сотрудовац зоз Педагогійним институтом САП Войводины у рипованю шицких проблемох у вязи образованя и вихованя наших дзеццох; преїг членох будзе провадзиц усне и писмене висловйоване школярох; обезпечити магнетофонски знімки художного читаня литературних текстох у сотрудніцтве зоз Пионерску редакцию Радио Нового Саду; будзе сотрудовац зоз Комисию за руски язык Просвитного совиту Войводины з нагоди приношєня нових преписаньох у вязи виучованя и пестованя руского языка; будзе давац помоц фаховим активом за руски язык у школах и литературним, лингвистичним, журналистичним и другим школярским секційом у школах; будзе анализовац учебнїки руского языка и литературы, итд.

Секция лекторох и прекладателюх будзе вецей робиц на терминологійним ускладзованю языка средствох информованя як и на розришованю других язичних проблемох; организовање ше будзе робиц на цо векшим зблжованю и виедначованю языка шицких редакційох як и прекладателюх службох. Зоз стаемну роботу члени секції буду швидше розриповац, окреме терминологійну проблематику, и на тот способ будзе у велім олегчана работа Комисії за утвердзоване терминов.

Секция за зазбероване и обробок скарбу материялней и духовней культуры будзе помагац школом и дзецинским секційом при школах, а да помоц и при видаваню Каталога вистави у Руским Керестуре, як и осу-часньованю часци вистави котра ше одноши на розвой языка и писменосци.

Секция плануе предлужоване роботи на розпочатей акції пририхтованя материялу за публикацию „Наша писня IV“, зазбероване предметох материялней и духовней культуры, старих словох, дзецинского языка, потим призначоване писаного материялу котри ше одноши на нашу народну культуру, итд.

Секція за наукову і видавельну діяльність преї одредзених комісійюх преддужи діяльність и на нових науково-вигледовацких темох же би була на час порихтана за роботу на нових проектах. Окрем роботи на Словнику сербскогорватско-руского языка розпатра ше можливість же би уж того року почала стаемнейша робота и на виробку Фонда словох руского языка. Кед ше достане пенез у тим року, такой би з роботу почала окрема комісія, чийо работни члени бу-

СТРЕДНЬОРОЧНИ ПЛАН 1976—1980.

Маме шцики реални условия же би Дружтво за руски язык и литературу у наступним пейцрочним периодзе 1976—1980., по организационим утвердзовано и винаходзено ище лепшого и стаемнейшого змісту роботи активох, секційюх и комісійюх, преширело свою роботу и на основи того допринесло ище векшей дружтвеної афирмації руского языка, литературы и загальней национальной культуры.

Предвидзуе ше же попри терашніх активох буду формовани и нови активи и подружніци у вецей местох: у Новим Садзе, Руским Керестуре, Шидзе и Вербаше. З забезпечованьом работней просторї Дружтва у Новим Садзе буду витворени вельо лепши условия за роботу секційюх и комісійюх, зоз котру би руководзела професійна фахова особа. През звекшане обсягу роботи и формох активносци буду витворени условия и за включоване до дальшей роботи векшого числа младих сотруднікох — фаховцох, котри буду у наступним периодзе закончовац студії на филозофских факултетох.

Дружтво будзе давац окрему увагу преглїбовано и змощновано сотрудніцтва з Лекторатом руского языка на Филозофским факултету у Новим Садзе. Шцика проблематика коло дальшого розвою и надбудови руского литературного языка будзе ше одвивац през роботу секційюх и комісійюх Дружтва, аж покля Лекторат не прерошне до Института за русинистику як образовней и науковей институції, котра вед превежне и реализоване велїх проектах зоз терашніх планских задаткох Дружтва.

ду з найвекшей часци студенти. Под истима условиями би требала почат стаемнейша робота фахових групох за проблеми терминології з рижних обласцох науки маюци пред очми потреби школства, преподавательних службох, средствох информованя и судства, котри маю вельку дружтвену обовязку у цо скорейшим витворїваню условийох за ровноправне хасноване нашого писма и языка, цо уставна обовязка ширшей дружтвеної заедніци.

Кеди то будзе витворене завиши од кадрових можлівосцох, од числа котре вимага Статут Филозофского факултета за сноване Института за русинистику.

Ведно з Лекторатом розпатри ше можливість отримованя порядних рочних курсох з языка и литературы, котри би нащивївовали гевти слухаче котри не маю можлівосци звладац руски язык през порядну систему школованя, як и слухаче з иноземства. Тиж так будзе давана и помоц на фаховим усовершованю и воздзвигованю терашніх кадрох (насампредз тих котри робя у обласци образованя, преси, РТВ и преподавательних службох).

Дружтво будзе вельо вецей робити на змощновано дальшого сотрудніцтва з дружтвами других народох и народносцох; як и зоз подобними институціями у нашей жеми и иноземстве.

Пейцрочни план роботи Дружтва будзе реализовани през роботу слїдующих активох, комісійюх и секційюх:

1. Лингвистична секція
  - активи по школах и редакційюх,
  - Комісія за историю языка,
  - Комісія за сучасни язык,
  - Комісія за проблеми терминології,
  - Комісія за утвердзоване терминох;
2. Секція за литературу:
  - Комісія за историю литературы,
  - Комісія за сучасну литературу,

- Комісія за литературну критику,
- Комісія за координоване роботи младежских литературних секційюх;
- 3. Секція за виучоване и пестоване языка;
- 4. Секція лекторох и преподавательлох,
- 5. Секція за зазбероване и обробок скарбу материяльной и духовней культуры;
  - Комісія за виучоване скарбу духовней культуры,
  - Комісія за виучоване скарбу материяльной культуры;
- 6. Секція за наукову и издавательну діяльність.

Теми, проекти и виданя на котрих ше роби або ше будзе робити од 1975—1985. року

- Двоязычни стандартни словнік сербскогорватско-руского языка (1975—1980),
- Новша народна творчосц Руснакох у Югославії (1972—1977),
- Библиография (1976—1980),
- Новша писня Руснакох у Югославії (1976—1978),
- Правопис руского языка зоз правописним словніком (1977—1980),
- Виробиц лексикографску карту теку (1977—1980),
- Обробити странски слова у руским языке (сербскогорватизми, германизми и турцизми) — 1976—1978),
- Далей робити на синтакси руского языка,
- Зазначовац и обрабляц бешедни язык,
- Виробиц список „русинизмох”,
- Зазначовац дзецинску бешеду,
- Робити на историї и теорії литературы (за потреби школи),
- Прилоги зоз историї культуры,
- Сучасни рушаня у литературы Руснакох у Югославії,
- Руска народна писня — IV кнїжка (1977—1978),
- У сотрудніцтве з Войводянским музейом далей зберац, обрабляц, виучовац скарби материяльной и духовней культуры Руснакох у Югославії (видац каталог керестурскеї вистави у 1976. року),

- Економски прикмети и характеристики материяльной культуры Руснакох у Югославії (1977—1979),
- Робити на лексикографских и терминологийних вигледованьох на релациї сербскогорватски—руски язык,
- Каждого року видац гласнік Дружтва „Творчосц”, у котрим буду облапени найлепши работи з лингвистики, литературы, историї культуры и етнології.

Реализация обяжного плана роботи Дружтва за руски язык и литературу будзе завиши од кадрових можлівосцох и финансийних условийох котри Дружтво будзе мац у часе од 1975—1980. року. У дальшей работи муши присц ище баржей до вираженя лепша организованосц, бо постої велька условеносц медзи организованосцу постоянних кадрох и финансийними условиями. Кед то то не будзе надосц обезпечене уж у 1976. року, вец ше и конечне реализоване програмних задаткох Дружтва, окреме издаване ділох капиталней культурней вредносци за нашу народносц, будзе мушиц прецагнуц аж до 1985. року.

Нет сумніву, а до того зме ше уж на вецей заводи прешвечели, же од нас самих — членох Дружтва, активних ношительлох витворїваня програмних задаткох Дружтва — завиши у велім цо витвориме з прилапеного стредньорочного плана до 1980. року. Надалей, мушиме ище смелше як по тераз укапчовац до работи и фаховцох зоз шорох других народох котри можю и сцу дац фахову помоц Дружтву у наукововигледовацкеї работи на нашим языке. Приклад доброго сотрудніцтва маме на проекту издаваня Словніка сербскогорватско-руского языка, до котрей работи укапчани фаховци Института за сербскогорватски язык з Београду. И на концу треба подцагнуц же нам у наших намаганьох на дальшей швидшей и лепшей науковей обробки и надбудови нашого языка будзе потребна и помоц иноземних фаховцох котру дзечно прилапиме.

Обробели: Дюра Варга

Любомир Рамач

З РОБОТИ СЕКЦІЇ ЛЕКТОРОХ И ПРЕКЛАДАТЕЛЬОХ

У рамкох Дружтва за руски язык 1974. року основана Секція лекторох и прекладательох. Задаток тей Секції розпатриц и розришовац лексични и други язични проблеми з якими ше прекладателе, лекторе, писателе, про-свитни и други культурни роботніки стретаю у каждодньовой роботі зоз текстами на руским язiku.

Секція робела на схадзкох, котри були зволонани 3—4 раз до рока, але ей члени до схадзкох окончовали при-рихтуюци роботі же би схадзки були ефикаснейши.

Понеже наш бешедни язык нешка под каждодньовим впливом сербско-горватского языка, Секція ше най-частейше стрета зоз сербскогорват-скими виразами за котри винаходзи одвитууюци руски.

Так, наприклад, у бешеди чуеме **председник** место **председатель**, **дневни ред** м. **дньови шор**, **саобрачай** м. **транспорт**, **раскресница** м. **крижна драга**, **убрзанє** м. **пошвидшанє**. Зоз сербскогорватскими и другима виразами стретаме ше и при прекладаню школ-ских учебнікох и фаховей литерату-ри на руски язык. То, наприклад, сло-ва: **вруља** (геол.) — **подводне жридло**, **заразно кочєтьє врата** (мед.) — **опера-це корченє шиї**, **сабирак** (мат.) — **здаванік**. Стретаюци ше з цудзима словами, часто себе поставяме питанє: **А як то будзе по нашим?** На тоти пита-ня Секція лекторох и прекладательох трудзи ше дац прави одвит. Вона ри-щує każde слово окреме намагаюци ше при тим зачувац дух руского язика и ровновагу медзи литературним и бешедним язиком (т.е., не прекладац за хаснованє слова хтори би бешедни язык не приял).

Предкладаме читачом розпатриц ца-ли наш поступок.

1. За велі цудзи постоя одвитууюци руски слова; о ніх Секція найменей дискутує. Таки слова:

сунчан	—	слунечни
умење	—	схолносц
заседа	—	стрєжиско
клиња	—	рапух
једњак	—	пажерак
пашњак	—	пасовиско
разбој	—	кросна

2. Дакеди за сербскогорватски вираз у руским язiku нет одвитуоце слово, але ест слово з подобним значеньом. У таким случаю розпатраме чи тому рускому слову мож дац нове значене, же би на тот способ руски вираз мо-гол замєньовац сербскогорватски. На-приклад, як повесц **школька?** Одви-туюцу руску назву не маме, але зато маме вираз **жабєво коритко**, хтори означає еднү файту сладководней школьки. У своім словніку проф. М. Кочин за школька предложел слово **коритко**. Тримаме же то добре ри-шенє.

За сербскогорватске **посластичар** Секція предлага слово **цукрар**. Ско-рей „посластичаре“ правели найвецей лакотки з цукру; прето зме их вола-ли **цукраре**. Нешка їх продукт риж-нороднейши, та назви **цукрар** даваме нове — ширше значене.

3. Велі руски слова у сучасним язiku уж ше не хасную. Медзитим, стар-ши людзе их знаю, або их находзиме у старших записох и у народних пи-сьнох и приповедкох. Дасдни з тих словох уж нательо архаїчни або не-

актуални же би не було оправданя знова их почац хасновац. То поведзме: **жолїр** (вояк), **райтер** (конянік), **цисар** (цар). Але даедни стари слова вре-дзело би „ожиц“. Напр., слова з на-родних писньох: **сргони**, **дубина**, **ру-бань**.

За сг. **оргуље** нешка у бешедним я-зiku хаснуеме вираз **оргулі**. Але стар-ши людзе гуторели **оргєни**. Було би оправданє хасновац тото старє слово, без огляду же маме ище едно слово исте по звучаню — **оргони** (квеце).

Слово **дубина** мож хасновац место **дубєв лес** лебо **лес**.

Рубань (ж.р.) (вирубана часц леса) предложели зме за сербскогорватски вирази **крєзвина** и **сєчїште**.

Даедни архаїзми маю у сучасним язiku одвитууюци руски замени, але и попри того їх би вредзело врациц до живого языка. З тим бизме лєм збогацели наш язык. То, напр., слова:

зволя	—	шлєбодни живот, шлєбє
доля	—	судьба
фалєчнїк	—	спреводзкоц, нещири
млачка	—	бара, место под воду
гримац	—	лопотац, дубонїц

4. Кед за даедно сербскогорватске слово не маме одвитуоце руске, вєц тото слово предкладаме описно; **сунчаница** — **слункови** (слунєчни) **удер**

5. За даедни сербскогорватски сло-ва предкладаме вєцей вирази, зависно у яким контексту их треба похасновац: **истовар** — **знїманє**, **зруцованє**, **ви-сипованє**

укрцаванє — **уходзене** (до завартих превозкох), **виходзене** (на отворени превозки)

запошљаванє — **даване работи**, **о-безпечене работи**, **доставанє работи**, **доходзене до работи**, **ступанє на ро-боту**.

6. У даедних случаюх за сербско-горватске не постої одвитуоце руске слово. Його треба створиц. Нови сло-ва треба твєриц з руских **корєньох**, з помоцу руских **префиксєох**, т.е., тре-ба ше трудзиц же би каждая часц сло-ва була — руска. Так, напр., место сг. **свєтиштє** предкладаме **святишце**, бо сг. корєню **свєт** (= **святи**) одвитує наш корєнь **свєт**, а сг. суфиксу **-иште** — руски **-щє**; слову **сєстојак** одвитувало би нашо **сєстојок**, бо место сг. пре-фикса **са-** маме **со-**, а место суфикса **-ак** маме **-ок**.

Таки ище приклади:

пєшчара — **писк-овина**
уљарица — **олєй-овка**
омогач — **об-мот-ок**
обустава — **за-стан-овка**
поверилац — **по-вер-и-тель**
испад — **ви-пад**
косина — **зу-кос-ніна**

7. Постоя общєславнски слова, т. е. слова хтори находзиме у вєкшини, ле-бо у щїцких славянских язикох. Гоч тоти слова не вше находзиме и у на-шим язiku, предкладаме их хасновац, предпоставяюци же би ше вони у од-редзених обставинох и у нас зявели. Так за сербскогорватске общєславян-ске линїти предкладаме **лишиц** (по-при позбуц): за слово **тло** — **тиж тло** (попри **грунт**, **подлога**, **жєл**); за **ров** — **рєв**.

8. Понеже зме оддзелени вєцей як двєсто рьки од Горніци, наш словнік ше уж розликує од словніка жителєох нашего старого краю. За дзєпєдни и-сти поняца ми маме едни слова (у-главним пожички), док на Горніци маю други слова, хтори найчастейше находзиме и на ширшей території: у польским, литературним украинским и у словацким. Предложели зме даскє-льо таки слова зоз Старого краю предпоставяюци же би нашо дїдове, кед би остали горе, праве тоти слова и хасновали. То, поведзме:

бобер за сг. **дабар**
чайка за сг. **галєб**
заложнїк за сг. **таоц**
клавиш за сг. **типка**

Тото пожичованє зоз Старого краю затєраз несигурна точка нашего по-ступку. Пракса ю потвєрдзи лебо не.

9. У сербскогорватским язiku ест медзинародни слова. Кед таки слова вошли до руского языка, предкладаме их затрїмац. То, наприклад, слова: **рєликт**, **каньон**, **манжєна**, **капитєн**, (спорт.) **помпа**, **лустєр**.

10. Дакеди найлєпше ришенє место сербскогорватского слова вжац медзи-народнє: место **изричито** — **катєгорично** (попри **строго**, **виключно**) **императивно** **амажїлија** — **талисман** (дзєкеди може **шкачулар**) **саобраћај** — **транспорт** **небодєр** — **солитєр** **окно** — **шахт** **јєднолик** — **монотони** (попри **єдно-образи**) **образац** — **формулар**

11. Маме у језику и тако сјербско-горватски слова за хтори зме потераз не нашили одвигоуюу замену. Таке слово, наприклад, **приколица**. Предложене ришене **прикочик** затераз не вошло до бешедноу језика.

И на концу:

Ани за едно сјербскогорватске слово не мож найсц замену док ше не зна точно його значене у сјербскогорватским језику. Прето, кед ше стретнеме з менеј познатим словом, мушиме консултовац описни словники або фаховца за одредзену област. После того ришене ше дакеди и саме наклада. Таки менеј познати слова, поведзме:

гајњача — гајова жем
издан — под'жемна вода
трстик — надови мочар, над, надниќ
тмора — замасценосц, цмота

Ту даваме список еднеј часци терминох котри Секција розришовала, и Комисия за утврдозоване терминох прилапела. Тоти термини треба нада-лей хасновац, бо вони, голем за тераз, добре ришени. Секција, медзитим, бу-дзе подзековна каждому хто ей да за-уваги, або предложи иншаки лепши ришеня.

АЛГЕБАРСКИ — алгебрисни
АМАЈЛИЈА — талисман; шкапулар
(нар.)
АРМИРАЦ (тот цо армируе) — арми-
ровач

БЕТОНИРАЦ — бетоновац
БРОЈЕВНА ОСА (мат.) — числова оса
БУКВА (бот.) — бук

ВЕРОИСПОВЕСТ — виросповидане
ВИР — тевчир, вир; крутила (нар.)
ВАЛОВ — валов (у рики)
ВЛАТАЊЕ ПШЕНИЦЕ — висипова-
не, пошване жита
ВРАТАР — 1. портир, придзверни 2.
голман
ВРБАК — вербинки, верби
ВРЕЈО — жридло (моцне)
ВРТАЧА — красове углибене
ВРХУНСКИ — 1. вершински 2. пер-
шосортни

ГАЈЊАЧА — гајова жем
ГАРАЖИРАТИ — гаражовац
ГИОРГИНА (бот.) — йоргина
ГОДИТИ — одвитовац, погодовац
ГОЛЕТ — голи камен
ГОРАНИ — горяки
ГРАВ (бот.) — граб

ГРАЂЕВИНСКО ЗЕМЉИШТЕ — бу-
дователна жем, будовна жем
ГРАОРИЦА (бот.) — ледник
ГРУВ — безоглядни

ДАБАР (зоол.) — бобер
ДАРОДАВАЦ — дародавец (гор.); да-
ровател (лит.)
ДВОСТЕПЕНОСТ — двоступњивосц
ДЕЛЕГАТСКИ — делегатни
ДЕОНИ БРОЈ (мат.) — дзелне числс
ДЕРАН — хлапчиско
ДРЖАЛАЦ (особа) — тримател
ДРЖАЧ (предмет) — тримач

ЖИГОСАЊЕ — печациване

ЗАБЕЗЕКНУТ — заслупнути, фрапо-
вани
ЗАВЕПТАЛАЦ — завитовац
ЗАВИЧАЈНА ЗБИРКА — збирка ро-
дзеного крак, завичайна збирка
ЗАДУЖБИНА — завитни будинок,
задужбина
ЗАКИДАЊЕ — змерйоване
ЗАКУПАЦ — закупец, арендатор
ЗАКУПНИНА — закупнина
ЗАЛЕЂЕ — захрибце
ЗАНОШКА (физк.) — заножка
ЗАОВА — мужова шестра
ЗАПАТ — запат
ЗАПОШЉАВАЊЕ — даване работи;
обезпечоване работи; обезпечоване
заняца; доставане работи; доходзене
до работи; ступане на роботу
ЗАРАВАН (мат.) — заровня
ЗАРАЗНО КОЧЕЊЕ ВРАТА (мед.) —
оברהце корчене шић
ЗАСЕДА — стрежиско
ЗАТРУДНЕТИ — зацац, остац гравид-
на (самодруга)
ЗГАРИШТЕ — погорениско
ЗГОДИТАК — добиток
ЗГРЧКА (физк.) — склубка
ЗЕЛЕНОРТСКА ОСТРВА (геогр.) —
Желенобрежни острова

ИЗВИЊАЊЕ — розвидзоване
ИЗВРШИЛАЦ — ивершител, окон-
човател
ИЗГРЕДНИК — преступник
ИЗДАН — под'жемна вода
ИЗДРЖАЈ (физк.) — витримка
ИЗНЕМОГАО — немочни, вислабени
ИЗРИЧИТ — императивни, категорич-
ни, строги, виљючни
ИМАЛАЦ — тот цо ма, котри ма-
ИСКОНИ — давендави, праствари,
прадавни, споконвични
ИСКОРАК (физк.) — викрок
ИСКРЕТ (физк.) — виобрат, викрут
ИСПАД — випад

ИСТОВАР — знимане, зруцоване, ви-
ситоване

ЈАЗ — 1. чурок 2. несклад
ЈЕДНОЛИК — еднообразни, монотони
ЈЕТРВА — мужового брата жена
КАЖЊИВ — (юр.) — каровни
КАЗНИИ (юр.) — каребни
КАПАЉКА — капкадло, шипета
КАПИТЕН (спорт.) — капитен
КЛЕН (бот.) — клен
КЛЕСАНИ КАМЕН — кресани ка-
мен; карбовани камен
КЛИЊА — рагух
КОВРЉАЈ (физк.) — персцен
КОВРТЉАЈ (физк.) — персцен
КОЗЛИЋ (физк.) — кожлик
КОСИНА — зукоснина
КРИСТАЛНА РЕПЕТКА (хем.) —
кристална решетка
КУЈУЊЦИЈА — кујонджива, обрабач
металу
КУЊНО ПОМОЋНО ОСОБЉЕ — по-
мочни (помочни) особи, домашни по-
мочни (помочни) персонал
КУЊНИ РЕД — домови порядок

ЛАТИЦЕ (бот.) — листочка
ЛЕДУЈАВ — колшупи, гойсапи
ЛЕЧИЛИШНО ПОДРУЧЈЕ — санато-
рийне, личилишне подруче
ЛЕП — мертве цело
ЛЕСКА (бот.) — лисковец
ЛИШИТИ — позбуц, лишиц
ЛОЊА (заварта тераса) — лодя

ЉУСКАСТ — шкарупкасти, лупкасти
ЉУШТИОНИЦА ПИРИНЧА — лу-
пальня, люцальня

МАМАЦ — мамок, примамка
МЕТЛИЦА (зоол.) — метолка
МОЛЕКУЛСКИ (хем.) — молекуларни
МОТКА (физк.) — палица
МРТВАЈА (геогр.) — мертве ричне ко-
рито

НАЈАМНИНА — наемнина
НАЛЕПНИЦА — налипка; етикета
НАМАЗ (под.) — намазка
НАРУШАВАТИ — потупйовац
НАРЦИС (бот.) — нарцис, кичкиридж,
кичкирич, гвиздочки (копур.)

НАСКОК (физк.) — наскок
НАСЛАГЕ — насклади
НАТХВАТ (физк.) — надхват
НЕБОДЕР — солитер
НЕПРОПИСАН — не по преписано
НЕСВРСТАМЕ ЗЕМЉЕ — невязани
жеми

НЕЊАК — шестрин (шестров) син
НИЗВОДНО — долуводом, з воду, у
напряме цеку води

НОСИВОСТ — ношивосц
НУСПРОИЗВОД — побочни продукт

ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА — (тайна)
информуюца служба
ОБАЛА СЛОНОВАЧЕ (геогр.) — по-
бреже Слоновой Косци
ОБЛИЦА (физк.) — ролька; розва-
лочка
ОБОА (муз.) — обоа
ОБРОЧНО ПЛАЊАЊЕ — плацене у
ратох
ОБУСТАВА — застановка
ОДНОШКА (физк.) — одножка
ОДОЈЧЕ — дзецко котре ше дойчи,
дзецко при цицки (беш.)
ОДСЕК — одсек
ОМЕТЕН — очежани, завадзани, за-
остаги
ОМОТАЧ — обмоток
ОКНО — шахт (рудоконни)
ОКРУПЊАВАЊЕ ПОСЕДА — звек-
шоване пошедох
ОПАТ — монах
ОПАТИЈА — манастир дасдних като-
лицких рядох
ОПАТИЦА — монахиня
ОПЛОЂИВАЊЕ — оплодзоване
ОПОРАВАК — окрипене
ОПОРАВИЛИШТЕ — дом окрипена
ОПШТЕЊЕ — общене, контактоване
ОРГУЉЕ (муз.) — оргони
ОСМАТРАЊЕ — спострегане, розпа-
тране
ОСМАТРАЧ — спострегач
ОСМАТРАЧНИЦА — спострежни
пункт
ОСМОТСКИ (хем.) — осмозни (осмо-
точни)
ОСТАВИНА (юр.) — масток покойного
ОТПРЕМАЊЕ — одсилане
ОТПРЕМНИНА — трошки одсиланя

ПАДАВИНЕ — паданя
ПАЗАКУП (юр.) — пазакуп
ПАЛИЦА (физк.) — паличка
ПАЉИКА — спаленна (у леше)
ПАШЊАК — тасовиско
ПЕЊАТИ СЕ — грабац ше, драпац ше
ПЕРУНИКА (бот.) — ирис, белава ле-
лия
ПЕШЧАРА — писковина
ПЛАВИНА — жем под вилвом; ви-
ливниско
ПЛАНИНАР — алпинист
ПЛАНИНСКА ОРАНИЦА — горска
орача жем
ПЛЕТАЧ — 1. штрикач 2. кошаркар
ПЛОТКИЊА — плоджива
ПЉУСКИ — запор, лейба
ПОВРАТИМ — побратим
ПОВРЂЕ — брещковита (грунковита)
жем; грунковина

ПОВАЉКА (физк.) — повалька
 ПОВЕРИЛАЦ (юр.) — поверитель
 ПОВЕЉАЛО (физ.) — звекшовац
 ПОВЕРШ — поверхня
 ПОГРЕБНИ — погребни
 ПОДВЕЉИВАЊЕ (СТАБАЛА) — знімане скори
 ПОДУДАРАН — конгруентни (мат.), согласни, еднаки
 ПОЗАДИНА — фон (под.), позадина, захрибце
 ПОЈЕДИНИ — поєдини, дзепоедни
 ПОКЛОНОПРИМАЛАЦ — дароприматель
 ПОКРОВНО СТАКЛО (физ.) — закривне скло
 ПОКУЉСТВО — ствари у обисцу, обисцово ствари
 ПОЛАЗНИ — порушни, одходни, походни
 ПОМЕТЊА — збуненосц
 ПОМНО — уважно, пилно
 ПОМПА — помпа, церемония
 ПОНОВАН (юр.) — повторни
 ПОНОВЉЕН (юр.) — повторени
 ПОРАВНАЊЕ (СУДСКО) — вировнане (судске)
 ПОРОБЉЕН — порабени
 ПОРОДИЉА — положница
 ПОРОЂАЈ — полог, пород
 ПОРОЂАЈНО ОДСУСТВО — положница одсуство
 ПОСЕД — пошед
 ПОСТОЉЕ — подиом, подлога; кательница (кер.)
 ПОСЛАСТИЧАР — цукрар
 ПОСЛОВИ — роботи, діла
 ПОСМАТРАЊЕ — припатране, розпатране, спосрегане
 ПОТЕЗ — поцаг, порух
 ПОТОЛИНА (геогр.) — котлина вельких розмирох
 ПОТРОШНА РОБА — потрошна роба
 ПОТХВАТ (физк.) — подхват
 ПОУГЉЕНИСАТИ — поугльовац
 ПОЧЕК — почек, борг
 ПОЧИНИЛАЦ (юр.) — починитель
 ПРЕДВОРЈЕ — предворе, аула
 ПРЕДГРАЂЕ — предместо, окрајско
 ПРЕДУЗИМЉИВ — поднимни, подприемни, иницијативни
 ПРЕГОВАРАЧ — прегварач
 ПРЕКОПИТ (физк.) — прекопит
 ПРЕНАПРЕГНУТ — пренапружени
 ПРИВЕЖИШТЕ — прибежиско
 ПРИПЛОДЊАК — приплодник
 ПРИХВАТ — прихват
 ПРОБОЈ — пребой, пребиване
 ПРОБОЈАН — пребойни
 ПРОБОЈНИЦА — пребойница
 ПРОНИЦЉИВОСТ — преникљивосц
 ПРОПИС — преписане
 ПРОПРАТНИЦА — провадзаци акт

ПРОСТОРНА УМЕТНОСТ (под.) — просторна уметносц
 ПУТАЊА (физ.) — траектория
 РАЗВОЈ (физк.) — кросна
 РОЗРЕЗ ПОРЕЗА — одредзоване порциї
 РАМЕНИ ПОЈАС — плецов(и) пояс
 РАЗВОЂЕ — розвод'е
 РАСТВОРАК (хем.) — розпуцовадло
 РЕЛИКТ — реликт
 РИЗНИЦА — скарбница
 РУДАРСКО-ТОПИОНИЧКИ БАСЕН — рудно-розтопйовацки басен

САБИРАК (мат.) — здаваник
 САБОРАЦ — соборец
 САБРАНА ДЕЈА — зобрани діла; позберани твори
 САДРЖИТЕЉ (мат.) — содержитель
 САМОХРАНИ — самохрани
 САОБРАЗИТИ — соображиц
 САСТОЈИНА (бот.) — нашенська поверхносц
 СВЕТИШТЕ — святище
 СЕСТРИЧИНА — шестрина (шестрова) дзивка
 СЕЧИШТЕ — рубань (ж. р.), (вирубани лес)
 СИНОВАЦ — братов син
 СКЛОНКА (физк.) — склонка
 СКЛОПКА (физк.) — склопка
 СЛЕДБЕНИК — шлїдбенїк
 СМЕША (хем.) — змишанина
 СМОНИЦА (файта жеми) — смолница
 СНЕЖНИК — шнїжник
 СНОЖИТИ (физк.) — зножиц
 СОПСТВЕНИК (юр.) — властитель
 СПРЕГНУТ — спрагнути
 СРОДСТВО — зродство, родзинство
 СТАМБЕНИ — квартални
 СТАРАЧА (геогр.) — старе ричне корито
 СТАРАЧКА ДОМАЋИНСТВА — газдовства старих людзох, старацки газдовства

СТЕГА — сцисок; сциск
 СТЕЦИШТЕ — сходзиско, зборище
 СТЕШЉИВ — сцишлїви
 СТРИЦ — оцов брат (юр.), бачи (нар.)
 СТРМОГЛАВ (физк.) — горенгоами
 СУНОЖИТИ (физк.) — соножиц
 СУНЧАНИЦА (мед.) — слункови удер
 СУОЧАВАЊЕ — стрегане; приводзене оч до оч (юр.); зочоване
 СУПРАСНЕ НАЗИМИЦЕ — прашни швинки
 СУРУЧНО (физк.) — соручно
 СУСТАНАР — соквартельош

ТАЗВИНА — 1. женина (женова) родзина 2. нашлїдство по жени

ТАЛАЦ — заложник
 ТАСТ — женин (женов) оцец (юр.), швекор (нар.)
 ТАШТА — женова (женина) мац (юр.), швекра (нар.)
 ТВРДА ТЕЛА — тварди цела
 ТИПКА (муз.) — клавиш, тастер
 ТЛЕ — тло, подлога, грунт, жем
 ТОПИОНИЦА — розтопйовальня
 ТРАЖВИНА — погледованка
 ТРСИК — надови мочар, над, надник
 ТУНИКА — туника

ВЕЛИЈА (биол.) — клїтинка, келия

УБОЈИТ — загибельни
 УДОЛИНА (геогр.) — удолина, дол
 УЗАСТОПНИ — пошлїдовни
 УЗВОДНО — гореводом, процив води, процив цеку рики
 УЗГОЈ — ховане, одхова
 УЗМАХ (физк.) — возмах
 УЗРУЧИТИ (физк.) — возручиц
 УЈАК — мацеров (мацерин) брат
 УКЉЕВ (зоол.) — верховодка, уклейка

УКУПНО — ведно, вкупно
 УЉАРИЦА (бот.) — олейовка
 УМЕЂЕ — умене
 УМЕТНИК — уметник, художник
 УМЕТНИЧКИ — уметнички, художни, мистецки

УМЕТНОСТ — уметносц, художество, мистецтво

УМНО — умно, розумово
 УПОТРЕБНИ ПРЕДМЕТИ — предмети за хасноване; употребни предмети
 УСИТЊЕН ПОСЕД — роздробени пошед

УСКЛАДИШТЕЊЕ — магазиноване; складзене

УСТАЉЕН — устаемнени

УЧИНИЛАЦ (юр.) — учинитель
 УШТЕЂЕВИНА — зашпороване
 ХОДОЧАПЊЕ — паломництво
 ЦРВОЛИК — хрбачкасти
 ЧВРСТА ТЕЛА — черстви цела
 ЧЕРНОЗЕМ — чарножем
 ЧУЊ (физк.) — бабка

ШИВАЧ — шивач
 ШИРОКОГРУД — велькодушни; щедри

ШКРИЉЦИ (геол.) — сланец
 ШТЕКЕТАТИ — керепкац
 ШТИПАЉКА — щипалка
 ШТИЊЕНИК — вихованец
 ШТОПЕРИЦА — штоперка, секундомер
 ШУМСКО-УЗГОЈНИ — лесово-одховни

Пояшнене скраценъох, похаснованих у списку:

СКРАЦЕНЈА:

1. беш. — бешедни
2. бот. — ботаника
3. геогр. — география
4. геол. — геология
5. зоол. — зоология
6. лит. — литературни
7. мат. — математика
8. мед. — медицина
9. муз. — музыка
10. нар. — народни
11. под. — подобове виховане
12. физ. — физика
13. физк. — физкультура
14. юр. — правни

Обробели: Гелена Медени
 Юлиан Рамач

З М И С Т

Гу першому числу	3
ПИТАНЯ ЯЗИКА	
Др Митар Пешикан: О значеню випитованя руского язичного наслідства	5
Др Александер Д. Дуличенко: Прегляд сучасних питаньох виучованя языка югославянских Руснацох	14
Др Александер Д. Дуличенко: Библиография повойнових роботох з языка югославянских Руснацох	24
Микола Скубан: Недошлїдносци у нашим языку	28
Гавриїл Надь: О меновніку „стане” у руским литературним языку	34
ПИТАНЯ ЛИТЕРАТУРИ	
Дюра Папгаргаї: НОВ и революция у литератури югославянских Руснакох	38
Юлиан Тамаш: Типологїя уметніцкей прози Гавриїла Костельника на руским языку	51
ПИТАНЯ ЕТНОЛОГІЇ	
Любомир Медеші: Дасдни етнични характеристики Руснакох у Югославії	62
ЯЗИК У ШКОЛИ	
Гелена Медеші: Дацо о писаним слове у школскей роботі	68
ОГЛЯДНУЦА И ПРИКАЗИ	
Василь Мудри: Други о нашей уметніцкей творчосци	78
ПРИЛОГИ	
Перци друковани слова на нашим языку	80
ХРОНІКА ДРУЖТВА	
Дюра Варга — Любомир Рамач: Перша делегатна скупштина	83
Звіт о дворочней роботі Дружтва	88
План роботи Дружтва за 1976. рок	90
Стредньорочни план 1976—1980.	92
ДОДАТОК „ТВОРЧОСЦИ”	
Гелена Медеші — Юлиан Рамач: З роботи Секції лекторох и прекладательох	94